

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
TARPTAUTINĖS PREKYBOS IR MUITŲ KATEDRA**

ASTA JOKUBAUSKĖ

**EUROPOS SĄJUNGOS IR VIDURŽEMIO JŪROS
BASEINO ŠALIŲ LAISVOSIOS PREKYBOS SUTARČIŲ
ANALIZĖ IR PERSPEKTYVOS**

Magistro baigiamasis darbas

**Vadovas
doc. dr. J. Radžiukynas**

VILNIUS, 2012

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
TARPTAUTINĖS PREKYBOS IR MUITŲ KATEDRA

**EUROPOS SĄJUNGOS IR VIDURŽEMIO JŪROS
BASEINO ŠALIŲ LAISVOSIOS PREKYBOS SUTARČIŲ
ANALIZĖ IR PERSPEKTYVOS**

Magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621N10005

Vadovas
doc. dr. J. Radžiukynas
2012 03

Recenzentas
Doc. dr. Vladas Rimkus
2012 03

Atliko
TPRmis0-01 gr. stud.
Asta Jokubauskė
2012 04 06

VILNIUS, 2012

TURINYS

TURINYS	3
IŽANGA	6
ES PREFERENCINIŲ PREKYBOS SUSITARIMŲ TEISINIAI IR EKONOMINIAI ASPEKTAI KAIP TARPTAUTINĖS PREKYBOS LIBERALIZAVIMO PRIEMONĖ	8
1.1. Laisvos prekybos sutartys Pasaulio Prekybos Organizacijos susitarimų kontekste	8
1.2. Laisvos prekybos įtaka tarptautinės prekybos kūrimui ir jos iškreipymui	11
1.3. ES preferenciniai prekybos susitarimai, jų klasifikavimas ir tikslai	13
2. ES IR VIDURŽEMIO JŪROS BASEINO ŠALIŲ LAISVOSIOS PREKYBOS SUTARČIŲ ANALIZĖ	17
2.1. Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros baseino šalių laisvos prekybos sutarčių tikslai, struktūra ir priemonės.....	17
2.2. Muitų sumažinimo ir jų panaikinimo tarpusavio prekyboje pagal prekių grupes analizė	21
2.3. Prekių kilmės taisyklių reglamentavimo ES ir Viduržemio jūros baseino šalių laisvosios prekybos susitarimuose analizė	28
2.4. ES ir Viduržemio jūros baseino šalių tarpusavio prekybos analizė	30
3. EUROPOS SAJUNGOS IR VIDURŽEMIO JŪROS BASEINO ŠALIŲ LAISVOS PREKYBOS SUTARČIŲ PREKYBOS PERSPEKTYVOS	42
3.1. Lietuvos ir Viduržemio jūros baseino šalių laisvosios prekybos perspektyvos	44
IŠVADOS	52
LITERATŪRA	59
1 PRIEDAS	67
2 PRIEDAS	73
3 PRIEDAS	77
4 PRIEDAS	78
5 PRIEDAS	83
6 PRIEDAS	88

LENTELĖS

1 lentelė. Laisvos prekybos koncepcija.....	9
2 lentelė. ES ekonominės partnerystės susitarimai	14
3 lentelė. ES ir Viduržemio jūros baseino šalių partnerystės dimensijos.....	17
4 lentelė. Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros baseino šalių dvišaliai susitarimai.....	18
5 lentelė. Europos Sąjungos importo į Alžyrą muitų mažinimas	21
6 lentelė. Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros baseino šalių muitų mažinimas pagal prekių grupes.....	22
7 lentelė. Importo į Bendriją kvotos žemės ūkio produkcijai	24
8 lentelė. Importo į Alžyrą rekomendacinės kvotos žemės ūkio produkcijai	25
9 lentelė. Prekės kilmės statuso suteikimo sąlygos	28
10 lentelė. ES eksporto ir eksporto į atskiras EUROMED šalis tarpusavio ryšys ir priklausomybė	33
11 lentelė. ES importo ir importo į atskiras EUROMED šalis tarpusavio ryšys ir priklausomybė	34
12 lentelė. ES ir EUROMED šalių tarpusavio prekybos struktūra, proc.	35
13 lentelė. ES ir EUROMED šalių tarpusavio prekybos struktūra, proc.	45
14 lentelė. Lietuvos ir EUROMED šalių tarpusavio prekybos struktūra, proc.....	45

PAVEIKSLAI

1 pav. EUROMED dvišalių susitarimų sritys	19
2 pav. ES eksporto struktūra pagal partneres, proc.	31
3 pav. ES importo struktūra pagal partneres, proc.	31
4 pav. ES – EUROMED tarpusavio prekyba, mlrd. EUR.....	32
5 pav. ES eksporto į Alžyrą 2001-2010 m. pagal prekių grupes struktūra, proc.	38
6 pav. ES kviečių eksportas į Alžyrą 2001-2010 m. tonomis	39
7 pav. ES importo iš Alžyro 2001-2010 m. pagal prekių grupes struktūra, proc.....	40
8 pav. ES kviečių importas iš Alžyro 2001-2010 m. tonomis.....	41
9 pav. Lietuvos – EUROMED tarpusavio prekyba, mln. EUR.....	44
10 pav. Lietuvos eksportas į Viduržemio jūros baseino regiono šalis pagal prekių grupes, proc.....	47
11 pav. Lietuvos importas iš Viduržemio jūros baseino regiono šalių pagal prekių grupes, proc.....	48
12 pav. Lietuvos eksporto į Viduržemio jūros baseino regiono šalis pagal prekių grupes dinamika 2001-2010 m., mln. EUR.....	49
13 pav. Lietuvos importo iš Viduržemio jūros baseino regiono šalių pagal prekių grupes dinamika 2001-2010 m., mln. EUR.....	50

IŽANGA

Mokslinis ir praktinis tyrimo aktualumas. Regioninių prekybos susitarimų svarba tarptautinei prekybos sistemai didėja: jų plėtra nenuslūgstamai augo nuo 1990 metų: iki 2010 m. liepos 31 d. Pasaulio Prekybos Organizacijai buvo pranešta apie 474 regioninius prekybos susitarimus, iš kurių tuo metu 287 buvo galiojantys. 90 % regioninių prekybos susitarimų sudarė laisvosios prekybos sutartys ir preferenciniai prekybos susitarimai, 10 % - muitų sąjungos. Regioninių prekybos susitarimų plėtra siejama su prekybos prekėmis ir paslaugomis liberalizavimu, siekiant skatinti užsienio prekybą, mažinant ar panaikinant tarifinius ir netarifinius prekybos apribojimus. Temos *aktualumas* grindžiamas tuo, kad siekiant liberalizuoti prekybą tarp Europos Sąjungos (ES) ir Viduržemio jūros pietinės pakrantės šalių (Pietūs-Šiaurė) bei Viduržemio jūros regiono Pietų šalių (Pietų) pasirašomos laisvos prekybos sutartys su šio regiono šalimis, kuriose apibrėžiamos skirtingos sutarties nuostatos. Šiomis priemonėmis siekiama skatinti ES ir Viduržemio jūros baseino regiono šalių tarpusavio prekybą prekėmis, tačiau sutartyse nustatomi skirtingi prekybinių apribojimų mažinimo laikotarpiai pramonės produkcijai ir žemės ūkio, žuvininkystės produkcijai. Taip pat svarbus sutarčių bruožas – numatomos skirtingos priemonės prekybos liberalizavimui pramonės ir žemės ūkio produkcijai, t. y. prekyba pramonės produkcija liberalizuojama pagal sutartyse numatytus terminus, o prekiaujant žemės ūkio produkcija muitai nepanaikinami (dažniausiai tik sumažinami), nustatomos kvotos ir rekomendacinės kvotos pagal produktą. Dėl šios priežasties išlieka prekybos apribojimai, kurie veikia prekybos apimtį tarp Bendrijos ir Viduržemio jūros baseino šalių.

Problema: kokią įtaką tarpusavio prekybai turi Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros šalių laisvos prekybos sutartys ir kokios jų perspektyvos.

Tyrimo hipotezė. Laisvos prekybos sutarčių pasirašymas tarp ES ir Viduržemio jūros regiono skatina šalių tarpusavio prekybą.

Tyrimo objektas – Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros šalių laisvos prekybos sutartys.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros baseino šalių laisvosios prekybos sutartis ir numatyti perspektyvas.

Tyrimo uždaviniai:

1. Nustatyti ES preferencinių prekybos susitarimų kaip tarptautinės prekybos liberalizavimo priemonės teisinius ir ekonominius aspektus
2. Išanalizuoti ES ir Viduržemio jūros baseino šalių laisvosios prekybos sutartis
3. Atlikti Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros baseino šalių tarpusavio prekybos analizę.
4. Numatyti Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros baseino šalių laisvosios prekybos sutarčių

perspektyvas.

Tyrimo metodai:

Analizuojant teorinius laisvosios prekybos aspektus darbe buvo taikyti bendrieji mokslo sisteminės ir lyginamosios mokslinės literatūros analizės metodai. Tiriant laisvosios prekybos sutarčių nuostatas, prekybinių apribojimų mažinimo aspektus bei prekių kilmės taisyklės darbe buvo pasitelktas duomenų lyginimo metodas. Analizuojant ES ir Viduržemio jūros baseino šalių prekybos rodiklius naudojami dinaminių eilučių analitiniai rodikliai, koreliacinė – regresinė analizė.

Darbo rezultatai:

- Išanalizuota laisvos prekybos koncepcija, liberalizuotos prekybos poveikis tarptautinei prekybai, įvardyti tarptautinės prekybos iškreipimai, atsirandantys dėl laisvos prekybos;
- Įvardyti Europos Sąjungos preferenciniai prekybos susitarimai PPO kontekste, susitarimų su Viduržemio jūros baseino šalimis tikslai, struktūra, priemonės;
- Remiantis ES ir Alžyro laisvosios prekybos susitarimu išanalizuotos tarifinių ir netarifinių prekybos apribojimų panaikinimo nuostatos, išsiaiškinta, kad prekyba pramonės produkcija liberalizuojama lengviau negu prekyba žemės ūkio ir žuvininkystės produkcija; išanalizuotos prekių kilmės taisyklės ES ir Alžyro laisvos prekybos susitarime;
- Atlikta ES ir Viduržemio jūros baseino regiono šalių tarpusavio prekybos analizė, remiantis 2001-2010 m. duomenimis;
- Numatytos ES ir Viduržemio jūros baseino regiono šalių laisvosios prekybos sutarčių perspektyvos bei Lietuvos ir šio regiono tarpusavio prekybos ateities gairės.

ES PREFERENCINIŲ PREKYBOS SUSITARIMŲ TEISINIAI IR EKONOMINIAI ASPEKTAI KAIP TARPTAUTINĖS PREKYBOS LIBERALIZAVIMO PRIEMONĖ

1.1. Laisvos prekybos sutartys Pasaulio Prekybos Organizacijos susitarimų kontekste

Regioniniai prekybos susitarimai, tarp jų ir laisvosios prekybos susitarimai, tampa itin svarbūs tarptautinei prekybos sistemai. Remiantis Pasaulio Prekybos Organizacijos (PPO) duomenimis (Regional Trade Agreements), regioninių susitarimų plėtra nenuslūgstamai augo: nuo 1990 m. iki 2010 m. liepos 31 d. PPO buvo pranešta apie 474 regioninius prekybos susitarimus, iš kurių tuo metu 287 buvo galiojantys. 90 % regioninių prekybos susitarimų sudarė laisvosios prekybos sutartys ir preferenciniai prekybos susitarimai, 10 % - muitų sąjungos. Regioninių prekybos susitarimų plėtra siejama su prekybos prekėmis ir paslaugomis liberalizavimu, siekiant skatinti užsienio prekybą, mažinant ar panaikinant tarifinius ir netarifinius prekybos apribojimus.

Vienas iš Pasaulio prekybos organizacijos veiklos prioritetų yra prekybos liberalizavimas. Organizacija siekia, kad prekybiniai srautai judėtų kiek įmanoma laisviau ir nekeltų jokių šalutinių efektų, todėl regioniniai prekybos susitarimai yra svarbūs, įgyvendinant jos tikslus. PPO paskelbti **regioniniai prekybos susitarimai** apima (Regional trade agreements notified to the GATT/WTO and in force):

1. preferencinius prekybos susitarimus;
2. muitų sąjungas (nariai taiko bendrą išorinį muitų tarifą);
3. ekonominės integracijos susitarimus;
4. laisvos prekybos sutartis.

Preferenciniai prekybos susitarimai literatūros šaltiniuose (Business Dictionary) apibūdinami kaip susitarimai, suteikiantys lengvatinę prieigą prie tam tikrų produktų susitarime dalyvaujančioms šalims. Tai daroma mažinant tarifus, bet nepanaikinant jų visiškai. Muitų sąjunga įvardijama kaip ekonominės integracijos forma, kurios nariai taiko bendrą išorinį muitų tarifą. Tuo tarpu ekonominės integracijos susitarimu eliminuojami prekių, paslaugų judėjimo barjerai.

Terminai „laisva prekyba“, „laisvos prekybos sutartis“ ar „laisvos prekybos zona“ iš esmės reiškia viena – pagal tam tikrą sutartį pasirašančiose šalyse prekybą be tarifinių ar netarifinių apribojimų, todėl darbe plačiau analizuojama „laisvos prekybos“ sąvoka. Terminas „laisva prekyba“ neturi vienareikšmio apibrėžimo. Laisvos prekybos sąvoką įvairių autorių (Riad A. Ajami et al (2006), William J. Kehoe (1995), Adamas Smitas (2004), Center of Social and Economic Research (2009), Business Dictionary, Pietra Rivoli (2009) ir kt.) yra skirtingai interpretuojama, nes sudėtinga į vieną šio kompleksinio reiškimo formuluotę sutalpinti įvairius aspektus. Į tą patį reiškinį ar objektą pažvelgus iš skirtingų pusių, galima

geriau suvokti visumą.

1 lentelėje pateikta įvairių autorių skirtingai interpretuojama laisvos prekybos koncepcija:

1 lentelė. Laisvos prekybos koncepcija

Autorius (organizacija)	Laisvos prekybos koncepcijos interpretacija
A. Smitas (2004)	Laisva prekyba sąlygoja šalių <i>specializaciją</i> gaminant tam tikrą prekę. Be to, valstybei gali būti naudinga ne tik parduoti, bet ir pirkti prekes užsienio rinkoje.
R. A. Ajami ir kiti (2006)	Laisva prekyba apibrėžiama kaip pradinė regioninės ekonominės integracijos forma, kurios zonoje eliminuojami prekybos apribojimai tarp šalių narių (bent jau apribojimai nurodyti sutartyje), tačiau šalys gali savo nuožiūra nustatyti prekybos apribojimus šalims – ne narėms. Šios integracijos tikslas – kainų mažėjimas, t.y. <i>vartojimo sąlygų gerinimas</i> .
W. J. Kehoe (1995)	Pagrindinė laisvosios prekybos prielaida yra tai, kad laisvas prekių ir paslaugų judėjimas tarp valstybių sienų <i>pagerina vidutinį pragyvenimo lygį</i> visose dalyvaujančiose šalyse narėse. Ši prielaida paremta santykinio pranašumo teorija, pagal kurią dėl laisvos tarpusavio prekybos šalys specializuojasi gaminti tas prekes ar teikti tas paslaugas, kurias sugeba pagaminti ar suteikti mažiausiais kaštais lyginant su kitomis šalimis. Rezultatas – dėl padidėjusio efektyvumo auga grynosios pajamos, bendrasis vidaus produktas (BVP) visose dalyvaujančiose šalyse. Taip pat sumažėja sąnaudos, nes dėl laisvos prekybos sutarties investicijos persiskirsto kelių šalių teritorijose; procedūros, procesai ir kitos operacijos tampa efektyvesnės ir pigesnės dėl tarptautinės konkurencijos.
<i>Center for Social and Economic Research</i> (2009)	Laisva prekyba įvardijama kaip gili integracija – tai sudėtingas reiškinys, kuriame privalo dalyvauti institucijos. Pastarosios turi <i>palengvinti prekybą</i> mažindamos ar šalindamos prekybinius apribojimus ir kitas pasienio kliūtis, trukdančias laisvai prekybai. Jos apima klausimus, tokius kaip: muitinės procedūros; vidaus paslaugų reguliavimas, kuris gali diskriminuoti užsienio vienetų teikiamas paslaugas; produktų standartus, kurie skiriasi nuo tarptautinių normų; prekių išstūmimą iš rinkos dėl sudėtingo sertifikavimo ar testavimo; investicijų į šalį reguliavimą; konkurencijos bei intelektinės nuosavybės apsaugos politiką ir prieigą prie viešųjų pirkimų. Išskiriami ir integracijos pranašumai, kurie apima technologijų sklaidą tiek per prekybą, tiek per užsienio investicijas, konkurencinę naudą iš didėjančio importo netobulos konkurencijos sąlygomis, masto ekonomijos sukūrimą, darbo pasidalijimo ir specializacijos teikiama naudą.
<i>Business Dictionary</i>	Keitimasis prekėmis ir paslaugomis (bet ne kapitalu ar darbo jėga), <i>netrukdomas tarifinių ir netarifinių apribojimų</i> (pavyzdžiui, kvotų), neapsunkinamas vienašalių reikalavimų ar procesų, susijusių su prekyba prekėmis ir paslaugomis.

Šaltinis: sudaryta autorės

Iš 1 lentelės matyti, kad autoriai įvairiai interpretuoja laisvąją prekybą. Galima teigti, kad A. Smitas (2004) pastebi naudą visoms šalims, pasirašiusioms laisvos prekybos sutartis, nes jos gali specializuotis tu

prekių gamyboje, kurias sugeba pagaminti mažiausiais kaštais. W. J. Kehoe (1995) taip pat pastebi šią naudą, tačiau priduria, kad dėl laisvos prekybos gerėja pragyvenimo lygis visose šalyse, prekiaujančiose be apribojimų, nes sumažėjus sąnaudoms, didėja BVP apimtis. Kiti autoriai (Rivoli, 2009), sutikdami su šia nuomone, pabrėžia, kad laisva prekyba nereiškia, jog padidės kiekvieno ekonomikos vieneto pajamos, padidėja tik visos šalies bendrosios pajamos, o kai kurių ekonomikos vienetų pajamos gali ir sumažėti, pavyzdžiui, vietinių gamintojų, kai dėl laisvos prekybos į šalį pradeda importuoti pigesnė produkcija.

W. J. Kehoe (1995) pažymi itin svarbų aspektą – dėl laisvosios prekybos supaprastėja įvairios procedūros, operacijos, susijusios su tarptautine prekyba.

R. A. Ajami ir kiti (2006) laisvąją prekybą įvardija kaip pirmąją iš ekonominės integracijos formų (po to seka muitų sąjunga, bendroji rinka, ekonominė sąjunga, ir politinė sąjunga). Autoriai pabrėžia, kad šalys gali savo nuožiūra nustatyti prekybinius apribojimus trečiosioms šalims. Tai gali sąlygoti prekių įvežimą į šalį, nustačiusią aukštus tarifus, per partnerę su mažesniais tarifais, todėl laisvosios prekybos zonos efektyviam veikimui būtinos prekių kilmės taisyklės.

Kiti autoriai (*Center for Social and Economic Research*) pažymi, kad įgyvendinant laisvą prekybą tam tikroje zonoje, privalo dalyvauti įvairios institucijos, kurios rūpinasi, kad nebūtų jokių suvaržymų laisvam prekių ir paslaugų judėjimui, pradedant muitais ir kvotomis, baigiant prekių žymėjimu ir intelektinės nuosavybės apsauga. Šie autoriai praplečia anksčiau nagrinėtų autorių interpretaciją prie laisvos prekybos duodamos naudos (pigesnės prekės, didėjanti BVP apimtis, mažesni kaštai) išskirdami technologijų, inovacijų sklaidą.

Kituose literatūros šaltiniuose (*Business Dictionary*) laisva prekyba įvardijama kaip keitimasis prekėmis ir paslaugomis (bet ne kapitalu ar darbo jėga), netrukdomas ne tik tarifinių ar netarifinių apribojimų, bet ir įvairių vienašalių reikalavimų. Prie tokių reikalavimų galima priskirti tam tikro prekių žymėjimo reikalavimus, kurie gali būti įvesti ne dėl vartotojų gerovės, o siekiant apsaugoti vidaus gamintojus.

Autoriai (Radžiukynas ir kiti, 2011) išskiria tokius pagrindinius prekybos, kai yra pasirašytas laisvos prekybos susitarimas, bruožus:

- panaikinti (arba sumažinti) muitų tarifai ir kiti apribojimai susitariančių šalių prekėms, turinčioms susitariančios šalies kilmės statusą;
- susitariančios šalys vykdo savarankišką užsienio prekybą su kitomis (susitarime nedalyvaujančiomis) šalimis, t. y. savo nuožiūra nustato prekybos apribojimus;
- gabenant prekes per susitariančių šalių teritoriją taikomi muitinės formalumai.

Laisvosios prekybos susitarimuose nustatomos prekių kilmės taisyklės. Jos taikomos tam, kad šalys,

nedalyvaujančios susitarime, negalėtų naudotis sumažintais arba panaikintais muitais per vieną iš susitariančių šalių, t. y. pirmiausia įvežti prekes į vieną iš susitariančių šalių, kurioje taikomas mažiausias muitas, po to – į kitą susitariančią šalį, kurios muto tarifas yra didesnis.

Pasaulio Prekybos Organizacijos susitarimai apima prekybą prekėmis, paslaugomis ir intelektine nuosavybe. Jie apima ir atskirų šalių įsipareigojimus sumažinti muitų tarifus ir kitas prekybos kliūtis bei atverti ir išlaikyti atviras paslaugų rinkas. Tarptautinės prekybos barjerų mažėjimą lėmė PPO narių priimti GATT (Bendrasis susitarimas dėl prekybos ir tarifų), taip pat GATS (Bendrasis susitarimas dėl prekybos paslaugomis) ir TRIPS (Susitarimas dėl intelektinės nuosavybės teisių prekyboje). Visais jais siekiama liberalizuoti tarptautinę prekybą, o laisvos prekybos sutartys yra vienas iš instrumentų, padedančių to siekti.

1.2. Laisvos prekybos įtaka tarptautinės prekybos kūrimui ir jos iškraipymui

Tarptautinę prekybą sąlygoja įvairūs veiksniai, pradedant nuo prekių paklausos ir pasiūlos, baigiant prekybos apribojimais įvairiose šalyse. A. Smito (2004) ir W. J. Kehoe (1995) teigimu, laisva prekyba didina tarptautinės prekybos apimtį dėl santykinio pranašumo, kai šalys specializuojasi gaminti tas prekes, kurias sugeba pagaminti mažiausiais kaštais. D. Rikardo lyginamojo pranašumo teorija ir Heckscher-Ohlin modelis teigia, kad tarptautinė prekyba vyksta dėl šalių skirtingo apsirūpinimo įvairiais gamybos veiksniais (darbo jėga, kapitalu, natūraliais ištekliais) bei technologijomis.

Tačiau laisvos prekybos idėjų plėtojimas ir įgyvendinimas parodė, kad ji gali teikti ne tik naudą, bet ir kelti žalą: Irwin A. Douglas (2009) pažymi, kad laisvos prekybos oponentai (įvairios religinės, gamtosaugos ir kitos organizacijos) laisvos prekybos susitarimus ir Pasaulio prekybos organizaciją kaltina dėl multinacionalinių kompanijų plėtros, kenkimo darbuotojams, vidaus pramonės naikinimo, aplinkosaugos reikalavimų nesilaikymo, atotrūkio tarp išsivysčiusių ir silpnai išsivysčiusių šalių didėjimo.

Carsten Kowalczyk ir kiti (2008) teigia, kad laisva prekyba gali nulemti kai kurių tarptautinės prekybos dalyvių gerovės sumažėjimą bei iškreipti pasaulinę prekybą, turėti neigiamos įtakos šalims, nepriklausančios laisvos prekybos susitarimui, bei užkirsti kelią tolesniam prekybos liberalizavimui, jei susidaro situacija, kai tam tikros valstybės nori likti lengvatinės prekybos zonoje, nes laisvos prekybos susitarimo sudarymas reikštų esamų vertingų lengvatinių sąlygų patekti į kai kurias rinkas praradimą.

R. A. Ajami ir kiti (2006) išskiria laisvos prekybos nulemtą reiškinį – prekybos iškraipymą, kai šalis, priklausanti laisvos prekybos zonai, nutraukia savo importą iš mažesnių kaštų šalies – ne narės kitos šalies partnerės naudai.

Taigi galima teigti, kad nors viena iš pagrindinių laisvosios prekybos idėjų yra pagerinti vartojimo sąlygas, t.y. siekiama, kad vartotojui pigesnės prekės būtų prieinamos, toks partnerės ekonominis palaikymas (prekybos iškraipymas) lemia nuostolius vartotojui ir pačiai šaliai. Žinoma, galimas atvejis, kad abi partnerės viena kitą šitaip palaiko. Tokiu atveju nuostoliai gali būti minimizuojami.

Mokslinės literatūros šaltiniuose (Ajami et al, 2006) pažymima, kad laisvosios prekybos sutartis turi esminį trūkumą – šalys, nepriklausančios laisvos prekybos zonos, eksportą nukreipia į tą šalį narę, kurios tarifai yra mažiausi, nes nėra nustatytų bendrų tarifų kitoms šalims. Be to, laisvos prekybos zonos kūrimas reikalauja prekių kilmės taisyklių, kad būtų išvengta prekių įvežimo iš šalių – ne narių per šalį narę su mažesniais tarifais į šalį su aukštesniais tarifais.

Kaip teigiama *Center for Social and Economic Research* (2009) pranešime, grynoji integracijos per laisvos prekybos sutartis nauda yra dviprasmiška, nes laisvos prekybos susitarimai lemia tiek tarptautinės prekybos kūrimą, tiek jos iškraipymus. Prekybos sukūrimas lemia visuomenės gerovės kilimą dėl efektyviau pagamintų (todėl pigesnių ir geresnės kokybės) importuotų prekių lyginant su neefektyviai gaminamomis vidaus gamintojų prekėmis. O prekybos iškraipymas lemia visuomenės gerovės mažėjimą, kai importuojamos ne taip efektyviai pagamintos partnerės prekės, o atsisakoma pigesnių ir kokybiškesnių ne partnerės prekių. Taigi grynoji preferencinio prekybos susitarimo nauda priklauso nuo šių dviejų poveikių santykinio dydžio.

Tame pačiame pranešime (*Center for Social and Economic Research*, 2009) pabrėžiama, kad be šių dviejų laisvosios prekybos susitarimo poveikių, šalys gauna ir kitokios naudos: spartesnę techninę pažangą ir augantis gamybos veiksnių produktyvumas, masto ekonomija.

PPO (*Understanding the WTO: basics*) teigimu, egzistuoja aiški statistinė sąsaja tarp laisvos prekybos ir ekonominio augimo. Teiginys aiškinamas įvardijant, kad visos šalys turi turto: žemės, kapitalo, darbo jėgos, finansinių ar gamtos išteklių, kuri panaudodamos gali teikti paslaugas ir gaminti prekes vidaus ir užsienio rinkoms. Organizacija laisvos prekybos naudą aiškina remdamasi lyginamuoju pranašumu: šalis, įdarbindama turimus išteklius ir prekiaudama, gali gauti naudos. PPO palaikoma liberalios prekybos politika įvardijama kaip politika, kuri sudaro sąlygas nevaržomam prekių ir paslaugų judėjimui, didina konkurenciją, skatina inovacijas.

Organizacija pabrėžia prekybinių suvaržymų pasekmes: dėl protekcionistinių priemonių gamintojai vartotojams tiekia pasenusius, nepatrauklius produktus, kurių vartotojai nenori pirkti. Tai skatina bankrotus, darbo vietų praradimą. PPO į laisvą prekybą žiūri globaliai: jei daugelis šalių laikosi protekcionistinės politikos, mažėja pasaulinis rinkos dydis ir ekonomikos augimas lėtėja.

Pagal Europos Komisiją (*Trade, Growth ..., 2010*) prekybos liberalizavimas neša trigubą naudą:

- spartesnį ekonomikos augimą;
- naudą vartotojui;
- naujų darbo vietų kūrimą.

Apibendrinant galima teigti, kad laisva prekyba sąlygoja pasaulinį ekonomikos augimą, nes skatina užsienio prekybą, specializaciją, masto ekonomiją, technologinę ir kitokią pažangą. Svarbu pažymėti, kad laisva prekyba neužtikrina kiekvieno ūkinio vieneto gerovės, tačiau valstybiniu ir globaliu lygmeniu ji teikia didelę naudą. Tačiau laisvos prekybos susitarimai gali kelti sunkumų dėl prekybos iškreipimų, ji taip pat kaltinama dėl atotrūkio tarp išsivysčiusių ir besivystančių šalių didėjimo, ekologinių problemų, darbininkų išnaudojimo, šalių vidaus pramonės naikinimo. Tačiau vienas svarbiausių laisvos prekybos privalumų – tai vartojimo sąlygų gerinimas, kuris ir skatina ekonomikos augimą.

1.3. ES preferenciniai prekybos susitarimai, jų klasifikavimas ir tikslai

Nors Europos Sąjunga buvo įsteigta siekiant užbaigti dažnus ir žiaurius kaimyninių šalių karus, kurių apogėjus buvo Antrasis pasaulinis karas, 6-ajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje Europos anglių ir plieno bendrija pradėjo ekonomiškai ir politiškai vienyti Europos šalis, kad Europoje būtų užtikrinta ilgalaikė taika. Bendrijos steigėjos – šešios valstybės: Belgija, Italija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Prancūzija ir Vokietija. Europos anglių ir plieno bendrija padėjo pamatą Europos ekonominės bendrijos (EEB) steigimui. 1957 m. buvo pasirašyta Romos sutartis ir įsteigta EEB, kurios pagrindinė idėja – bendra rinka, kurioje laisvai juda žmonės, prekės ir paslaugos. Šešių šalių siekis liberalizuoti prekybą paskatino panaikinti tarpusavio muitus ir nuo 1968 m. jos viena kitai muitų nebetaikė, o išorės šalims taikė bendrą muitų tarifą. 1993 m. baigta kurti bendra rinka, kurioje užtikrinamos „keturios laisvės“: laisvas prekių, paslaugų, asmenų ir kapitalo judėjimas.

Pasaulio prekybos organizacijos parengtame pranešime (Trade Policy Review Body - Trade Policy Review - European Union - Report by the Secretariat, 2002) teigiama, kad Europos Sąjunga atlieka svarbų vaidmenį PPO, remdama taisyklėmis pagrįstos daugiašalės prekybos sistemos kūrimą, kartu siekdama naudoti visoms sąjungos narėms. Labiau globalizuotos prekybos sistemos tendencija, kartu su prekybos liberalizavimu (paskatintu Pasaulio prekybos organizacijos) padėjo Europos Sąjungos verslo subjektams pasiekti tolimesnes rinkas. Tai lėmė Europos Sąjungos prekybos augimą. Prekybos liberalizavimas apima preferencinius prekybos susitarimus, kurių pasirašymas skatina užsienio prekybą. Kaip buvo minėta ankstesniuose skyriuose, prekybinių barjerų sumažinimas skatina užsienio prekybą, todėl Europos Sąjungai svarbu toliau mažinti šiuos barjerus, pasirašant prekybos susitarimus.

ES preferenciniai prekybos susitarimai gali būti klasifikuojami pagal susitarimo taikymo apimtį (RTA database): taikomas 1) prekėms; 2) paslaugoms; 3) prekėms ir paslaugoms. Taip pat jie skirstomi ir pagal tipą. 2 lentelėje pateikti Europos Sąjungos preferenciniai prekybos susitarimai nurodant jų apimtį ir tipą.

2 lentelė. ES ekonominės partnerystės susitarimai

Susitarimas	Tipas	Apimtis
ES – Albanija	Laisvosios prekybos susitarimas ir Ekonominės integracijos susitarimas	Prekės ir paslaugos
ES – Alžyras	Laisvosios prekybos susitarimas	Prekės
ES – Andora	Muitų sąjunga	Prekės
ES – Bosnija ir Hercegovina	Laisvosios prekybos susitarimas	Prekės
ES – Kamerūnas	Laisvosios prekybos susitarimas	Prekės
ES – CARIFORUM EPA	Laisvosios prekybos susitarimas ir Ekonominės integracijos susitarimas	Prekės ir paslaugos
ES – Čilė	Laisvosios prekybos susitarimas ir Ekonominės integracijos susitarimas	Prekės ir paslaugos
ES – Dramblio Kaulo Krantas	Laisvosios prekybos susitarimas	Prekės
ES – Kroatija	Laisvosios prekybos susitarimas ir Ekonominės integracijos susitarimas	Prekės ir paslaugos
ES – Egiptas	Laisvosios prekybos susitarimas	Prekės
ES – Farerų salos	Laisvosios prekybos susitarimas	Prekės
ES – Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija	Laisvosios prekybos susitarimas ir Ekonominės integracijos susitarimas	Prekės ir paslaugos
ES – Islandija	Laisvosios prekybos susitarimas	Prekės
ES – Izraelis	Laisvosios prekybos susitarimas	Prekės
ES – Jordanija	Laisvosios prekybos susitarimas	Prekės
ES – Libanas	Laisvosios prekybos susitarimas	Prekės
ES – Meksika	Laisvosios prekybos susitarimas ir Ekonominės integracijos susitarimas	Prekės ir paslaugos
ES – Juodkalnija	Laisvosios prekybos susitarimas ir Ekonominės integracijos susitarimas	Prekės ir paslaugos
ES – Marokas	Laisvosios prekybos susitarimas	Prekės
ES – Norvegija	Laisvosios prekybos susitarimas	Prekės
ES – Užjūrio valstybės ir teritorijos	Laisvosios prekybos susitarimas	Prekės
ES – Palestina	Laisvosios prekybos susitarimas	Prekės
ES – Pietų Afrikos Respublika	Laisvosios prekybos susitarimas	Prekės
ES – Šveicarija ir Lichtenšteinas	Laisvosios prekybos susitarimas	Prekės
ES – Sirija	Laisvosios prekybos susitarimas	Prekės
ES – Tunisas	Laisvosios prekybos susitarimas	Prekės
ES – Turkija	Muitų sąjunga	Prekės
ES – San Marinas	Muitų sąjunga	Prekės
ES – Serbija	Laisvosios prekybos susitarimas	Prekės
Europos ekonominė erdvė	Ekonominės integracijos susitarimas	Paslaugos

Šaltinis: RTA database. Search by country/territory. European Union.

<http://rtais.wto.org/UI/PublicSearchByMemberResult.aspx?enc=bUbyxPA3Wob5pG8+pdmN/y73hFinG4awT3OiAUf7WfZsosGwmiY3CNtGLuMNSfTDXEckP7+3wkjH5ekItviEN2iFvPAwSnOWtdpUlmIMWJ0=>

Kaip matyti iš 2 lentelės, Europos Sąjunga pagal susitarimo apimtį daugiausiai preferencinių prekybos susitarimų yra sudariusi prekybos prekėmis, o pagal susitarimo tipą – laisvosios prekybos sutarčių (tarp PPO notifikuotų Europos Sąjungos preferencinės prekybos susitarimų laisvos prekybos sutarčių yra 26). Yra 3 susitarimai dėl muitų sąjungos: su San Marinu, Turkija ir Andora. Pažymėtina, kad Turkija ruošiasi stoti į ES, todėl muitų sąjunga yra vienas iš ekonominės integracijos etapų šiai šaliai. Kaip matyti iš lentelės, Europos Sąjungos preferencinės prekybos susitarimams priskiriamas ekonominės integracijos susitarimas, kuris aprėpia Europos ekonominę erdvę, apimančią vadinamąsias keturias pagrindines laisves (laisvą prekių, paslaugų, kapitalo ir asmenų judėjimą) ir konkurencijos taisykles.

Kaip teigiama ES pasirašomuose *dvišaliuose susitarimuose*, jie pasirašomi siekiant įvairių *tikslų*:

- paremti kitą šalį stiprinant demokratiją ir kuriant teisinę valstybę;
- prisidėti prie politinio, ekonominio ir institucinio stabilumo;
- plėtoti glaudžius politinius tarpusavio santykius (Stabilisation and Association Agreement..., 2006);
- užtikrinti sąžiningos konkurencijos sąlygas (Regulation (EEC)..., 1972);
- per abipusę prekybą skatinti harmoningą ekonominių santykių plėtrą tarp Europos ekonominės bendrijos ir Šveicarijos Konfederacijos ir tokiu būdu skatinti Bendrijoje ir Šveicarijoje ekonominę veiklą, gerinti gyvenimo ir darbo sąlygas, didinti produktyvumą ir finansinį stabilumą (Agreement between the European..., 1972);
- šalinant prekybos kliūtis, prisidėti prie darnaus vystymosi ir prekybos plėtros (Regulation (EEC)..., 1972);
- skatinti sklandžią ir nuoseklią Pietų Afrikos integraciją į pasaulinę ekonomiką (Council Decision..., 1999).

Skirtingi preferencinės prekybos susitarimai pasirašomi dėl skirtingų tikslų. Laisvosios prekybos susitarimais ES siekia liberalizuoti prekybą su pasirašančiomis šalimis, tačiau netaikant vienodų muitų trečiosioms šalims. Tuo tarpu muitų sąjungos susitarimo tikslas – taikyti ir bendrą muitų politiką kitoms šalims. Ekonominės integracijos susitarimo tikslas – įtvirtinti keturias laisves: laisvą prekių, paslaugų, kapitalo ir asmenų judėjimą pasirašančiose šalyse. Bendrąją prasme visais ES regioniniais susitarimais siekiama ekonominės naudos sąjungos šalims.

PPO XXIV straipsnis nustato, kad leidžiama formuoti ekonominės integracijos darinius (PPO juos įvardija kaip regioninius prekybos susitarimus), tačiau svarbu, kad laisvos prekybos susitarimai, muitų sąjungos ir kiti regioniniai susitarimai yra diskriminuojantys, nes regioniniame susitarime dalyvaujančios šalys viena kitai panaikina tam tikrus prekybinius apribojimus, o nedalyvaujančioms šalims nustato

vienodus išorės apribojimus. Tas pats reiškinys gali būti nelaikomas diskriminacija, nes yra plačiai priimtas: įvairios šalys nustato skirtingus prekybinius apribojimus kitoms šalims, o šalių, taikančių vienodus prekybinius apribojimus visoms prekybos partnerėms nėra (El-Agraa, 2007).

2. ES IR VIDURŽEMIO JŪROS BASEINO ŠALIŲ LAISVOSIOS PREKYBOS SUTARČIŲ ANALIZĖ

2.1. Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros baseino šalių laisvos prekybos sutarčių tikslai, struktūra ir priemonės

Prekybos augimas sustiprino Europos ir Viduržemio jūros regiono valstybių partnerystę, todėl 1995 m. buvo pasirašyta "Barselonos deklaracija" (ją pasirašė 15 šalių, priklausančių Europos Sąjungai, ir 12 Viduržemio jūros baseino šalių). Partnerystė siekiama bendrų tikslų: sukurti bendrą taikos, stabilumo ir klestėjimo erdvę Viduržemio jūros regione. 2004 m. Europos kaimynystės politikos (EKP) sukūrimas buvo didelis žingsnis į priekį kuriant partnerystę. 2008 m. "Barselonos procesas" buvo perdarytas sukuriant "Viduržemio jūros šalių sąjungą" (Euromed, 2010).

ES ir Viduržemio jūros baseino šalių dvišaliuose susitarimuose, įtvirtinančiuose laisvos prekybos zonos įvedimą, apibrėžiami *tikslai* (Euro-Mediterranean Agreement:... Algeria, 2005):

- Sukurti tinkamas sąlygas politiniam dialogui tarp pasirašančių pusių, leidžiantį plėtoti glaudžius santykius ir bendradarbiavimą visose srityse;
- Skatinti prekybą ir darnią ekonominę plėtrą bei socialinius santykius tarp šalių, nustatyti sąlygas palaipsniui liberalizuoti prekybą prekėmis, paslaugomis ir kapitalu;
- Palengvinti keitimąsi žmogiškaisiais ištekliais, daug dėmesio kreipiant į administracines procedūras;
- Skatinti Magrebo šalių integraciją vystant prekybą ir bendradarbiavimą tarp Magrebo šalių bei Magrebo šalių ir ES;
- Skatinti ekonominį, socialinį, kultūrinį ir finansinį bendradarbiavimą.

ES ir Viduržemio jūros baseino šalių (EUROMED) partnerystė paremta trimis dimensijomis (žr. 3 lentelę):

3 lentelė. ES ir Viduržemio jūros baseino šalių partnerystės dimensijos

Dimensija	Esmė
<i>Politinė ir apsaugos partnerystė</i>	Siekiami saugios, taikios ir stabilios plėtos
<i>Ekonominė ir finansinė partnerystė</i>	Ekonominio ir finansinio bendradarbiavimo vystymas vykdant tvarią ir subalansuotą socialinę plėtrą: <i>ekonomikos augimo skatinimas, pagrindinių sektorių reformos</i> (energetika, aplinkosauga, vandens ištekliai, tvari plėtra, žemės ūkis, sveikatos apsauga, transportas, turizmas, pramonė, informacinė visuomenė), <i>laisvos prekybos zonos įkūrimas</i> .
<i>Socialinė, kultūrinė, žmogiškųjų išteklių partnerystė</i>	Žmogiškųjų išteklių plėtojimas, skatinant supratimą tarp kultūrų ir mainus tarp pilietinių visuomenių.

Šaltinis: The Barcelona process. http://www.eeas.europa.eu/euromed/barcelona_en.htm

Pagrindinis šios sąjungos tikslas yra Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros baseino šalių laisvosios prekybos zonos sukūrimas, kurios esmė yra liberalizuota prekyba tarp ES ir Viduržemio jūros pietinės pakrantės šalių (Pietūs-Šiaurė) bei Viduržemio jūros regiono Pietų šalių (Pietų) (Euromed, 2010), o pagrindiniai instrumentai: Viduržemio jūros regiono asociacijos susitarimai ir Europos kaimynystės politikos (EKP) veiksmų planas.

Ši partnerystė abipusiai svarbi dėl išplėtos tarpusavio prekybos: Europos Sąjungos eksportas į Viduržemio jūros pakrantės pietines šalis 2009 m. sudarė 119 milijardų eurų, o importas – 105 milijardus eurų. Pažymėtina, kad prekyba su šiomis šalimis sudarė 10 % (2009 m.) Europos Sąjungos užsienio prekybos apimtį (Euromed, 2010).

Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros baseino šalių (kitai vadinama Euromed) laisvosios prekybos zonos sukūrimas apimtų Europos Sąjungos šalis bei 10 Viduržemio jūros baseino šalių: Izraelį, Palestiną, Libaną, Alžyrą, Siriją, Maroką, Jordaniją, Tunisą, Egiptą bei Turkiją ir taptų didžiausia pasaulyje rinka ir viena iš svarbiausių prekybos organizacijų, kuri apimtų 600-800 milijonus vartotojų. 4 lentelėje pateikti Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros baseino šalių dvišaliai susitarimai, kurie numato laipsnišką šalių ir ES perėjimą prie laisvos prekybos.

4 lentelė. Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros baseino šalių dvišaliai susitarimai

Šalis	Susitarimo tipas	Pasirašymo data	Įsigaliojimo data
Alžyras	Laisvosios prekybos sutartis	2002 balandis	2005 rugsėjis
Egiptas	Laisvosios prekybos sutartis	2001 birželis	2004 birželis
Izraelis	Laisvosios prekybos sutartis	1995 lapkritis	2000 birželis
Jordanija	Laisvosios prekybos sutartis	1997 lapkritis	2002 gegužė
Libanas	Preliminarus susitarimas	2002 birželis	2003 kovas
Marokas	Laisvosios prekybos sutartis	1996 vasaris	2000 kovas
Palestina	Laisvosios prekybos sutartis	1997 vasaris	1997 liepa
Sirija	Laisvosios prekybos sutartis	2008 inicijuota	
Tunisas	Laisvosios prekybos sutartis	1995 liepa	1998 kovas
Turkija	Muitų sąjunga	1995 kovas	1996 sausis

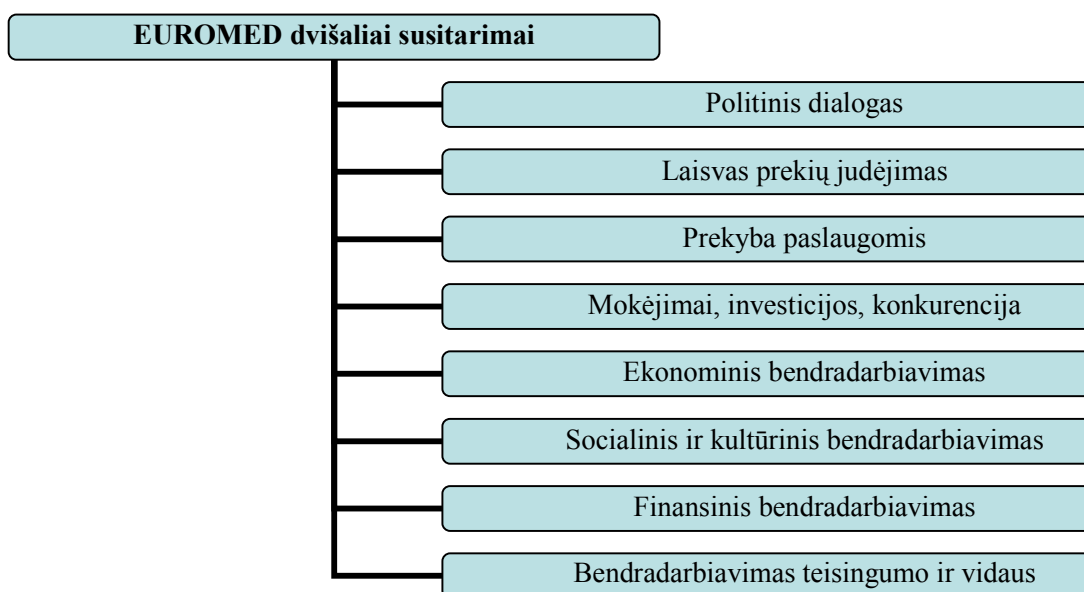
Šaltinis: RTA database.

<http://rtais.wto.org/UI/PublicSearchByMemberResult.aspx?enc=bUbyxPA3Wob5pG8+pdmN/y73hFinG4awT3OiAUf7WfZsosGwmiY3CNtGLuMNSfTDXEckP7+3wkjH5ekItviEN2iFvPAwSnOWtdpUlmMWJ0=>

Kaip matyti iš 4 lentelės, anksčiausiai laisvos prekybos susitarimą pasirašė Turkija (1995 m.) bei Tunisas (1995 m.), tuo tarpu vėliausiai – Alžyras (2002 m.) ir Libanas (2002 m.). Laisvos prekybos susitarimo įsigaliojimas vėliausias – Egipte (2004 m.). ES ir Sirija laisvos prekybos susitarimo iki šiol nepasirašė, tačiau 2008 m. Jis buvo inicijuotas. Galima daryti išvadą, kad Europos Sąjungos ir Viduržemio

jūros baseino šalys ilgą laiką siekia ekonominės integracijos. Tai įrodo ir daugumos Viduržemio jūros regiono šalių daroma pažanga įgyvendinant ekonominę integraciją regione. 2004 m. buvo pasirašytas Agadiro susitarimas (įsigaliojo 2006 m.), kuriuo sukurta laisvosios prekybos zona tarp Maroko, Tuniso, Jordanijos ir Egipto. Jo dėka padidėjo prekybos srutai tarp partnerių. Daugelis Viduržemio jūros baseino šalių (MED) (Tunisas, Marokas, Izraelis ir Egiptas) taip pat pasirašė dvišalius laisvosios prekybos susitarimus su Turkija (Douglas, 2009).

Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros baseino šalių *dvišaliai susitarimai*, įgyvendinantys laisvą prekybą, apima šias *sritis* (žr. 1 pav.):

1 pav. EUROMED dvišalių susitarimų sritys

Šaltinis: sudaryta autorės

Kaip teigiama susitarime (Euro-Mediterranean Agreement..., 2005), *politiniu dialogu* siekiama suformuoti ilgalaikius solidarumo ryšius tarp partnerių, kurie skatina gerovę, saugumą ir stabilumą Viduržemio jūros baseino regione bei kultūrinę toleranciją ir supratimą.

Pagal susitarimų nuostatas (Euro-Mediterranean Agreement:..., 2005), remiantis 1994 m. Bendroju susitarimų dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT), ES ir Viduržemio jūros baseino šalys per nustatytą pereinamąjį laikotarpį (trunkantį ilgiausiai 12 metų) sukuria *laisvos prekybos zoną*, o remiantis Bendroju susitarimu dėl prekybos paslaugomis (GATS) ES valstybės narės Alžyro paslaugų teikėjams suteikia ne mažiau palankias sąlygas teikti paslaugas, nei nustatyta GATS.

Reglamentuojant *mokėjimus* susitarime pabrėžiama, kad mokėjimai turi vykti laisvai konvertuojama valiuta. *Investicijos* apima susitarimą, kad ES narės ir Viduržemio jūros baseino šalys užtikrina, kad kapitalas, susijęs su tiesioginėmis užsienio investicijomis į Viduržemio jūros baseino šalies bendroves, gali laisvai judėti ir kad iš tokių investicijų gautas pelnas gali būti likviduotas ir repatrijuotas. Šalys teikia tinkamą ir veiksmingą apsaugą, intelektinės, pramoninės ir komercinės nuosavybės teisėms, atsižvelgdamos į aukščiausius tarptautinius standartus (Euro-Mediterranean Agreement:..., 2005).

Šalys įsipareigoja stiprinti *ekonominį bendradarbiavimą* jų savitarpio interesais ir atsižvelgiant į partnerystės dvasią, kuria paremtas dvišalis susitarimas. Ekonominis bendradarbiavimas vykdomas palaikant politinį dialogą visose makroekonominėse srityse, keičiantis informacija ir kt. (Euro-Mediterranean Agreement:..., 2005).

Socialinio ir kultūrinio bendradarbiavimo siekiama suteikiant darbo sąlygas ir socialines garantijas Viduržemio jūros baseino šalių piliečiams tokias pat kaip ir ES šalių piliečiams; palaikant politinį dialogą visais socialiniais bei kultūriniais klausimais (Euro-Mediterranean Agreement:..., 2005).

Finansinis bendradarbiavimas remiasi reformų palengvinimu, kuriomis siekiama modernizuoti ekonomiką, įskaitant kaimo plėtrą, modernizuojant ekonominę infrastruktūrą, skatinant privačias investicijas ir darbo vietų kūrimą (Euro-Mediterranean Agreement:..., 2005).

Bendradarbiavimas teisingumo ir vidaus reikaluose apima ypatingą dėmesį teisėsaugos ir teisingumo sritims, teisinės valstybės įtvirtinimui (Euro-Mediterranean Agreement:..., 2005).

Taigi anksčiau minėti ES ir Viduržemio jūros baseino šalių dvišalių susitarimų tikslai įgyvendinami bendradarbiaujant visose srityse. Kadangi darbe analizuojamos laisvos prekybos sutartys, būtina pažymėti, kad laisvos prekybos zona tarp ES ir Viduržemio jūros šalių sukuriama daugiausiai per 12 metų: skirtingos nuostatos ir terminai taikomi pramoniniams produktams ir žemės ūkio, žuvininkystės ir kitiems žemės ūkio produktams.

Dvišaliuose susitarimuose, įgyvendinančiuose laisvą prekybą tarp ES ir Viduržemio jūros baseino šalių, nurodomos įvairios *priemonės*, tarpusavio prekybos liberalizavimui:

- Laipsniškai panaikinami muitai (naujiems arba galintiems sukelti rimtų socialinių problemų sektoriams, galimos išimtys);
- Negalima įvesti naujų muitų nuo susitarimo įsigaliojimo dienos;
- Negalima taikyti naujų kiekybinių importo, eksporto apribojimų ar lygiaverčio poveikio priemonių;
- Nuo įsigaliojimo datos panaikinami kiekybiniai importo, eksporto apribojimai ir priemonės, turinčios lygiavertį poveikį;

- Produktams, kurių kilmės šalis yra susitarimą pasirašančioji valstybė, neturi būti taikomas palankesnis režimas, kai jos importuojamos į Bendriją, nei, kad taikomas valstybių narių tarpusavyje.

- Importuojant prekes į Bendriją, prekės klasifikuojamos pagal kombinuotąją nomenklatūrą, eksportuojant – taikoma priimančios šalies klasifikacija.

Atliekant ES ir Viduržemio jūros regiono šalių laisvosios prekybos sutarčių analizę remiamasi laisvosios prekybos sutartimi su Alžyru. Analizei pasirinkta ši šalis dėl gana didelių ES ir Alžyro tarpusavio prekybos apimčių, kurios analizuojamu 2001-2010 m. laikotarpiu yra artimiausios ES-EUROMED šalių prekybos vidurkiui (eksporto bei importo). Taip pat atliekant analizę svarbu, kad prekybos balansas nėra smarkiai deficitinis ar perteklinis – tai rodo, kad tarpusavio prekyba nėra paremta vien tik žaliavų mainais.

2.2. Muitų sumažinimo ir jų panaikinimo tarpusavio prekyboje pagal prekių grupes analizė

Muitų panaikinimas tarpusavio prekyboje yra viena iš pagrindinių priemonių liberalizuojant ES ir Viduržemio jūros baseino šalių prekybą. Remiantis ES ir Alžyro preferencinės prekybos susitarimu, muitai panaikinami palaipsniui (žr. 5 lentelę):

5 lentelė. Europos Sąjungos importo į Alžyrą muitų mažinimas

Laikotarpis nuo susitarimo įsigaliojimo	Po 2 metų	Po 3 metų	Po 4 metų	Po 5 metų	Po 6 metų	Po 7 metų
Muitų dydžio procentinė išraiška nuo bazinio maito	80 %	70%	60%	40%	20%	Muitai panaikinami

Šaltinis: sudaryta autorės

5 lentelėje muitų mažinimo būdas taikomas tik pramonės produkcijai susitarime su Alžyru (susitarimuose su kitomis šalimis dažniausiai nustatomas ilgesnis laipsniškas muitų mažinimo terminas). Tuo tarpu žemės ūkio, žuvininkystės ir kitiems žemės ūkio produktams taikoma sudėtingesnė muitų mažinimo sistema. Kadangi žemės ūkio sektorius kiekvienai šaliai yra itin svarbus, t. y. svarbu, kad šalyje žemės ūkis būtų plėtojamas, o ne visi žemės ūkio produktai būtų importuojami iš kitų šalių, susitarime nustatomas apribojimų panaikinimas pagal produktą. Vieniems muitas mažinamas procentine dalimi, kitiems nustatoma kvota, trečiai produktų grupei nustatoma rekomendacinė kvota, t. y. kvota, kuri gali

būti keičiama (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros baseino šalių muitų mažinimas pagal prekių grupes

Šalis	Pramonės produkcija	Žemės ūkio, žuvininkystės ir kiti žemės ūkio produktai
Alžyras	Praėjus 7 metams po susitarimo įsigaliojimo muitai ir kiti mokesčiai panaikinami.	Susitarime įvardyti trys prekybos liberalizavimo šios grupės produktams variantai: 1. Nustatyta procentine dalimi mažinamas muitas; 2. Nustatoma kvota; 3. Nustatoma rekomendacinė kvota.
Egiptas	Praėjus 10 metų po susitarimo įsigaliojimo muitai ir kiti mokesčiai panaikinami.	Susitarime skiriami skirtingi prekybos liberalizavimo šios grupės produktams variantai importui į Egiptą ir importui į ES. Importo į ES liberalizavimas: 1. Nustatyta procentine dalimi mažinamas muitas; 2. Nustatoma kvota; 3. Nustatomas muitas viršijus kvotą; 4. Konkrečios nuostatos (tarifinė kvota kasmet didinama 3 % lyginant su ankstesnių metų kvota). Importo į Egiptą liberalizavimas: 1. Nustatyta procentine dalimi mažinamas muitas; 2. Nustatoma kvota.
Izraelis	Įsigaliojus susitarimui muitai ir kiti mokesčiai panaikinami.	Susitarime skiriami skirtingi prekybos liberalizavimo šios grupės produktams variantai importui į Izraelį ir importui į ES. Importo į ES liberalizavimas: 1. Nustatyta procentine dalimi mažinamas muitas; 2. Nustatoma kvota; 3. Nustatoma rekomendacinė kvota; 4. Nustatomas muitas viršijus kvotą; 5. Taikomos specialios nuostatos atitinkamoms prekėms. Importo į Izraelį liberalizavimas: 1. Nustatomas sumažintas muitas; 2. Nustatoma kvota; 3. Atitinkamoms prekėms taikomos specialios nuostatos.
Jordanija	Praėjus 12 metų po susitarimo įsigaliojimo muitai ir kiti mokesčiai panaikinami.	Susitarime skiriami skirtingi prekybos liberalizavimo šios grupės produktams variantai importui į Jordaniją ir importui į ES. Importo į ES liberalizavimas: 1. Nustatyta procentine dalimi mažinamas muitas; 2. Nustatoma kvota; 3. Nustatomas muitas viršijus kvotą; 4. Konkrečios nuostatos (tarifinė kvota kasmet didinama 3 % lyginant su ankstesnių metų kvota). Importo į Jordaniją liberalizavimas: 1. Nustatomas sumažintas muitas.
Libanas	Praėjus 12 metų po susitarimo įsigaliojimo muitai ir kiti mokesčiai panaikinami.	Susitarime skiriami skirtingi prekybos liberalizavimo šios grupės produktams variantai importui į Libaną ir importui į ES. Importo į ES liberalizavimas: 1. Nustatyta procentine dalimi mažinamas muitas; 2. Nustatoma kvota; 3. Nustatomas muitas viršijus kvotą; 4. Tarifinė kvota kasmet didinama nustatytu kiekiu. Importo į Libaną liberalizavimas: 4. Nustatomas sumažintas muitas. 5. Nustatyta procentine dalimi mažinamas muitas praėjus 5 metams po susitarimo įsigaliojimo.

6 lentelės tęsinys kitame puslapyje

6 lentelės tęsinys

Šalis	Pramonės produkcija	Žemės ūkio, žuvininkystės ir kiti žemės ūkio produktai
Marokas	Praėjus 12 metų po susitarimo įsigaliojimo muitai ir kiti mokesčiai panaikinami.	Susitarime skiriami skirtingi prekybos liberalizavimo šios grupės produktams variantai importui į Maroką ir importui į ES. Importo į ES liberalizavimas: 1. Nustatyta procentine dalimi mažinamas muitas; 2. Nustatoma kvota; 3. Nustatoma rekomendacinė kvota; 4. Nustatomas muitas viršijus kvotą; 5. Jeigu importas viršija rekomendacinę kvotą priklausomai nuo prekės taikomas muitas arba sumažintas muitas. Importo į Maroką liberalizavimas: 1. Nustatomas maksimalus muito dydis, jei viršijama kvota.
Palestina	Praėjus 5 metams po susitarimo įsigaliojimo muitai ir kiti mokesčiai panaikinami.	Susitarime skiriami skirtingi prekybos liberalizavimo šios grupės produktams variantai importui į Palestiną ir importui į ES. Importo į ES liberalizavimas: 1. Nustatyta procentine dalimi mažinamas muitas; 2. Nustatoma kvota; 3. Nustatoma rekomendacinė kvota; 4. Nustatomas muitas viršijus kvotą; Importo į Palestiną liberalizavimas: 1. Nustatomas sumažintas muitas; 2. Nustatoma kvota.
Sirija		2008 m. Inicijuotas susitarimas
Tunisas	Praėjus 12 metų po susitarimo įsigaliojimo muitai ir kiti mokesčiai panaikinami.	Susitarime skiriami skirtingi prekybos liberalizavimo šios grupės produktams variantai importui į Tunisą ir importui į ES. Importo į ES liberalizavimas: 1. Nustatyta procentine dalimi mažinamas muitas; 2. Nustatoma kvota; 3. Nustatoma rekomendacinė kvota; 4. Taikomos specialios nuostatos atitinkamoms prekėms. Importo į Egiptą liberalizavimas: 1. Nustatomas maksimalus muito tarifas; 2. Nustatoma rekomendacinė kvota; 3. Taikomos specialios nuostatos atitinkamoms prekėms.
Turkija	Įsigaliojus susitarimui panaikinami visi prekybos apribojimai.	Pasirašančios šalys įsipareigojo tęsti derybas dėl prekybos šiais produktais liberalizavimo.

Šaltinis: sudaryta autorės

Kaip matyti iš informacijos pateiktos 6 lentelėje, naikinant prekybos apribojimus tarp ES ir EUROMED šalių, taikomos skirtingos priemonės ir terminai pramonės produkcijai ir žemės ūkio bei žuvininkystės produkcijai. Visos pasirašančios šalys lengviau atveria rinkas pramonės produkcijai, t. y. nustato terminus, kada apribojimų nelieka visiškai. Turkija ir ES yra sukūrusios muitų sąjungą, todėl prekybos apribojimų pramonės produkcija nebėra. Tačiau, kaip teigiama šiuose susitarimuose, į žemės ūkio, žuvininkystės ir kitų žemės ūkio produktų kiekio ir kainų pokyčius itin reaguoja šalių ekonomikos, t. y., tiek vartotojai, tiek gamintojai, todėl susitarimuose neapibrėžiama, kada prekybos apribojimai šiais produktais panaikinami, kaip pavyzdžiui pramonės produkcija, tačiau visuose susitarimuose nustatoma,

kad susitariančios šalys įsipareigoja periodiškai nagrinėti šių produktų prekybos liberalizavimo galimybes, ir jei tokios atsiranda, suteikti lengvatą kitai šaliai.

Žemės ūkio produkcijos bruožas – sezoniškumas, kuris svarbus pasirašant laisvos prekybos sutartis. Pavyzdžiui, iš Tuniso į ES importuojant augalininkystės produktus šaltuoju metų laiku – mažinami muitai daugeliui produktų 100 %.

Pažymėtina, kad Marokas į Europos Bendriją po susitarimo pasirašymo gali importuoti be muitų daugelį žuvininkystės produktų.

Kadangi atliekant analizę remiamasi laisvosios prekybos susitarimu su Alžyru, svarbu pažymėti, kad įvežant žemės ūkio produktus iš Alžyro į Bendriją, daugeliui žemės ūkio produktų muitas mažinamas 100 %, tačiau kai kurioms prekių grupėms nustatomos kvotos. Lentelėje žemiau (žr. 7 lentelę) pateikiami žemės ūkio produktai, kuriems nustatomos kvotos Bendrijos ir Alžyro tarpusavio prekyboje:

7 lentelė. Importo į Bendriją kvotos žemės ūkio produkcijai

Produktas	Kvota (t)
Natūralus medus	100
Skintos gėlės ir gėlių pumpurai, skirti puokštėms ar kitiems dekoravimo tikslams, gyvos, džiovintos, dažytos, balintos, mirkytos ar paruoštos kitu būdu	100
Lapai, šakos ir kitos augalų dalys be žiedų arba žiedpumpurių, taip pat žolės, samanės ir kerpės, t. y. tokios rūšies prekės, kurios tinkamos puokštėms ir kitiems dekoravimo tikslams, šviežios, džiovintos, dažytos, balintos, mirkytos arba kitu būdu apdorotos	100
Šviežios bulvės nuo sausio 1 d. iki kovo 31 d.	100
Abrikosai	1000
Braškės nuo lapkričio 1 d. iki kovo 31 d.	500
Alyvuogių aliejus ir jo išspaudos, nerafinuoti arba rafinuoti, bet chemiškai nemodifikuoti	1000
Rafinuotas saulėgražų sėklų aliejus	25000
Nulupti pomidorai, paruošti arba konservuoti be acto arba acto rūgšties	300
Pomidorai, paruošti arba konservuoti be acto arba acto rūgšties, išskyrus sveikus arba supjaustytus gabalais, kuriuose esančios sausosios medžiagos kiekis ne mažesnis kaip 12% masės	300
Pomidorų sultys	200
Abrikosų sultys	200
Vynas iš šviežių vynuogių	224000 hl
Vynai, turintys vieną iš toliau nurodytų kilmės vietos nuorodų: Aïn Bessem-Bouira, Médéa, Coteaux du Zaccar, Dahra, Coteaux de Mascara, Monts du Tessalah, arba Coteaux de Tlemcen, kurių faktinė alkoholio koncentracija yra ne didesnė kaip 15% tūrio, induose, kurių talpa 2 litrai ar mažiau	224000 hl

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis EURO-MEDITERRANEAN AGREEMENT establishing an Association between the European Community and its Member States, of the one part, and the People's Democratic Republic of Algeria, of the other part. – 2005.

Iš Alžyro į Bendriją be maito gali būti įvežama 100 t medaus, skintų gėlių ir panašių produktų

nepriklausomai nuo metų laiko. Tačiau įvairioms daržovėms kvota galioja tik tam tikrą laikotarpį, pavyzdžiui šviežioms bulvėms nustatyta 5000 t kvota nuo sausio 1 d. iki kovo 31 d. Galima daryti išvadą, kad dėl klimatinių sąlygų Bendrija negali pakankamai apsirūpinti svarbiausiomis daržovėmis, todėl sudaromos sąlygos Alžyro eksportuotojams pigiau įvežti daržoves į Bendriją, tuo pačiu Bendrijos vartotojai gali pigiau nusipirkti šį produktą. Panašios sąlygos sudaromos ir kitiems produktams, pavyzdžiui, braškėms nustatoma kvota 500 t nuo lapkričio 1 d. iki kovo 31 d. (būtent tuo laikotarpiu, kai Bendrijoje šio produkto auginimo sezonas pasibaigęs ar dar neprasidėjęs).

Įvežant žemės ūkio produktus iš Bendrijos į Alžyrą visiems produktams tam tikra procentine dalimi mažinamas muitas, tačiau daugeliui produkcijos nustatoma rekomendacinė kvota. Mažiausiai muitas mažinamas mėsos produktams (taip pat riešutams, įvairiems džemams, daržovių mišiniams, pupoms, sojos pupelių aliejui, kukurūzų krakmolui, bulvių dribsniams ir granulėms, citrusiniams vaisiams) t. y. 20 %. Tai rodo, kad Bendrija turi galimybę šių prekių daug patiekti į Alžyro rinką, tačiau mažinant muitą tik 20 %, siekiama apsaugoti Alžyro vietos gamintojus, tiekiančius rinkai tokią pat produkciją.

8 lentelėje pateikiama importo į Alžyrą rekomendacinės kvotos žemės ūkio produkcijai.

8 lentelė. Importo į Alžyrą rekomendacinės kvotos žemės ūkio produkcijai

Produktas	Rekomendacinė kvota (t)
Gyvi galvijai: grynaveisliai veisliniai gyvuliai	50
Gyvi galvijai, išskyrus grynaveislius veislinius gyvulius	5000
Gallus domesticus rūšies paukščiai (vištų jaunikliai)	20
Kalakutų jaunikliai	100
Kitos skerdenų dalys su kaulais	200
Kiaulių mėsa, šviežia, atšaldyta arba užšaldyta	200
Skerdenėlės, nesukapotos į dalis, šviežios arba atšaldytos	2500
Pieno arba grietinėlės milteliai, granulės arba kitokio pavidalo sausieji produktai, kurių riebumas ne didesnis kaip 1,5 % masės	30000
Pieno arba grietinėlės milteliai, granulės arba kitokio pavidalo sausieji produktai, kurių riebumas didesnis kaip 1,5 % masės	40000
Sūriai, skirti lydyti	2500
Sėklinės bulvės, šviežios arba atšaldytos	45000
Džiovintos ankštinės daržovės, gliaudytos, su luobelėmis arba be luobelėlių, skaldytos arba neskaldytos	3000
Migdolai be kevalų	100
Citrusinių vaisiai, švieži arba džiovinti	100
Kiti švieži vaisiai	500
Slyvos ir džiovintų vaisių mišiniai	50
Pipirai (Piper genties); džiovinti arba grūsti ar malti Capsicum genties arba Pimenta genties vaisiai	50
Kmynų sėklos negrūstos ir nemaltos	50
Kiti prieskoniai	50

8 lentelės tęsinys kitame puslapyje

8 lentelės tęsinys

Kviečiai, išskyrus skirtus sėjai	100000
Miežiai, išskyrus skirtus sėjai	200000
Avižos, išskyrus skirtas sėjai	1500
Kukurūzai, išskyrus skirtus sėjai	500
Ryžiai	2000
Kanarėlių lesalas (strypainio sėklos)	500
Kukurūzų kruopos ir rupiniai	1000
Bulvių dribsniai ir granulės	100
Salyklas, neskrudintas	1500
Kukurūzų krakmolos	1000
Kitos aliejinių kultūrų sėklos ir vaisiai, skaldyti arba neskaldyti	100
Neapdorotas sojos pupelių aliejus, naudojamas technikoje, pramonėje, išskyrus maisto produktų gamybą	1000
Sojos pupelių aliejus, išskyrus neapdorotą	1000
Palmių aliejus ir jo frakcijos, nerafinuotas arba rafinuotas, bet chemiškai nemodifikuotas, išskyrus neapdorotą	250
Saulėgrąžų arba dygminių aliejus ir jo frakcijos, skirtas naudoti technikoje arba pramonėje, išskyrus maisto produktų gamybą	25000
Rapsų, rapsukų arba garstyčių aliejus ir jo frakcijos, nerafinuoti arba rafinuoti, bet chemiškai nemodifikuoti, skirtas naudoti technikoje arba pramonėje, išskyrus maisto produktų gamybą	20000
Augaliniai riebalai ir aliejus bei jų frakcijos	2000
Margarinas, išskyrus skystąjį margariną	2000
Dešros ir panašūs produktai iš mėsos, mėsos subproduktų arba kraujo; maisto produktai, daugiausia pagaminti iš šių produktų	20
Kiti gaminiai arba konservai iš mėsos, mėsos subproduktų arba galvijų kraujo	20
Cukranendrių arba cukrinių runkelių cukrus ir chemiškai gryna sacharozė, kaip žaliavos, kurių sudėtyje nėra aromatinių arba dažančiųjų priedų	150000
Kiti cukrūs, įskaitant invertuotąjį cukrų ir kitus cukrus bei cukraus sirupai, kurių sudėtyje esanti fruktozė sudaro daugiau nei 50% sausosios medžiagos masės	500
Melasa, gauta ekstrahuojant arba rafinuojant cukrų, išskyrus cukranendrių melasą	1000
Kitos daržovės, paruoštos arba konservuotos be acto arba acto rūgšties, neužšaldytos, išskyrus produktus, klasifikuojamus 2006 pozicijoje:	200
Žirniai	250
Pupos, išskyrus gliaudytas	500
Smidrai ir kitos daržovės ir daržovių mišiniai	200
Džemai, vaisių drebučiai (želė), marmeladai, vaisių arba riešutų tyrės ir pastos, gauti virimo būdu, į kuriuos pridėta arba nepridėta cukraus ar kitų saldiklių, nehomogenizuoti ir ne citrusinių vaisių	100
Riešutai ir jų mišiniai, išskyrus žemės riešutus	100
Ananasai, paruošti arba konservuoti, kurių sudėtyje nėra pridėtojo cukraus ar kitų saldiklių arba alkoholio	100
Ananasų sultys	200
Bet kurių kitų vienos rūšies vaisių arba daržovių sultys	100
Putojantis vynas	100 hl
Ryžių sėlenos, išsijos ir kitos liekanos, ne granuliu forma, gautos išsijojus, sumalus arba kitaip išdirbus javus arba ankštinius augalus	1000
Išspaudos ir kitos kietos liekanos, maltos, nemaltos, granuliuotos, negranuliuotos, gautos ekstrahuojant sojos pupelių aliejus	10000
Išspaudos ir kitos kietos liekanos, maltos, nemaltos, granuliuotos, negranuliuotos, gautos ekstrahuojant saulėgrąžų aliejus	1000
Produktai, naudojami gyvūnų pašarams, išskyrus šunims ir katėms	1000
Tabakas, iš kurio lapų nepašalintos vidurinės gyslos	8500
Tabakas, iš kurio lapų iš dalies arba visiškai pašalintos vidurinės gyslos	1000

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis EURO-MEDITERRANEAN AGREEMENT establishing an Association between the European Community and its Member States, of the one part, and the People's Democratic Republic of Algeria, of the other part. – 2005.

Kaip matyti iš 8 lentelės, didžiausia rekomendacinė kvota nustatoma šiems produktams: kviečiams bei miežiams (išskyrus skirtus sėjai) ir cukranendrių cukrui. Kviečiams ir miežiams taikomas nedidelis 5 % muito tarifas, tuo tarpu cukranendrių cukrui – 30 %. Nustatytos tokio dydžio rekomendacinės kvotos rodo, kad Alžyro rinkos paklausa yra didelė šiems produktams (lyginant su kitais), tačiau nustatant muitą užsitikrinama, kad šios prekės nebus itin pigios, kad nežlugdytų vietos gamintojų.

Kitokios sąlygos taikomos Alžyro kilmės žuvininkystės produktams juos importuojant į Bendriją: susitarime nustatytiems produktams muitas mažinamas 100 %. Į šiuos produktus įeina žuvies atliekos; paruoštos arba konservuotos žuvys, ikrai ir ikrų pakaitalai, pagaminti iš žuvų ikrų; tešlos gaminiai, virti arba nevirti, įdaryti (mėsa arba kitais produktais) arba neįdaryti, pavyzdžiui, spageti, makaronai, vermišeliai, lazanija, gnocchi, ravioliai (koldūnai), cannelloni, kuskusas, paruoštas arba neparuoštas, kurios sudėtyje daugiau nei 20 % sudaro žuvis; miltai, rupiniai ir granulės iš mėsos arba mėsos subproduktų, žuvies arba vėžiagyvių, moliuskų arba kitų vandens bestuburių, netinkami vartoti žmonių maistui, taukų likučiai.

Tuo tarpu įvežant žuvininkystės produktus iš Bendrijos į Alžyrą ne visiems produktams muitas naikinamas, pavyzdžiui, jūrų liežuviams, tunui, sardinėms, skumbrei, rykliams ir jų produktams muitas mažinamas 25 %. Būtent šių žuvų daugiausia pagaunama ir iš jų pagaminama įvairiausios produkcijos Alžyre, todėl susitarimu siekiama, kad vietos žvejai bei gamintojai nenukentėtų, įsileidžiant tokią pačią produkciją iš Bendrijos.

Taigi išanalizavus muitų mažinimo ir panaikinimo pagal prekių grupes nuostatas Bendrijos ir Viduržemio jūros baseino šalių laisvosios prekybos susitarimuose, galima daryti išvadą, kad pasirašančios šalys linkusios prekybą pramonės produkcija liberalizuoti praėjus keleriems metams (priklausomai nuo šalies) nuo susitarimo pasirašymo, tačiau prekybai žemės ūkio, žuvininkystės ir kitais žemės ūkio produktais taikoma pakankamai daug apribojimų: pradedant nuo to, kad ne visus produktus leidžiama įvežti tiek į Bendriją, tiek į kitą šalį, baigiant tuo, kad nustatomos rekomendacinės kvotos tam tikriems produktams, kurios gali būti peržiūrimos ir mažinamos arba didinamos. Tai rodo, kad ir Bendrijos šalys, ir kitos pasirašančios šalys saugo žemės ūkio ir žuvininkystės sektorius, kurie tiekia šaliai maisto produktus, nes šie sektoriai kiekvienai šaliai yra strategiškai svarbūs ir būtini, todėl apribojant žemės ūkio ir žuvininkystės produkcijos įvežimą užsitikrinama, kad esant nenumatytomis aplinkybėms, šalies vartotojams būtų tiekiami maisto produktai.

2.3. Prekių kilmės taisyklių reglamentavimo ES ir Viduržemio jūros baseino šalių laisvosios prekybos susitarimuose analizė

Remiantis PPO sutartimi dėl prekių kilmės taisyklių, šalys, pasirašydamos laisvosios prekybos susitarimą, tuo pačiu sutinka ir su prekių preferencinės kilmės įgijimo taisyklėmis, kurios ES ir Viduržemio šalių laisvosios prekybos sutartyse pateikiamos sutarties IV protokole. Šis protokolas nustato, kas yra susitariančios šalies kilmę turinčios prekės bei metodus, kaip nustatomas ir suteikiamas kilmės statusas. Susitariančių šalių prekės kilmė suteikiama prekėms, kurios:

- Pilnai pagamintos, išgautos, užaugintos, surinktos susitariančių šalių teritorijoje, t. y. prekės – natūralūs produktai arba;
- prekės, pagamintos iš medžiagų, kurios nebuvo išgautos susitariančių šalių teritorijoje, tačiau jos galutinai apdorotos ar perdirbtos susitariančioje šalyje. Apdorojimo lygis nustatytas susitarimo prieduose pagal prekių grupes.

9 lentelėje pateikiama, kokias sąlygas turi išpildyti prekė, kad jai būtų suteiktas susitariančios šalies kilmės statusas:

9 lentelė. Prekės kilmės statuso suteikimo sąlygos

Prekės išgautos arba pagamintos vienoje šalyje kilmės suteikimo sąlygos	Prekės, galutinai apdorotos susitariančioje šalyje, kilmės suteikimo sąlygos
<p>a) mineraliniai produktai, išgauti iš tos šalies žemės gelmių ar jūros dugno;</p> <p>b) toje šalyje išauginti augaliniai produktai;</p> <p>c) toje šalyje užauginti gyvūnai;</p> <p>d) produktai, gauti iš toje šalyje užaugintų gyvų gyvūnų;</p> <p>e) toje šalyje vykusios žvejybos arba medžioklės produktai;</p> <p>f) jūrų žvejybos produktai ir kiti produktai, laivų, registruotų toje šalyje ir plaukiojančių su tos šalies vėliava, sugauti arba išgauti jūroje, kuri neįeina į šalies teritorinę jūrą;</p> <p>g) prekės, išgautos arba pagamintos plaukiojančiose įmonėse iš tos šalies kilmės produktų, nurodytų f punkte, jeigu tokios plaukiojančios įmonės registruotos toje šalyje ir plaukioja su jos vėliava;</p> <p>h) produktai, išgauti iš jūros dugno arba podugnio, esančio už teritorinės jūros ribų, jeigu ta šalis turi išimtinės teises eksploatuoti šį jūros dugną arba podugnį;</p> <p>i) gamybos operacijų metu susidariusios atliekos ir laužas bei naudoti gaminiai, jeigu jie buvo surinkti toje šalyje ir tinka tik žaliavoms regeneruoti;</p> <p>j) produktai, išgauti iš jūros dugno ar iš žemės gelmių už tos šalies teritorinių vandenių, jei ji turi išskirtines teises dirbti tas gelmes;</p> <p>k) prekės, pagamintos arba pradėtos gaminti toje šalyje vien tik iš a–i punktuose nurodytų prekių arba jų darinių.</p>	<p>Jeigu prekė buvo gaminama keliuose šalyse, t. y. į jos sudėtį įeina ne vienos šalies kilmės produktai, prekės kilmės šalimi laikoma ta šalis, kurioje buvo atliktas baigiamasis apdorojimas arba perdirbimas. Ar yra atliktas baigiamasis perdirbimo arba apdorojimo procesas nustatoma pagal:</p> <p>a) ar atliktas svarbus, ekonomiškai pagrįstas baigiamasis apdorojimo ar perdirbimo procesas;</p> <p>b) ar baigiamojo apdorojimo ar perdirbimo procesas yra atliktas tam tikslui įrengtose gamybinėse patalpose;</p> <p>c) ar baigiamojo apdorojimo arba perdirbimo proceso metu pagamintas naujas gaminys. Be to, šis procesas turi būti esminis prekės gamybos etapas. Ar baigiamasis apdorojimas yra pakankamas nustatoma remiantis šiais metodais:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tarifo pozicijos pakeitimo metodu; • Pridėtinės vertės metodu; • Gamybinis ar techninis metodu; • Metodu derinys.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis EURO-MEDITERRANEAN AGREEMENT establishing an Association between the European Community and its Member States, of the one part, and the People's Democratic Republic of Algeria, of the other part. – 2005.

Kaip matyti pagal 9 lentelę prekė kilmės statusą įgyja, jeigu ji yra išgauta arba galutinai apdorota susitariančioje šalyje. Prekėms, kurios išgautos susitariančioje šalyje, kilmės statusas suteikiamas paprasčiau negu toms, kurioms susitariančioje šalyje yra atliktas galutinis apdorojimas. Ar prekei susitariančioje šalyje yra atliktas baigiamasis apdorojimas nustatoma *tarifo pozicijos pakeitimo metodu*, t. y., kilmės statuso neturinčios žaliavos, kurios naudojamos prekės gamybai klasifikuojamos kitoje Kombinuotosios nomenklatūros pozicijoje negu pagaminta prekė.

Prekei kilmės statuso suteikimui gali būti taikomas ir *pridėtinės vertės metodas*. Jis remiasi tuo, kad kilmės statuso neturinčios žaliavos ar sudedamosios dalys sudaro mažiau nei 50 % pagamintos prekės kainos.

Gamybinis ar techninis metodas remiasi tuo, kad susitariančioje šalyje prekei yra atlikti tam tikri gamybiniai techniniai procesai, pavyzdžiui, vakuuminė distiliacija; ekstrakcija naudojant selektyviuosius tirpiklius; procesai susidedantys iš apdorojimo koncentruota sieros rūgštimi, neutralizacija šarminiais agentais, spalvos pašalinimas ir valymas gamtinėmis aktyviosiomis žemėmis; polimerizacija, alkilinimas, izomeracija ir kt. Taip pat prekės kilmės nustatymui gali būti naudojami šių metodų deriniai.

Kaip teigia literatūros šaltiniai (Radžiukynas ..., 2011) siekiant pagreitinti ekonominę integraciją, gaminant ir eksportuojant prekes galima kaupti kilmę (kumuliuoti). Kumuliacija – tai sistema, kuri leidžia A ir (arba) C šalyse kilusius produktus toliau apdoroti B šalyje ar pridėti jų į produktus, kilusius B šalyje, ir traktuoti juos tarsi jie būtų kilę B šalyje. Gautas produktas įgis B šalies kilmę, jeigu joje atliktas apdorojimas ar perdirbimas viršija minimalias operacijas. Bendrijos ir EUROMED laisvos prekybos susitarimuose numatoma, ar produktams gali būti taikoma kumuliacija. Kadangi atliekant laisvos prekybos susitarimų analizę remiamasi sutartimi su Alžyru, pateikiamos šiame susitarime nustatomos galimos kumuliacijos:

- **Dvišalė kilmės kumuliacija:** produktai kilę iš Bendrijos turi būti traktuojami kaip produktai kilę iš Alžyro, jeigu jie įeina į Alžyre pagaminto produkto sudėtį. Šiam produktai neprivalo būti atliktas baigiamasis apdorojimas Alžyre, tačiau neužtenka tik minimalių operacijų nustatytų susitarime (pavyzdžiui, transportavimo metu atliktos operacijos, nesudėtingos valymo, dažymo, rūšiavimo operacijos, pakavimas ir pan.). Tokia pati taisyklė taikoma ir produktams pagamintiems Bendrijoje ir į kurių sudėtį įeina Alžyro kilmės žaliavos.

- **Kumuliacija su medžiagomis, kurių kilmės šalis – Marokas arba Tunisas:** produktas pagamintas Alžyre iš medžiagų, kurių kilmės šalis Marokas arba Tunisas, privalo būti traktuojamas kaip Alžyro kilmės produktas. Šiam produktui nebūtinai galutinis apdorojimo procesas, tačiau neužtenka minimalių operacijų (jos įvardytos anksčiau). Tokia pati taisyklė taikoma ir produktui pagamintam

Bendrijoje iš žaliavų, turinčių Maroko ar Tuniso kilmę. Ši kumuliacijos nuostata remiasi tuo, kad susitarimuose tarp Bendrijos ir Tuniso bei Maroko, nustatytos tokios pačios prekių kilmės taisyklės kaip ir susitarime tarp Bendrijos ir Alžyro.

- **Apdorojimo ar perdirbimo kumuliacija:** jeigu prekės galutinis apdorojimas ar perdirbimas atliktas Bendrijoje arba Maroke ar Tunise turi būti laikoma, kad jis atliktas Bendrijoje (prekės galutinis perdirbimas turi atitikti anksčiau apibrėžtas sąlygas) ir jai suteikiama Bendrijos kilmė. Tokia pati taisyklė taikoma, jeigu galutinis perdirbimas atliktas Alžyre (arba Maroke, Tunise).

Prekės preferencinę kilmę įrodo **kilmės dokumentai**, nustatyti laisvos prekybos susitarimuose:

- **EUR. 1 judėjimo sertifikatas.** Šį sertifikatą išduoda eksportuojančios šalies muitinė, gavusi prašymą iš eksportuotojo arba įgalioto asmens. Muitinė prieš išduodama šį sertifikatą gali patikrinti visus kilmę įrodančius dokumentus, pavyzdžiui, sąskaitas faktūras.

- **Sąskaitos – faktūros deklaraciją** gali išrašyti bet kuris eksportuotojas siuntai, kurioje preferencinę kilmę turintys produktai neviršija 6000 EUR arba patvirtintas eksportuotojas, kuris nuolat siunčia preferencinės kilmės statusą turinčias prekes ir pateikia visus kilmę įrodančius dokumentus.

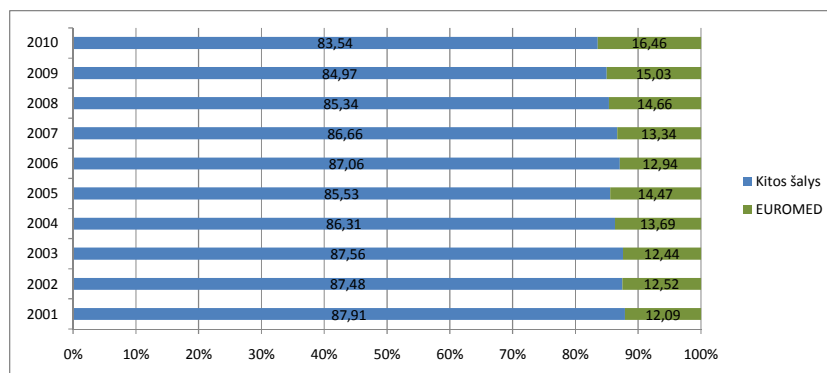
Išanalizavus prekės kilmės suteikimo taisykles ES ir Viduržemio jūros baseino regiono šalių laisvosios prekybos susitarimuose, galima daryti išvadą, kad prekės kilmė suteikiama priklausomai nuo to, ar prekė išgauta susitariančioje šalyje, ar toje šalyje jai atliktas galutinis perdirbimas. Kiekviename susitarime reglamentuojama, iš kokios kilmės produktų prekė turi būti pagaminta, kaip ir kiek apdorota, kad jai būtų suteikiamas preferencinės kilmės statusas. Preferencinės kilmės statusas – vienas iš esminių dalykų pasirašant laisvosios prekybos susitarimą, nes tik prekėms, turinčioms preferencinės kilmės statusą, galioja laisvosios prekybos susitarime nustatyti prekybinių apribojimų mažinimai ir panaikinimai. Taip pat svarbu paminėti, kad suteikiant prekei susitariančios šalies kilmės statusą, gali būti taikoma kumuliacija (sąlygos nustatytos laisvos prekybos susitarimuose). Norint įvežti susitariančios šalies kilmės statusą turinčią prekę į kitą šalį, būtini tokie kilmę įrodantys dokumentai: EUR. 1 judėjimo sertifikatas bei sąskaitos – faktūros deklaracija.

2.4. ES ir Viduržemio jūros baseino šalių tarpusavio prekybos analizė

Išanalizavus laisvos prekybos sutartis su Viduržemio jūros baseino šalimis, muitų naikinimo bei mažinimo ypatumus bei prekių kilmės taisykles šiose sutartyse, svarbu iširti, kokią įtaką laisvos prekybos sutartys daro ES ir Viduržemio jūros baseino šalių tarpusavio prekybos apimtims. Remiantis anksčiau išanalizuotu muitų mažinimo ir kitų prekybos taisyklių naikinimo poveikiu prekybai, galima daryti

prielaidą, kad laisvosios prekybos sutarčių pasirašymas tarp ES ir EUROMED šalių didina tiek eksportą, tiek importą į Bendriją.

Šių sutarčių svarbą ES atspindi Viduržemio jūros baseino šalių prekybos apimtis lyginant su ES bendra užsienio prekybos apimtimi. 2 paveiksle pateikta prekybos su EUROMED šalimis procentinė dalis bendroje ES prekybos apimtyje.

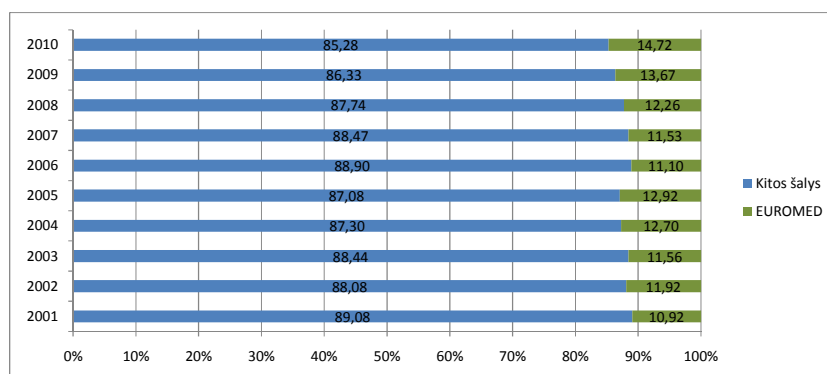

2 pav. ES eksporto struktūra pagal partneres, proc.

Šaltinis: sudaryta autorės

Kaip matyti iš 2 paveikslo, EUROMED šalys yra svarbios ES eksporto partnerės: 2001-2010 metais eksportas į EUROMED šalis vidutiniškai sudarė 13,76 % bendro ES eksporto (žr. 1 priedo 1 lentelę). Taip pastebima eksporto dalies didėjimo tendencija: 2001 m. eksportas į EUROMED regioną sudarė 12,09 % viso ES eksporto, kai 2010 m. ši dalis siekė 16,46 %.

Analizuojant importo apimtis pastebima tokia pati tendencija: importas iš EUROMED šalių 2001-2010 m. didėjo (žr. 3 paveikslą):

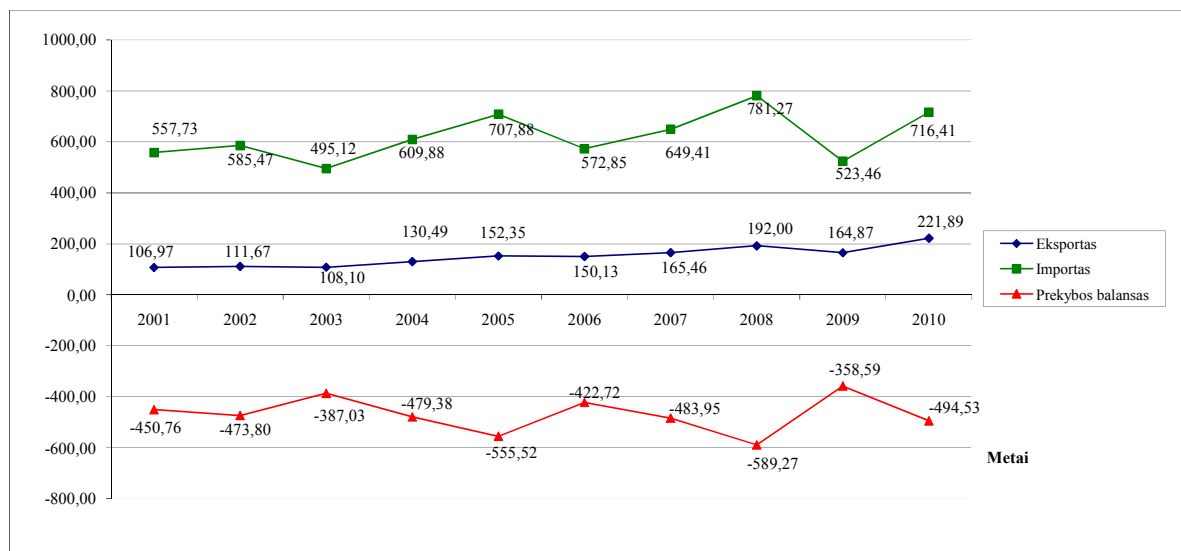

3 pav. ES importo struktūra pagal partneres, proc.

Šaltinis: sudaryta autorės

Importas iš EUROMED šalių vidutiniškai kasmet analizuojamais 2001-2010 m. sudarė 12,33 % viso ES importo (žr. 1 priedo 2 lentelę). Tai rodo, kad Viduržemio regiono šalys yra svarbios ES prekybos partnerės – tiek eksporto, tiek importo atžvilgiu.

Toliau darbe apžvelgiama, kaip laisvos prekybos sutarčių pasirašymas su EUROMED šalimis, veikia prekybos apimtis, išskiriant tašką (metus), kai įsigaliojo laisvosios prekybos sutartis. Analizei atlikti naudojami užsienio prekybos duomenys nuo 2001 m. iki 2010 m. 4 paveiksle pateikiama ES ir EUROMED šalių užsienio prekybos dinamika 2001-2010 m.

4 pav. ES – EUROMED tarpusavio prekyba, mlrd. EUR

Šaltinis: sudaryta autorės

Kaip matyti iš 4 paveikslo, ES prekybos balansas su Viduržemio jūros baseino šalimis visu analizuojamu laikotarpiu deficitinis. Tačiau eksportas visu analizuojamu laikotarpiu augo (išskyrus 2003 ir 2006 m.), t. y. eksportas kasmet padidėdavo vidutiniškai po 9,3 % (žr. 1 priedo 3 lentelę). Per visą 2001-2010 m. laikotarpį eksportas padidėjo 150,4 mln. EUR arba 107,4 %. Tuo tarpu importas kito nepastoviai visu analizuojamu laikotarpiu, tačiau nuo 2001 m. iki 2010 m. jis padidėjo 619,9 mln. EUR arba 158,7 %. Tai rodo sutarties šalių tarpusavio prekybos augimą, kurį skatina mažėjantys prekybos barjerai.

Analizuojant ES ir Viduržemio jūros baseino šalių tarpusavio prekybą svarbu išsiaiškinti, kaip prekybos apimtis su šio regiono šalimis sąlygoja bendrą ES prekybos apimtį. Tam yra naudojama koreliacinė-regresinė analizė. ES ir atskirų EUROMED šalių eksporto bei importo koreliacijos

koeficientai (parodo ryšių tarp nagrinėjamų kintamųjų glaudumą) ir determinacijos koeficientai (parodo, kiek procentų ES bendras eksportas keičiasi dėl eksporto į atskirą EUROMED šalį) bei regresijos lygtys, charakterizuojančios nagrinėjamų rodiklių kitimo tendencijas, pateikti 10 lentelėje. Skaičiavimai atlikti naudojant *Microsoft Excel* skaičiuoklę. Duomenys, naudojami nustatyti šį ryšį pateikti 4 priede.

10 lentelė. ES eksporto ir eksporto į atskiras EUROMED šalis tarpusavio ryšys ir priklausomybė

Šalis	Koreliacijos koeficientas (r)	Determinacijos koeficientas (R^2)	Regresijos lygtis
Alžyras	0,820	0,672	$y=32,45+455,5$
Egiptas	0,948	0,899	$y=89,22x+581,5$
Izraelis	0,799	0,638	$y=124,9x-148,4$
Jordanija	0,071	0,005	$y=0,189x+1032$
Libanas	0,662	0,438	$y=2,063x+533,4$
Marokas	0,660	0,436	$y=120,0x+206,3$
Palestina	0,645	0,416	$y=13,04x+935,9$
Sirija	0,105	0,011	$y=-28,03x+1175$
Tunisas	0,974	0,948	$y=130,4x+91,75$
Turkija	0,931	0,866	$y=18,96x+405,6$

Šaltinis: sudaryta autorės

10 lentelėje pateikti koreliacijos koeficientai rodo, kad ne tarp visų EUROMED šalių eksporto ir ES eksporto egzistuoja ryšys: labai stiprus ryšys egzistuoja su Turkijos, Tuniso ir Egipto eksporto rodikliais. Stiprus ryšys pastebimas su Alžyro bei Izraelio eksportu, tuo tarpu pagal Sirijos ir Jordanijas koreliacijos koeficientus galima spręsti, kad tarp bendro ES eksporto ir eksporto į šias šalis tarpusavio ryšys neegzistuoja, nes jis silpnas. Apskaičiuotas determinacijos koeficientas rodo, kokią dalį eksportas į atskirą EUROMED šalį sudaro bendro Bendrijos eksporto variacijoje. Eksportas į Turkiją sudaro 86,6 %, į Tunisą – 94,8 %, o į Egiptą – 89,9 %. Regresijos lygties koeficientas b atskleidžia, kad eksportui į Egiptą išaugus 1 mlrd. EUR, bendras Bendrijos eksportas padidėtų 455,5 mlrd. Jeigu eksportas išaugtų 1 mlrd. EUR Tunise ir Turkijoje, bendras ES eksportas didėtų atitinkamai 91,75 mlrd. EUR ir 405,6 mlrd. EUR.

Tolesnėje analizėje taip pat tiriamas importo į EUROMED šalis ir bendro ES importo. 11 lentelėje pateikti šių rodiklių tarpusavio ryšio glaudumo ir priklausomybės rodikliai (atlikti skaičiavimai pateikti 5 priede).

11 lentelė. ES importo ir importo iš atskirų EUROMED šalių tarpusavio ryšys ir priklausomybė

Šalis	Koreliacijos koeficientas (<i>r</i>)	Determinacijos koeficientas (R^2)	Regresijos lygtis
Alžyras	0,880	0,775	$y=46,68x+313,2$
Egiptas	0,966	0,933	$y=121,7x+531,5$
Izraelis	0,823	0,678	$y=172,4x-483,3$
Jordanija	0,071	0,005	$y=0,251x+1148$
Libanas	0,678	0,460	$y=2,834x+460,7$
Marokas	0,686	0,470	$y=166,8x-2,769$
Palestina	0,567	0,321	$y=15,34x+1042$
Sirija	0,071	0,005	$y=-27,27x+1305$
Tunisas	0,962	0,925	$y=172,5x-95,33$
Turkija	0,931	0,866	$y=25,67x+298,4$

Šaltinis: sudaryta autorės

11 lentelėje pateikti koreliacijos koeficientai rodo, kad tarp kelių EUROMED šalių importo ir ES importo egzistuoja ryšys: labai stiprus ryšys egzistuoja su Egipto, Tuniso ir Turkijos importo rodikliais. Stiprus ryšys pastebimas su Alžyro bei Izraelio importu, tuo tarpu pagal Sirijos ir Jordanijos koreliacijos koeficientus galima spręsti, kad tarp bendro ES importo ir importo į šias šalis tarpusavio ryšys neegzistuoja, nes jis silpnas. Apskaičiuotas determinacijos koeficientas rodo, kokią dalį importas į atskirą EUROMED šalį sudaro bendro Bendrijos importo variacijoje: importas į Turkiją sudaro 86,6 %, į Tunisą – 92,5 %, o į Egiptą – 93,3 %. Regresijos lygties koeficientas *b* atskleidžia, kad importui į Egiptą išaugus 1 mlrd. EUR, bendras Bendrijos importui padidėtų 531,5 mlrd. Jeigu importas išaugtų 1 mlrd. EUR iš Turkijos, bendras ES importas didėtų atitinkamai 298,4 mlrd. EUR.

Iš 12 lentelės duomenų analizės matoma, kad importo požiūriu svarbiausios Europos Sąjungos prekybos partnerės yra šios EUROMED šalys: Libanas, Jordanija. Importas iš Libano 2001 – 2010 m. sudarė 30,5-56,7 %, iš Jordanijos – 29,9-55,2 % viso ES importo iš EUROMED šalių. Tuo tarpu didžiausia eksporto dalis tenka Palestinei ir Turkijai, atitinkamai 25,9-36,1 % ir 20,4-33,3 %.

12 lentelė. ES ir EUROMED šalių tarpusavio prekybos struktūra, proc.

Šalis	Užsienio prekybos rodikliai	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.
EURO-MED	Eksportas	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Importas	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Alžyras	Eksportas	7,2	7,5	7,4	7,3	6,9	6,6	6,8	8,0	9,0	7,0
	Importas	2,9	2,5	3,0	2,5	3,0	4,2	3,2	3,6	3,3	2,9
Egiptas	Eksportas	6,9	6,1	5,9	5,8	5,6	6,1	6,2	6,6	7,7	6,7
	Importas	0,6	0,6	0,7	0,7	0,7	1,3	1,1	1,1	1,2	1,0
Izraelis	Eksportas	14,0	12,5	10,9	9,9	8,9	9,3	8,6	7,3	7,0	6,5
	Importas	1,8	1,6	1,6	1,4	1,4	1,7	1,7	1,4	1,7	1,6
Jordanija	Eksportas	1,8	1,8	1,8	1,5	1,5	1,8	1,6	1,5	1,6	1,3
	Importas	29,9	53,0	44,0	46,6	55,2	40,7	34,0	38,7	33,6	34,8
Libanas	Eksportas	3,0	2,8	3,2	2,6	2,1	2,1	2,0	2,0	2,6	2,1
	Importas	56,7	34,0	40,8	39,8	30,5	39,3	47,4	45,7	48,9	46,1
Marokas	Eksportas	7,1	7,0	7,6	6,8	7,8	7,0	7,5	7,5	7,2	6,2
	Importas	1,1	1,1	1,3	1,1	1,3	1,3	1,2	1,1	1,3	1,1
Palestina	Eksportas	29,9	29,6	25,9	27,6	30,9	26,0	27,8	31,8	30,9	36,1
	Importas	1,1	1,4	1,2	1,0	1,4	2,3	2,2	0,9	1,2	4,9
Sirija	Eksportas	2,2	2,1	2,2	1,9	1,9	2,0	1,9	1,8	1,9	1,7
	Importas	0,8	0,8	0,6	0,4	0,4	0,6	0,5	0,5	0,4	0,5
Tunisas	Eksportas	7,5	6,9	6,7	5,8	5,2	5,8	5,7	5,2	5,5	5,0
	Importas	1,1	1,1	1,3	1,1	0,7	1,3	1,4	1,2	1,5	1,3
Turkija	Eksportas	20,4	23,8	28,5	30,8	29,3	33,3	31,8	28,2	26,8	27,6
	Importas	4,0	4,2	5,5	5,4	5,1	7,3	7,2	5,9	6,9	5,9

Šaltinis: sudaryta autorės

Kaip išsiaiškinta anksčiau, ES ir EUROMED šalių tarpusavio prekybos apimtys augo, todėl būtina iširti, ar su visomis EUROMED šalimis prekybos plėtojimo kryptis vienoda, t. y. didėja tiek eksportas, tiek importas, o prekybos balansas – deficitinis. Kaip buvo minėta 2.1. skyriuje, ES ir Alžyro laisvosios prekybos sutartis įsigaliojo 2005 m. (lentelėje paryškinta juoda spalva). Tais metais stebimas žymus Alžyro importo į ES didėjimas: 2005 metus lyginant su 2004 metais, importas padidėjo 36,9 %, tuo pačiu 81 % padidėjo prekybos balanso deficitas su Alžyru (žr. 1 priedo 4 lentelę). Per visą analizuojamą laikotarpį ES eksportas į Alžyrą padidėjo 100,5 %, importas 29,4 %, o prekybos balanso deficitas sumažėjo 36,1 % . Tai rodo, kad Europos Sąjunga sugeba išnaudoti atsiveriančios Alžyro rinkos galimybes, nes eksportas didėja sparčiau nei importas, atitinkamai po 8,7 % ir 5,8 % kasmet. Analizuojant importą iš Alžyro matyti, kad didžiąją dalį importo (69-98 %) sudaro mineralinis kuras, tepalai ir susiję produktai. Pažymėtina, kad 2009 m. mineralinis kuras, tepalai ir susiję produktai sudarė 98 % viso importo iš Alžyro. Tai rodo, kad ES turi šių produktų trūkumą, o prekybos liberalizavimas atveria galimybes pigiau gauti šių produktų.

Tarp ES ir Egipto dvišalis susitarimas įsigaliojo 2005 m. Kaip ir prekyboje su Alžyru stebimas

importo į ES didėjimas: 2005 m. lyginant su 2004 m. importas padidėjo 23,5 %, tuo tarpu eksportas didėjo tik 11,7 % (žr. 1 priedo 5 lentelę). Stebimas žymus prekybos balanso mažėjimas 2006 m. Analizuojant ES ir Egipto tarpusavio prekybą matyti, kad ES geriau išnaudoja atsivėrusią rinką: per visą analizuojamą laikotarpį ES eksportas į Egiptą padidėjo 102,0 %, tai lėmė prekybos balanso didėjimą 85,6 %. Iš Egipto kaip ir iš Alžyro didžiąją dalį (36-56 %) importo sudaro mineralinis kuras, tepalai ir susiję produktai.

ES ir Izraelio laisvos prekybos susitarimas įsigaliojo 2000 m. Visu analizuojamu laikotarpiu ES prekybos balansas su Izraeliu buvo perteklinis ir turėjo tendenciją mažėti, t. y. 2010 m. lyginant su 2001 m. prekybos balansas sumažėjo 29,5 % (žr. 1 priedo 6 lentelę). Tai lėmė eksporto sumažėjimas 3,4 % bei importo didėjimas 8,6 %. Tai rodo importo iš Izraelio didėjimo tendenciją, vadinasi ES nepakankamai išnaudoja naują rinką. ES iš Izraelio importuoja daugiausiai pramoninių produktų, mašinas bei transporto priemones bei cheminius produktus.

Europos Sąjunga į Jordaniją 2001-2010 m. eksportuoja mažai, tačiau įsiveža prekių labai daug, todėl prekybos balansas yra smarkiai deficitinis, deficitas sudaro 167-388 mln. EUR (žr. 1 priedo 7 lentelę). Stebint ES ir Jordanijos laisvos prekybos sutarties įsigaliojimo metų (2002) tarpusavio prekybą, matyti, kad šis susitarimas turėjo didelę reikšmę, nes 2002 m. lyginant su 2001 m. eksportas padidėjo 7,8 %, importas 85,6 %. Per visą analizuojamą laikotarpį ES eksporto apimtis į Jordaniją padidėjo 46,6 %, o importas – 49,1 %. Iš Jordanijos daugiausiai įvežami cheminiai produktai, mašinos bei transporto priemonės.

ES ir Libano prekybos tendencijos panašios kaip ir su Jordanija: importo apimtys smarkiai viršija eksportą visą analizuojamą laikotarpį (žr. 1 priedo 8 lentelę). Kaip žinoma ES ir Libano laisvosios prekybos susitarimas įsigaliojo 2003 m., tačiau ypatingo prekybos apimčių kitimo nėra, todėl galima daryti prielaidą, kad importuojamos iš Libano prekės yra strategiškai svarbios, nes jų importas nežymiai kinta laisvėjant tarpusavio prekybai. Analizuojant importą pagal prekių grupes pastebėta, kad ES daugiau įsiveža žaliavų iš šios šalies.

Laisvos prekybos susitarimas tarp ES ir Maroko įsigaliojo 2000 m., todėl negalima teigti, kad jis paskatino tarpusavio prekybos apimčių didėjimą, tačiau matyti, kad augo tiek eksportas, tiek importas (žr. 1 priedo 9 lentelę). Per visą analizuojamą laikotarpį eksportas padidėjo 79,4 %, o importas 21,5 %. Tai lėmė prekybos balanso didėjimą 376,8 %. ES iš Maroko daugiausia importuoja maisto produktus, mašinas bei transporto priemones, įvairius pramonės produktus. Matyti, kad ES šalys išnaudoja naujos rinkos galimybes ir didina eksporto apimtis į Maroką, taip teigiamai veikiančios ES užsienio prekybos balansą.

ES daugiau eksportuoja į Palestiną nei importuoja, todėl visą analizuojamą laikotarpį stebimas teigiamas prekybos balansas (žr. 1 priedo 10 lentelę). Kadangi ES ir Palestinos laisvosios prekybos susitarimas įsigaliojo 1997 m., todėl negalima teigti, kad jis padidino tarpusavio prekybos apimtis. Taip

pat stebima eksporto didėjimo tendencija: per 2001-2010 m. eksportas padidėjo 150,0 %, tačiau padidėjo ir importas 483,3 %. Bendrąją prasme Europos Sąjungai prekyba su Palestina yra naudinga, nes ji geriau išnaudoja Palestinos rinkos galimybes – eksportas viršija importą. Analizuojant importą pagal produktus pastebėta, kad daugiausiai iš Palestinos įvežama žaliavų, pramoninių produktų.

Dėl ES ir Sirijos laisvosios prekybos susitarimo vis dar vyksta derybos, todėl matyti, kad prekybos apimtys nėra didelės ir kad prekybos balansas buvo deficitinis beveik visą analizuojamą laikotarpį, išskyrus 2009 ir 2010 m (žr. 1 priedo 11 lentelę). Prekybos balanso deficito mažėjimas rodo ES naudingą postūmį tarpusavio prekyboje su Sirija. Didžiąją dalį importo iš Sirijos sudaro mineralinis kuras, tepalai ir susiję produktai.

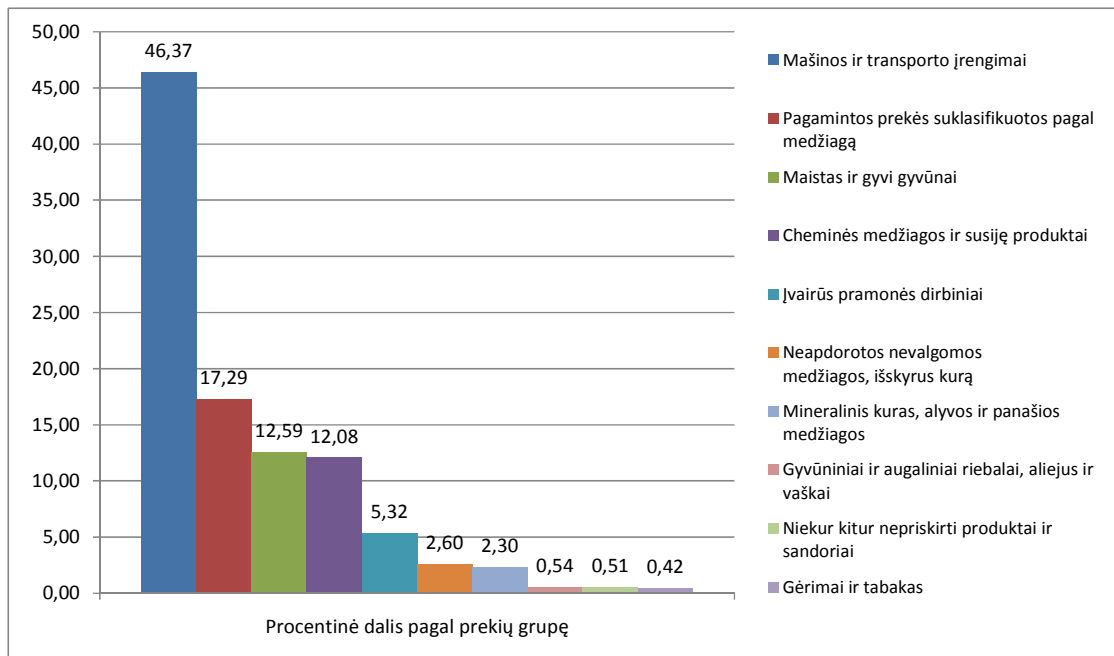
Europos Sąjungos ir Tuniso laisvosios prekybos susitarimas įsigaliojo 1998 m., todėl negalima spręsti apie jo įtaką prekybos apimtims, tačiau matyti tarpusavio prekybos didėjimo tendencija: per visą analizuojamą laikotarpį eksportas padidėjo 37,2 %, o importas 51,7 % (žr. 1 priedo 12 lentelę). Teigiamas prekybos balansas rodo, kad ES išnaudoja atsidariusią Tuniso rinką efektyviau nei Tunisas ES rinką. Mineralinis kuras, tepalai ir susiję produktai, mašinos ir transporto priemonės, ir įvairūs pramonės dirbiniai – pagrindiniai produktai, importuojami iš Tuniso į ES.

Analizuojant ES ir Turkijos tarpusavio prekybą būtina pabrėžti, kad tarp ES ir Turkijos yra sudaryta muitų sąjunga, kuri įsigaliojo 1996 m. Galima teigti, kad ES naudingas muitų sąjungos sudarymas, nes eksportas viršija importą (išskyrus 2001 metus), taip pat stebimas tarpusavio prekybos didėjimas: per visą analizuojamą laikotarpį eksportas padidėjo 179,9 %, o importas – 91,6 % (žr. 1 priedo 13 lentelę). Iš Turkijos daugiausiai importuojamos mašinos, transporto priemonės, pramoniniai produktai, įvairūs pramonės dirbiniai.

Taigi išanalizavus ES ir Viduržemio jūros baseino šalių tarpusavio prekybą, galima daryti išvadą, kad ES laimi liberalizuodama tarpusavio prekybą. Nors kai kurios šalys daugiau į ES importuoja nei ES eksportuoja, tačiau išnagrinėjus, kokie produktai yra importuojami, matyti, kad ES tokia prekyba naudinga, nes įvežama daugiausiai žaliavos, kuras ir kiti nedidelę pridėtinę vertę turintys produktai (kuro atsargų, žaliavų). Šių produktų Europos Sąjungoje paklausa didelė, nes jų dėka gaminama aukštą pridėtinę vertę turinti produkcija, kuri eksportuojama į kitas užsienio šalis, taip uždirbant daugiau pajamų. Tokių produktų prekybos liberalizavimas skatina ES ekonomikos augimą, nes mažėja kaštai. Be to, laisvosios prekybos sutarčių sudarymas su Viduržemio jūros baseino šalimis atveria naujas rinkas ES eksportuotojams.

Kaip išsiaiškinta ankstesniuose skyriuose laisvosios prekybos susitarimą pasirašančios šalys linkusios prekybą pramonės produkcija liberalizuoti praėjus keleriems metams (priklausomai nuo šalies) nuo susitarimo pasirašymo, tačiau prekybai žemės ūkio, žuvininkystės ir kitais žemės ūkio produktais

taikoma pakankamai daug apribojimų, todėl tikslinga plačiau išanalizuoti eksporto ir importo struktūrą pagal prekių grupes remiantis Alžyro pavyzdžiu. 5 paveiksle pateikta ES eksporto į Alžyrą struktūra pagal prekių grupes remiantis 2001-2010 m. vidurkiu.

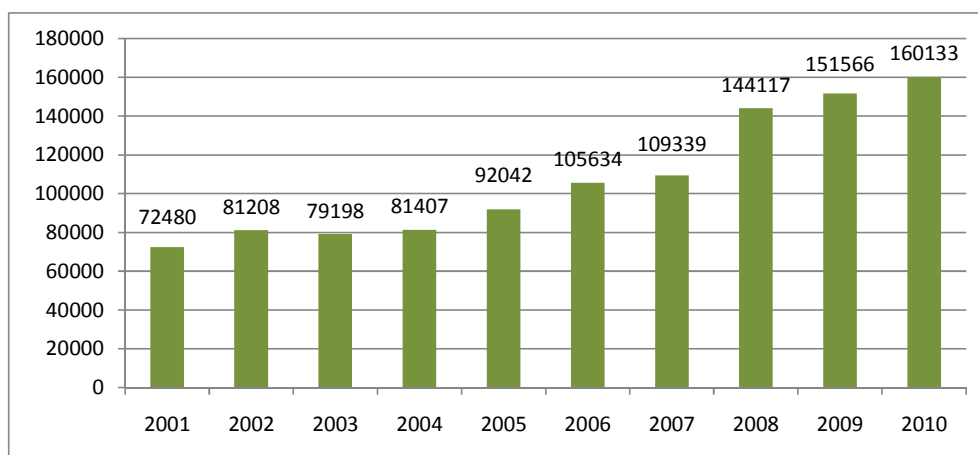
5 pav. ES eksporto į Alžyrą 2001-2010 m. pagal prekių grupes struktūra, proc.

Šaltinis: sudaryta autorės

Kaip matyti pagal 5 paveikslą, į Alžyrą iš Bendrijos daugiausia eksportuojama mašinų ir transporto įrenginių: 2001-2010 m. šios prekių grupės eksportas vidutiniškai sudarė 46,37 % viso eksporto į Alžyrą. Antrą didžiausią dalį sudarė pagamintos prekės, suklasifikuotos pagal medžiagą, t. y. 17,29 %. Analizuojant procentinės dalies kitimą, pastebima, kad 2005 m., t. y., kai įsigaliojo laisvos prekybos sutartis tarp Bendrijos ir Alžyro mašinų ir transporto įrengimų eksportas išaugo 14,5 % lyginant su ankstesniais metais (žr. 2 priedo 1 lentelę). Per visą analizuojamą 2001-2010 m. laikotarpį labiausiai išaugo mineralinio kuro, alyvos ir panašių medžiagų eksportas, t. y. 1021,8 %. Mažiau padidėjo gėrimų ir tabako bei pagamintos prekių suklasifikuotų pagal medžiagą eksportas, atitinkamai 314,7 % ir 211,5 %. Atlikus eksporto į Alžyrą iš Bendrijos analizę pagal prekių grupes, galima daryti išvadą, kad po laisvosios prekybos susitarimo pasirašymo, žymiai padidėjo pramonės produkcijos eksportas, t. y. mašinų ir transporto priemonių, pagamintų prekių suklasifikuotų pagal medžiagą, gėrimų ir tabako. Nors pasirašant susitarimą mažinami prekybos apribojimai daugumai žemės ūkio produkcijos, matyti, kad maisto

produktų ir gyvų gyvūnų eksportas didėjo mažiausiai iš visų prekių grupių.

Toliau atliekant analizę aiškinamasi, ar muitų mažinimas žemės ūkio produkcijai, padidino žemės ūkio produkcijos importą iš Bendrijos į Alžyrą. Analizė remiasi vienu pagrindinių žemės ūkio produktų – kietaisiais kviečiais (pagal kombinuotąją nomenklatūrą prekės kodas 10011000), kuriems nustatoma viena didžiausių kvotų iš visų žemės ūkio produktų juos įvežant į Alžyrą bei ženkliai mažinamas muitas, t. y. muitas mažinamas 100 % kviečių kiekiui, kol jis neviršija 300 000 tonų. Jei ši kvota viršijama, nustatomas muitas negali būti didesnis nei 5 %. 6 paveiksle pateiktas ES kviečių eksportas į Alžyrą 2001-2010 m. tonomis:

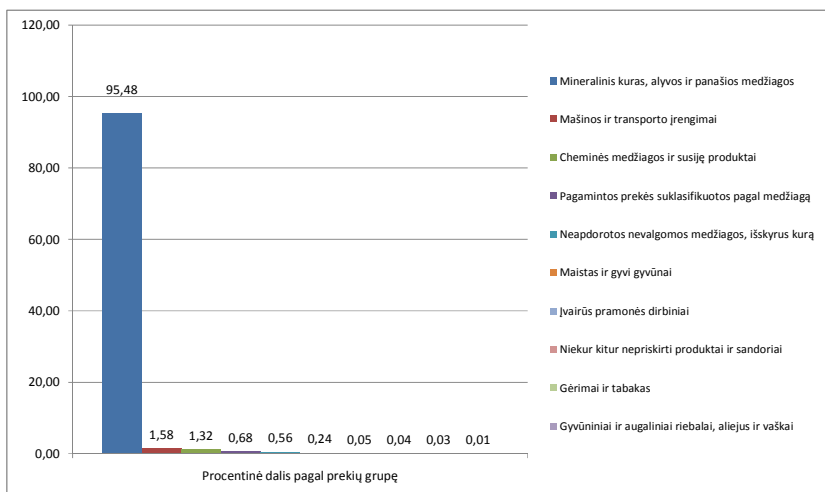

6 pav. ES kviečių eksportas į Alžyrą 2001-2010 m. tonomis

Šaltinis: sudaryta autorės

6 paveikslas rodo, kad Bendrijos kviečių eksportas į Alžyrą 2001-2010 m. turėjo tendenciją didėti: jis kasmet padidėdavo 9,6 %, o per visą laikotarpį išaugo 120,9 % (žr. 3 priedą). Būtina pažymėti, kad per visą analizuojamą laikotarpį eksportas neviršijo nustatytos kvotos, t. y. 300 000 tonų, todėl muitas įvežant kviečius į Alžyrą nebuvo taikomas.

7 paveiksle pateikta ES importo iš Alžyro struktūra pagal prekių grupes remiantis 2001-2010 m. vidurkiu.

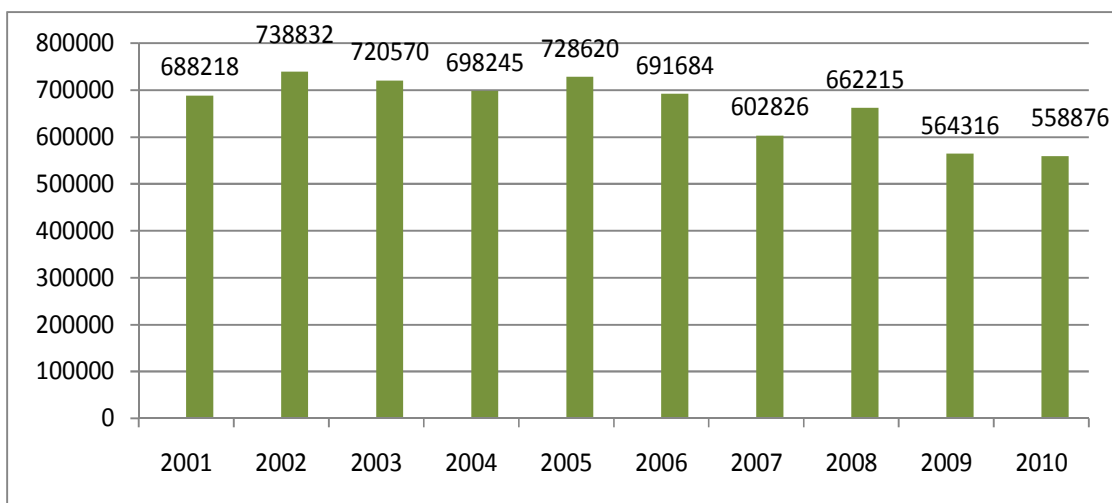

7 pav. ES importo iš Alžyro 2001-2010 m. pagal prekių grupes struktūra, proc.

Šaltinis: sudaryta autorės

7 paveikslas rodo, kad daugiausiai 2001-2010 m. laikotarpiu ES iš Alžyro daugiausiai importavo mineralinio kuro, alyvos ir panašių medžiagų, t. y. jos vidutiniškai sudarė 95,48 % viso importo iš Alžyro. Visos kitos prekių grupės sudarė ženkliai mažiau - 0,01-1,58 %. Analizuojant importą, stebima mineralinio kuro, alyvos ir panašių medžiagų importo didėjimo tendencija: 2001-2010 m. laikotarpiu šios prekių grupės importas padidėjo 81,2 % (žr. 2 priedo 2 lentelę). Svarbu pažymėti, kad šios grupės produktai priskiriami pramonės produkcijai, kuriai prekybos apribojimai mažinami kasmet.

Atliekant ES importo iš Alžyro analizę, būtina palyginti prekybos rodiklius žemės ūkio produkcija, todėl būtina remtis tuo pačiu žemės ūkio produktu kaip ir ankstesnėje analizėje – kietaisiais kviečiais. 8 paveiksle pateiktas ES kviečių importas iš Alžyro 2001-2010 m. tonomis:

8 pav. ES kviečių importas iš Alžyro 2001-2010 m. tonomis

Šaltinis: sudaryta autorės

Kaip matyti pagal 8 paveikslą, ES daugiau kviečių importuoja iš Alžyro negu ten eksportuoja, tačiau stebima kviečių importo mažėjimo tendencija. 2010 m. lyginant su 2001 m. kviečių importas sumažėjo 18,8 % (žr. 3 priedą). Nors ES į Alžyrą eksportuoja ženkliai mažiau šio produkto, tačiau pagal matomą pastovaus didėjimo tendenciją, galima spręsti, kad Europos Sąjungai šio produkto prekybos požiūriu laisvosios prekybos susitarimo pasirašymas buvo naudingesnis negu Alžyriui: Alžyro kviečių importas į ES buvo didžiausias 2002 m., t. y., kai susitarimas dar nebuvo įsigaliojęs.

Galima daryti prielaidą, kad Alžyriui buvo naudinga pasirašyti laisvosios prekybos susitarimą su Bendrija, kad galėtų į Bendriją įvežti daugiau mineralinio kuro ir alyvų. Bendrąją prasme Bendrijai ši sutartis buvo naudingesnė, nes į Bendriją iš Alžyro daugiausiai importuojami žemos pridėtinės vertės produktai (žema pridėtinė vertė reiškia gana žemą kainą), t. y. kuras, alyvos ir panašios medžiagos. Bendrija šias medžiagas naudoja aukštos pridėtinės vertės produktų gamybai, tokių kaip mašinos ir transporto įrengimai, kuriuos eksportuoja, pavyzdžiui, į Alžyrą. Aukštos pridėtinės vertės produkcijos eksportas sukuria daugiau pajamų Bendrijos eksportuotojams, o tuo pačiu ir pačiai Bendrijai.

Atlikta analizė pagrindžia anksčiau iškeltą hipotezę, kad šalys saugo žemės ūkio ir žuvininkystės sektorių, kurie tiekia šaliai maisto produktus, nes šie sektoriai kiekvienai šaliai yra strategiškai svarbūs ir būtini, tuo tarpu prekyba pramonės produkcija liberalizuojama lengviau.

3. EUROPOS SAJUNGOS IR VIDURŽEMIO JŪROS BASEINO ŠALIŲ LAISVOS PREKYBOS SUTARČIŲ PREKYBOS PERSPEKTYVOS

Kaip numatyta Europos Komisijos parengtoje strategijoje „*Europa 2020*“ (EUROPE 2020..., 2010) vienas pagrindinių Europos Sąjungos perspektyvos tikslų – tvarus ekonomikos augimas. Ekonomikos augimą skatina investicijos ir užsienio prekyba. Europos Komisija (Trade, Growth..., 2010) įvardija, kad užsienio prekyba didina užimtumą, skatina inovacijas, didina vidaus ir užsienio prekių paklausą, didina vartotojo pasirinkimo galimybes bei mažina prekių kainas. Prekybiniai barjerai yra ypatingai žalingi, ypač su pagrindinėmis prekybos partnerėmis, pavyzdžiui, EUROMED šalimis. Prie tokių prekybinių barjerų galima priskirti sertifikavimo, techninius reikalavimus pramonės produkcijai, žemės ūkio ir žuvininkystės produktams. „*Europa 2020*“ strategijoje nurodomi tokie pagrindiniai tikslai, susiję su užsienio prekyba:

- užbaigti pradėtas derybas dėl prekybinių susitarimų, ypač su tomis šalimis, kurios turi didžiausią ekonominį potencialą, taip pat geriau vykdyti esamus susitarimus, sutelkiant dėmesį į netarifinių prekybinių kliūčių mažinimą;
- inicijuoti prekybos atvėrimą vadinamiems „žaliesiems sektoriams“ ir technologijoms, aukštųjų technologijų ir paslaugų sektoriams, taip pat daugiau dėmesio skirti tarptautinei standartizacijai;
- teikti aukšto lygio strateginius pasiūlymus pagrindiniams partneriams dėl rinkų atvėrimo, prekybos reguliavimo sistemų, pasaulinio disbalanso, energetikos ir klimato pokyčių, priėjimo prie naudingųjų iškasenų, pasaulinio skurdo, švietimo ir vystymosi;

Europos Sąjunga siekia šių tikslų remdama įvairius projektus EUROMED šalyse, pavyzdžiui (Euro-Mediterranean Partnership...):

- *Agadiro susitarimas*, kuriuo siekiama sustiprinti EUROMED šalių kooperaciją ir kurti laisvos prekybos zoną;
- *ANIMA* – investicijų skatinimo agentūrų tinklas, stiprinantis bendradarbiavimą ir siekiantis skatinti investicijas Viduržemio jūros baseino regione;
- *INVEST IN MED* – Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros baseino šalių organizacijų tinklas, įpareigotas skatinti investicijas ir lengvinti prekybą, stiprinti smulkaus ir vidutinio verslo bendradarbiavimą;
- *Euro-Med rinka* – skatina supratimą, kad reikalingos reguliavimo sistemos, kad būtų galima įgyvendinti susitarimus ir gilesnę ekonominę integraciją.

Galima daryti išvadą, kad Europos Sąjunga Viduržemio jūros baseino šalis laiko svarbiomis

užsienio prekybos partnerėmis, todėl siekia gerinti bendradarbiavimą, skatinti investicijas, liberalizuoti tarpusavio prekybą. Prekybos liberalizavimui didelę reikšmę turi prekių kilmės taisyklės, todėl toliau siekiama išsiaiškinti, kokios numatomos preferencinių prekių kilmės taisyklių perspektyvos Bendrijos ir Viduržemio jūros baseino šalių susitarimuose.

Kaip buvo minėta anksčiau vienas iš Europos Komisijos paruoštos strategijos „Europa 2020“ tikslų – mažinti netarifinius prekybinius apribojimus. Preferencinės prekių kilmės taisyklės galima priskirti prie šių barjerų. Kaip teigia S. Woolcock (2007) Europos Sąjungos prekių kilmės taisyklės itin sudėtingos, lyginant jas su NAFTA prekių kilmės taisyklėmis. Besivystančių šalių naudojamos prekių kilmės taisyklės dažniausiai remiasi prekės vertės metodu, t. y. 40-60 % prekės sudėties turi sudaryti prekės, turinčios tos šalies kilmę. O ES prekių kilmės taisyklėse naudojami metodai gali neatitikti besivystančios šalies techninių pajėgumų, todėl ES svarsto galimybę naudoti pridėtinės vertės metodą, nustatant pridėtinės vertės lygį, kuris atitiktų besivystančių šalių techninius pajėgumus.

Asociacija EuroCommerce (2005) išskyrė šias prekių kilmės taisyklių gerinimo kryptis:

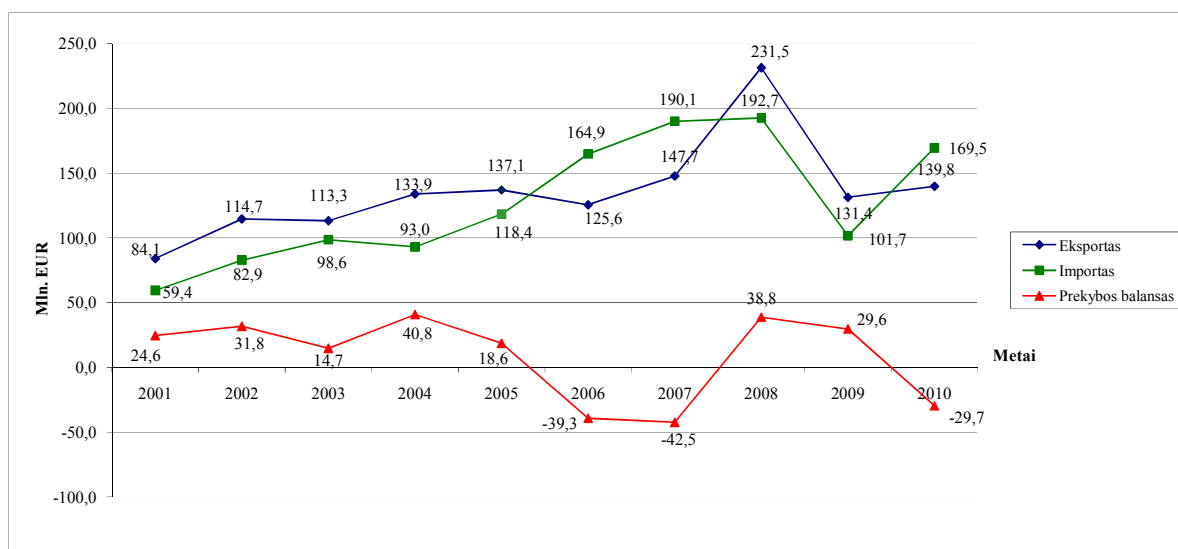
1. Supaprastinti ir suvienodinti preferencinių prekių kilmės taisykles:
 - Sumažinti biurokratiją;
 - Padidinti teisinį tikrumą;
 - Minimizuoti prekybininkų riziką.
2. Pagerinti importuotojo sąžiningumo apsaugą:
 - Negriežtinti importuotų atsakomybės dėl klaidų, siekiant padidinti atitikimą preferencinių prekių kilmės taisyklėms;
 - Skatinti importuotojų sąžiningumą, mokytis iš praeities bei toliau plėtoti straipsnį 200 „Muitinės kodeksas prekybininko labui“.
3. Teikti geresnę informavimo bei techninę pagalbą:
 - Teikti informaciją ir padėti prekybininkams, ypač smulkaus ir vidutinio verslo bei iš besivystančių šalių;
 - Paaiškinti taisykles ir mažinti klaidų riziką.

Toliau analizuojant preferencinių prekių kilmės taisyklėse numatytus metodus, būtina įvardyti pridėtinės vertės metodo trūkumą: importuotojas, teikiantis rinkai preferencinės kilmės produktus, turi visiškai pasitikėti žaliavų tiekėjo pateikta informacija dėl žaliavų kilmės. Remiantis verslo logika tiekėjas neturėtų būti linkęs atskleisti klientui savo savikainos ir pelno maržos. Tačiau norint produktui suteikti preferencinės kilmės statusą, būtina žinoti į jo sudėtį įeinančių žaliavų vertę. Tai lemia, kad ne visi importuotojai gali pasinaudoti preferencine prekės kilme, todėl prekybinių barjerų mažinimas – sąlyginis.

Remiantis EuroCommerce iniciatyva, galima daryti prielaidą, kad preferencinių prekių kilmės taisyklių ateities gairės remiasi taisyklių supaprastinimu, informacijos teikimu prekybininkams bei pridėtinės vertės metodo pritaikymu visiems prekybininkams, t. y. ne tik tiems, kurie gali paprasčiau gauti informaciją iš žaliavų tiekėjų, jeigu šias žaliavas tiekia susiję verslo subjektai, pavyzdžiui, dukterinės įmonės, filialai, tarptautinės verslo grupės įmonės ir pan.

3.1. Lietuvos ir Viduržemio jūros baseino šalių laisvosios prekybos perspektyvos

Lietuva kaip Europos Sąjungos dalis, siekia tų pačių tikslų, pagal tvaraus augimo „Europa 2020“ strategiją. Todėl numatant Lietuvos ir Viduržemio jūros baseino šalių laisvosios prekybos perspektyvas, būtina remtis visos Europos Sąjungos tikslais. Europos Sąjunga siekia didesnės integracijos Viduržemio jūros baseino regione, pasirašomos laisvosios prekybos sutartys su šio regiono šalimis, kurios privalomos visoms ES šalims narėms. Tai reiškia, kad jos privalomos ir Lietuvai. Jeigu ES atveria savo rinką tam tikrai šaliai, Lietuvos rinka taip pat yra atveriamą. Laisvos prekybos sutartys skirtingai veikia ES kaip vieną darinį bei ES sudarančias valstybes atskirai. Tokios sutarties bendras poveikis ES kaip sistemos ekonomikai gali būti teigiamas, tačiau atskirai valstybei gali būti neigiamas. 9 paveiksle pateikta Lietuvos ir EUROMED šalių eksporto, importo ir prekybos balanso dinamika 2001-2010 m.

9 pav. Lietuvos – EUROMED tarpusavio prekyba, mln. EUR

Šaltinis: sudaryta autorės

Kaip matyti pagal 9 paveikslą iki 2005 m. (imtinai) Lietuvos prekybos balansas su Viduržemio jūros baseino šalimis buvo perteklinis, tačiau 2006 m. ir 2007 m. jis tapo deficitinis, atitinkamai -39,3 mln. EUR ir 42,5 mln. EUR. Tai lėmė importo iš Turkijos ir Maroko padidėjimas (žr. 6 priedą). 2008 m. ir 2009 m. eksportas vėl viršijo importą, o 2010 m. vėl stebimas deficitas, kai ženkliai padidėjo importas iš Maroko. 2001-2010 m. prekybos deficitas vidutiniškai kasmet padidėja 68,9 %. Tai rodo, kad rinkų atvėrimas EUROMED šalims Lietuvai didina prekybos deficitą, dėl ko nukenčia ekonomikos augimas.

13 lentelėje pateikta Lietuvos importo ir eksporto struktūra, kurioje išskirta Viduržemio jūros importo bei eksporto procentinė dalis nuo bendro Lietuvos eksporto ir importo.

13 lentelė. ES ir EUROMED šalių tarpusavio prekybos struktūra, proc.

Eksportas, %										
Regionas	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.
Kitos šalys	98,2	97,9	98,2	98,2	98,6	98,9	98,8	98,6	98,9	99,1
EUROMED	1,8	2,1	1,8	1,8	1,4	1,1	1,2	1,4	1,1	0,9
Importas, %										
Regionas	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.
Kitos šalys	99,1	99,0	98,8	99,1	99,1	98,9	98,9	99,1	99,2	99,0
EUROMED	0,9	1,0	1,2	0,9	0,9	1,1	1,1	0,9	0,8	1,0

Šaltinis: sudaryta autorės

Kaip matyti pagal 13 lentelę Lietuvos eksportas į Viduržemio jūros baseino regiono šalis 2001-2010 m. sudarė 0,9-2,1 % bendrą Lietuvos eksportą. Eksporto dalis į EUROMED šalis turėjo tendenciją mažėti: per 2001-2010 metus ji sumažėjo 0,9 procentiniais punktais. Tuo tarpu importo dalis kito nežymiai: per 2001-2010 m. ji padidėjo 0,1 procentiniu punktu. Tai lėmė eksporto ir importo iš Viduržemio jūros baseino regiono šalių struktūriniai pokyčiai (žr. 14 lentelę).

14 lentelė. Lietuvos ir EUROMED šalių tarpusavio prekybos struktūra, proc.

Šalis	Užsienio prekybos rodikliai	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.
EURO-MED	Eksportas	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Importas	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Alžyras	Eksportas	4,46	1,82	0,31	0,61	0,03	0,13	7,20	22,10	7,82	0,32
	Importas	0,01	0,00	1,58	0,00	0,00	0,00	0,00	0,14	0,00	0,00
Egiptas	Eksportas	0,38	0,67	0,39	0,03	0,40	0,75	0,85	2,31	19,37	16,75
	Importas	0,85	0,66	1,15	2,70	1,66	2,17	2,10	2,42	5,90	1,65

14 lentelės tęsinys kitame puslapyje

14 lentelės tęsinys

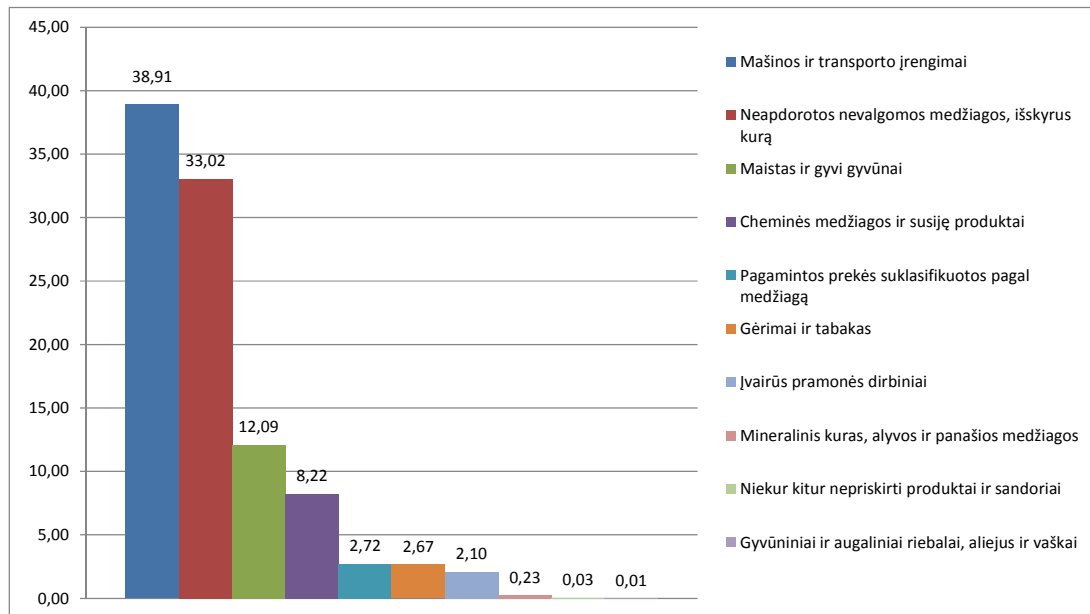
Šalis	Užsienio prekybos rodikliai	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.
Izraelis	Eksportas	5,80	7,61	3,56	3,91	4,29	10,82	9,86	6,20	6,53	11,14
	Importas	9,13	9,31	10,38	7,43	8,95	6,94	9,02	9,72	8,45	4,34
Jordanija	Eksportas	0,34	0,05	0,04	0,18	5,45	0,19	0,24	0,20	0,66	0,48
	Importas	3,91	0,29	0,59	3,58	3,15	0,18	0,04	0,07	0,06	0,02
Libanas	Eksportas	0,19	0,23	0,29	0,27	0,11	0,17	0,16	1,61	0,75	1,65
	Importas	0,07	0,06	0,01	0,28	0,34	0,31	0,21	0,09	0,23	0,08
Marokas	Eksportas	0,23	0,28	0,02	3,71	1,28	2,21	13,36	14,47	12,03	0,62
	Importas	8,25	7,15	8,13	9,88	16,91	25,42	16,15	27,69	11,61	45,69
Palestina	Eksportas	0,00	0,00	0,01	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01	0,01
	Importas	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Sirija	Eksportas	0,09	0,11	0,16	0,18	0,29	0,20	0,11	2,52	2,81	3,19
	Importas	0,07	0,10	0,12	0,08	0,03	0,01	0,01	0,03	0,04	0,41
Tunisas	Eksportas	2,26	0,13	0,09	0,06	0,27	0,03	3,71	2,06	0,97	1,51
	Importas	0,82	0,68	0,67	0,10	0,23	0,13	0,23	0,00	0,32	0,10
Turkija	Eksportas	86,24	89,10	95,14	91,06	87,88	85,51	64,50	48,52	49,06	64,35
	Importas	76,89	81,75	77,37	75,95	68,74	64,83	72,23	59,84	73,40	47,71

Šaltinis: sudaryta autorės

Kaip matyti pagal 14 lentelę, Lietuva daugiausiai eksportuoja į Turkiją: 2001-2010 m. eksportas į Turkiją sudarė 47,71-81,75 % viso eksporto į EUROMED šalis. Tačiau pastebima, kad ši dalis turėjo tendenciją mažėti: per 2001-2010 m. ji sumažėjo 21,89 proc. punktu. Tuo tarpu eksporto į Egiptą dalis turėjo tendenciją didėti: per analizuojamą laikotarpį ji padidėjo 16,37 proc. punktų. Izraelis – vienas svarbiausių Lietuvos eksporto partnerių iš visų Viduržemio jūros baseino regiono šalių, nes eksportas į šią šalį 2001-2010 m. sudarė 3,56-11,14 %. Mažiausiai Lietuvos eksportuotojai prekių išveža į Palestiną, Libaną bei Jordaniją. Tuo tarpu analizuojant importo struktūrą, pastebima, kad daugiausiai importuojama iš Turkijos (47,71-81,75 %) bei Maroko (7,15-45,69 %). Svarbu paminėti, kad importo iš Turkijos dalis turėjo tendenciją mažėti (per 2001-2010 m. ji sumažėjo 29,18 proc. punktais), o iš Maroko – didėti: per analizuojamą laikotarpį importo dalis padidėjo 37,44 proc. punktais. Tuo tarpu mažiausiai importuojama iš Sirijos, Libano, Alžyro bei Tuniso.

Lyginant Lietuvos ir Viduržemio šalių bei ES ir Viduržemio šalių eksporto struktūrą pagal šalis, pastebima, kad ES eksporto struktūroje svarbią vietą užima Palestina bei Turkija (žr. 12 lentelę), tuo tarpu Lietuvos eksporto struktūroje – Turkija ir Egiptas. Lyginant importo struktūrą, svarbu pažymėti, kad ES importo svarbiausios partnerės iš Viduržemio jūros baseino regiono šalių yra Libanas bei Jordanija, kai Lietuva iš šių šalių įsiveža labai nežymų kiekį prekių. Kadangi ES iš Libano ir Jordanijos importuoja daugiausiai cheminių produktų ir žaliavų, galima daryti prielaidą, kad Lietuva žaliavomis gali apsirūpinti

pati, o cheminių produktų gamyba – vienas iš pagrindinių Lietuvos pramonės sektorių. Toliau darbe analizuojama eksporto struktūra į Viduržemio jūros baseino šalis pagal prekių grupes (žr. 10 pav.):

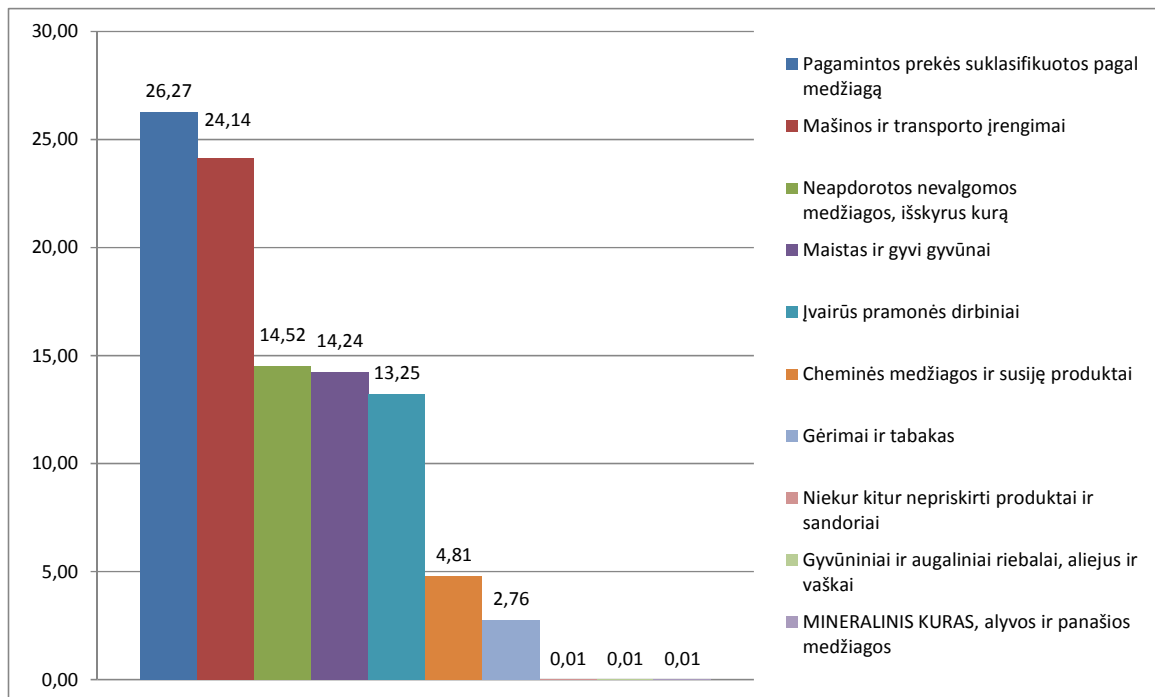

10 pav. Lietuvos eksportas į Viduržemio jūros baseino regiono šalis pagal prekių grupes, proc.

Šaltinis: sudaryta autorės

10 paveiksle pateikta Lietuvos eksporto į Viduržemio jūros baseino regiono šalis struktūra pagal prekių grupes (remiamasi 2001-2010 m. vidurkiu). Kaip matyti Lietuva daugiausia eksportuoja mašinų ir transporto įrengimų, kurie bendroje eksporto struktūroje 2001-2010 m. vidutiniškai sudarė 38,91 %. Didžioji dalis mašinų ir transporto įrengimų 2001-2010 m. buvo eksportuojama į Turkiją: iš 48,8 mln. EUR eksporto (2001-2010 m. vidurkis) į Viduržemio jūros baseino šalis, mašinų ir įrengimų eksportas vidutiniškai sudarė 44,6 mln. EUR (žr. 7 priedą). Sekanti didžiausia eksportuojamų prekių grupė – neapdorotos nevalgomos medžiagos, išskyrus kūrą, kurios sudarė 33,02 % bendrame eksporte į Viduržemio jūros baseino regiono šalis. Didžioji dalis neapdorotų nevalgomų medžiagų eksportuojama į Turkiją (analizuojamu laikotarpiu vidutiniškai 29,9 mln. EUR iš 51,9 mln. EUR) bei Maroką (vidutiniškai 20,2 mln. EUR iš 51,9 mln. EUR). Kitų prekių grupių eksportas sudarė ženkliai mažesnę dalį bendroje eksporto į Viduržemio jūros baseino regiono šalis struktūroje: maistas ir gyvi gyvūnai sudarė 12,09 % . Didžioji dalis maito ir gyvū gyvūnų eksporto tenka Turkijai (vidutiniškai 9,2 mln. EUR iš 17,1 mln. EUR) bei Marokui (vidutiniškai 5,9 mln. EUR). Mažiausiai eksportuojama gyvūninių ir augalinių riebalų, aliejaus ir vaškų.

Išanalizavus Lietuvos eksporto struktūrą pagal prekių grupes, būtina apžvelgti importo iš Viduržemio jūros baseino šalių į Lietuvą struktūrą pagal prekių grupes (žr. 11 pav.).

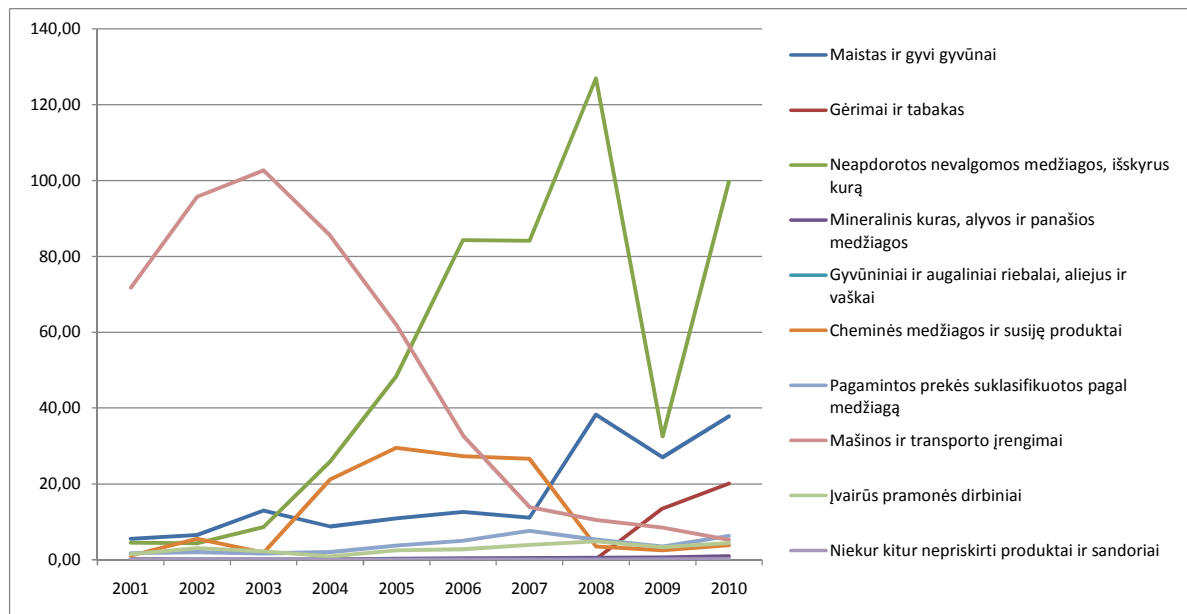

11 pav. Lietuvos importas iš Viduržemio jūros baseino regiono šalių pagal prekių grupes, proc.

Šaltinis: sudaryta autorės

Kaip matyti pagal 11 paveikslą, Viduržemio jūros regiono šalys į Lietuvą daugiausiai importuoja pagamintų prekių suklasifikuotų pagal medžiagą, t. y. 26,27 % bendro importo iš šių šalių. Iš 32,4 mln. EUR importuojamų pagamintų prekių suklasifikuotų pagal medžiagą 31,1 mln. EUR importo – iš Turkijos. Sekanti didžiausia prekių grupė – mašinos ir transporto įrengimai, kurie 2001-2010 m. vidutiniškai sudarė 24,14 % Viduržemio jūros regiono šalių importo į Lietuvą. 86,7 % mašinų ir transporto įrengimų 2001-2010 m. buvo įvežama iš Turkijos. Analizuojant kitų prekių grupių pasiskirstymą, pastebima, kad į Lietuvą importuojamos neapdorotos nevalgomos medžiagos sudaro 14,52 % ir didžioji dalis importuojama iš Maroko, t. y. 89,0 % viso šios prekių grupės importo. Maisto ir gyvūnų daugiausiai įvežama iš Turkijos (vidutiniškai 42,0 % šios prekių grupės importo), Maroko (34,7 %) ir Egipto (13,9 %). Lyginant Lietuvos eksporto į Viduržemio jūros baseino regiono šalis ir importo struktūrą, pastebima, kad Lietuva eksportuoja ženklų kiekį neapdorotų nevalgomų medžiagų (žaliavų) į šias šalis. Žaliavos nėra aukštos pridėtinės vertės prekės, todėl sukuria mažiau pajamų lyginant su kitomis prekių grupėmis, pavyzdžiui, mašinomis ir įrengimais. Kadangi Lietuvos eksporto struktūroje mašinos ir

įrengimai sudaro didžiąją dalį, negalima teigti, kad Lietuva pralaimi užsienio prekyboje su Viduržemio jūros baseino regiono šalimis, tačiau turėtų būti kuriamos sąlygos ir skatinamas aukštesnės pridėtinės vertės produktų eksportas. Norint numatyti Lietuvos ir Viduržemio jūros baseino regiono šalių tarpusavio prekybos tendencijas, būtina išanalizuoti užsienio prekybos rodiklių (eksporto ir importo) pagal prekių grupes kitimą. 12 paveiksle pateikta Lietuvos eksporto į Viduržemio jūros baseino regiono šalis dinamika pagal prekių grupes 2001-2010 m.

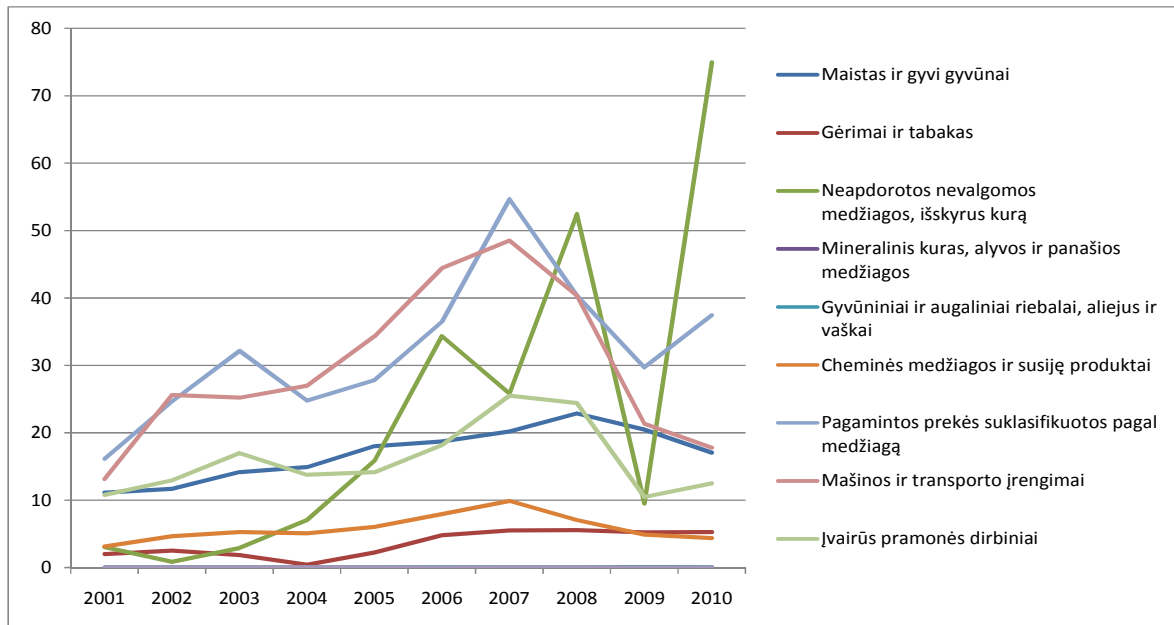

12 pav. Lietuvos eksporto į Viduržemio jūros baseino regiono šalis pagal prekių grupes dinamika 2001-2010 m., mln. EUR

Šaltinis: sudaryta autorės

Pagal 12 paveikslą matyti, kad visų prekių grupių eksportas į Viduržemio jūros baseino regiono šalis nėra pastovus. Kaip buvo minėta anksčiau daugiausiai eksportuojama mašinų ir transporto įrengimų. Stebint šios prekių grupės kitimą 2001-2010 m. matoma, kad daugiausiai buvo eksportuota 2003 m., t. y. už 102,65 mln. EUR, po to eksportas pradėjo mažėti – 2010 m. mašinų ir įrengimų buvo eksportuota tik už 5,24 mln. EUR. Per visą analizuojamą 2001-2010 m. laikotarpį mašinų ir įrengimų eksportas sumažėjo 92,7 % (žr. 7 priedą). Kita didžiausia eksportuojamų prekių grupė – neapdorotos nevalgomos medžiagos, išskyrus kurą. Nuo 2001 m. iki 2008 m. šios prekių grupės eksportas augo (nuo 5,24 mln. EUR iki 66,76 mln. EUR), 2009 m. lyginant su 2008 m. eksportas sumažėjo 74,4 %. Tačiau 2010 m. jis išaugo 206,6 % ir siekė 55,78 mln. EUR.

13 paveiksle pateikta Lietuvos importo iš Viduržemio jūros baseino regiono šalių dinamika pagal prekių grupes 2001-2010 m.

13 pav. Lietuvos importo iš Viduržemio jūros baseino regiono šalių pagal prekių grupes dinamika 2001-2010 m., mln. EUR

Šaltinis: sudaryta autorės

Kaip matyti pagal 13 paveikslą importo iš Viduržemio jūros baseino regiono šalių dinamika 2001-2010 m. taip pat neturi aiškios tendencijos. Pagal struktūrinę analizę nustatyta didžiausia prekių grupė – pagamintos medžiagos suklasifikuotos pagal medžiagą – įvairiai visą analizuojamą laikotarpį: daugiausiai šios prekių grupės prekių buvo importuota 2007 m., t. y. 54,66 mln. EUR. 2008 ir 2009 m. importas mažėjo, o 2010 m. vėl išaugo. Per visą analizuojamą laikotarpį pagamintų prekių, suklasifikuotų pagal medžiagą, importas padidėjo 132,0 %. Kita didžiausia prekių grupė – mašinos ir transporto įrengimai – kito panašia tendencija kaip ir pagamintos prekės, suklasifikuotos pagal medžiagą: 2007 m. jų buvo importuota daugiausiai, t. y. už 48,53 mln. EUR. Nuo 2007 m. importas visą tiriamą laikotarpį mažėjo. Tačiau per 2001-2010 m. mašinų ir transporto įrengimų importas išaugo 35,4 %.

Išanalizavus Lietuvos eksporto ir importo iš Viduržemio jūros baseino regiono šalis dinamiką pagal prekių grupes, galima daryti prielaidą, kad, jeigu tarpusavio užsienio prekybos tendencijos išliks tokios pačios (Lietuvos mašinų ir transporto įrengimų eksportas mažės, neapdorotų nevalgomų medžiagų eksportas didės, o pagamintų prekių, suklasifikuotų pagal medžiagą, ir mašinų bei transporto priemonių

importas iš Viduržemio jūros baseino regiono šalių augs), Lietuva gali susidurti su tam tikromis problemomis, pavyzdžiui, pajamų iš užsienio prekybos su Viduržemio jūros baseino regiono šalimis mažėjimu, nes Lietuvos aukštos pridėtinės vertės prekių eksportas mažėja, didėja mažos pridėtinės vertės produktų eksportas į šias šalis, pavyzdžiui, žaliavų. Tuo tarpu Viduržemio jūros baseino regiono šalys į Lietuvą importuoja aukštesnės pridėtinės vertės produkciją ir pagal stebimas tendencijas, tokių prekių importas gali dar labiau didėti. Tuo labiau, kad nustatyta, jog paskutiniaisiais analizuojamais metais, t. y. 2010 m., prekybos balansas deficitinis, vadinasi Lietuva daugiau importuoja negu eksportuoja, todėl mažėja šalies pajamos.

Pagal Europos Komisijos parengtą strategiją „Europa 2020“ Europos Sąjunga ir toliau sieks didesnės integracijos Viduržemio jūros baseino regione, vadinasi, Lietuvai būtina prisitaikyti prie prekybinių barjerų nykimo, nes tarifinių ir netarifinių prekybos apribojimų mažinimas, sudaro galimybės ne tik EUROMED šalims tiekti produkciją Lietuvos rinkai, bet ir Lietuvos eksportuotojams didinti eksportą į Viduržemio jūros baseino regiono šalis, būtent tokių prekių, kurios sukuria šaliai daugiau pajamų.

IŠVADOS

1. Regioninių susitarimų plėtra nenuslūgstamai augo: nuo 1990 m. iki 2010 m. liepos 31 d. Šiuo metu PPO pranešta apie 287 galiojančius regioninius prekybos susitarimus. 90 % regioninių prekybos susitarimų sudaro laisvosios prekybos sutartys ir preferenciniai prekybos susitarimai, 10 % - muitų sąjungos. Regioninių prekybos susitarimų plėtra siejama su prekybos prekėmis ir paslaugomis liberalizavimu, siekiant skatinti užsienio prekybą, mažinant ar panaikinant tarifinius ir netarifinius prekybos apribojimus.

2. Laisvos prekybos sąvoką įvairių autorių yra skirtingai interpretuojama, nes sudėtinga į vieną šio kompleksinio reiškinių formuluotę sutalpinti įvairius aspektus. Bendrąja prasme *laisvoji prekyba* – tai ekonominės integracijos pakopa, kai šalys, pasirašiusios laisvosios prekybos sutartį, tarpusavio prekyboje sumažina ar panaikina importuojamoms prekėms, kurios pagal nustatytas kilmės taisykles yra įgijusios susitariančių šalių kilmės statusą, muitus ir kitus prekybos barjerus, o trečiųjų šalių atžvilgiu taiko skirtingą prekybos politiką ir tarifus.

3. Laisva prekyba turi įvairiapusį poveikį tarptautinei prekybai. Remiantis absoliutaus ir lyginamojo pranašumo teorijomis, galima teigti, kad laisvoji prekyba didina užsienio prekybos apimtį dėl *specializacijos, masto ekonomijos, technologinės ir kitokios pažangos*. Svarbu pažymėti, kad laisva prekyba neužtikrina kiekvieno ūkinio vieneto gerovės, tačiau valstybiniu ir globaliu lygmeniu ji teikia didelę naudą. Tačiau laisvos prekybos susitarimai gali kelti sunkumų dėl *prekybos iškraipymo*, ji taip pat kaltinama dėl atotrūkio tarp išsivysčiusių ir besivystančių šalių didėjimo, ekologinių problemų, darbininkų išnaudojimo, šalių vidaus pramonės naikinimo. Tačiau vienas svarbiausių laisvos prekybos privalumų – tai vartojimo sąlygų gerinimas, kuris skatina ekonomikos augimą.

4. Europos Sąjunga yra sudariusi ir įsigaliojusių 30 preferencinės prekybos susitarimų (neįskaitant planuojamų susitarimų). Jie klasifikuojami pagal apimtį: taikomi prekėms arba paslaugoms, arba prekėms bei paslaugoms kartu. Taip jie skirstomi ir pagal susitarimo tipą: laisvosios prekybos susitarimas, muitų sąjunga, ekonominio bendradarbiavimo susitarimas. Galimi įvairūs šių susitarimų deriniai. Skirtingi preferencinės prekybos susitarimai pasirašomi dėl skirtingų tikslų. Laisvosios prekybos susitarimais ES siekia panaikinti tarifinius ir netarifinius prekybos barjerus su pasirašančiomis šalimis, tačiau netaikant vienodų muitų trečiosioms šalims. Tuo tarpu muitų sąjungos susitarimo tikslas –

liberalizuota prekyba ir bendras muitų tarifas kitoms šalims. Ekonominės integracijos susitarimo tikslas – įtvirtinti keturias laisves: laisvą prekių, paslaugų, kapitalo ir asmenų judėjimą pasirašančiose šalyse. Bendrąją prasme visais ES regioniniais susitarimais siekiama ekonominės naudos sąjungos šalims.

5. ES ir Viduržemio jūros baseino šalių laisvosios prekybos susitarimais siekiama skatinti prekybą ir darnią ekonominę plėtrą bei socialinius santykius tarp šalių, nustatyti sąlygas palaipsniui liberalizuoti prekybą prekėmis, paslaugomis ir kapitalu; skatinti Magrebo šalių integraciją vystant prekybą ir bendradarbiavimą tarp Magrebo šalių bei Magrebo šalių ir ES; skatinti ekonominį, socialinį, kultūrinį ir finansinį bendradarbiavimą. Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros baseino šalių dvišaliai susitarimai, įgyvendinantys laisvą prekybą, apima šias sritis: politinį dialogą, laisvą prekių judėjimą, prekybą paslaugomis, mokėjimus, investicijas, konkurenciją, ekonominį bendradarbiavimą, socialinį ir kultūrinį bendradarbiavimą, finansinį bendradarbiavimą, bendradarbiavimą teisingumo ir vidaus klausimais.

6. Išanalizavus muitų mažinimo ir panaikinimo nuostatas laisvos prekybos susitarimuose, nustatyta, kad šalys prekybą pramonės produkcija labiau liberalizuoja, tačiau prekybai žemės ūkio, žuvininkystės ir kitais žemės ūkio produktais taikoma pakankamai daug apribojimų: muitų mažinimas šiems produktams vykdomas pagal nustatytą gana ilgą laikotarpį, nustatomos tarifinės kvotos ir kitos netarifinės prekybos reguliavimo priemonės. Tai rodo, kad ir Bendrijos šalys, ir kitos pasirašančios šalys saugo žemės ūkio ir žuvininkystės sektorius, kurie tiekia šaliai maisto produktus, nes šie sektoriai kiekvienai šaliai yra strategiškai svarbūs ir būtini, todėl apribojant žemės ūkio ir žuvininkystės produkcijos įvežimą užsitikrinama, kad esant nenumatytoms aplinkybėms, šalies vartotojams būtų tiekiami maisto produktai.

7. Pagal preferencinės prekės kilmės suteikimo nuostatas ES ir EUROMED laisvosios prekybos susitarimuose prekei preferencinė kilmė suteikiama priklausomai nuo, ar prekė išgauta susitariančioje šalyje, ar toje šalyje jai atliktas galutinis apdorojimas. Kiekvien susitarimo 4 protokole reglamentuojama, produkto kilmės įgijimo taisyklės, iš kokios kilmės produktų prekė turi būti pagaminta, kaip ir kiek apdorota, kad jai būtų suteikiamas preferencinės kilmės statusas. Preferencinės kilmės statusas – vienas iš esminių dalykų pasirašant laisvos prekybos susitarimą, nes tik prekėms, turinčioms preferencinės kilmės statusą, galioja laisvos prekybos susitarime nustatyti prekybinių apribojimų mažinimai ir panaikinimai. Taip pat svarbu paminėti, kad įgyti prekei susitariančios šalies kilmės statusą, gali būti taikoma kumuliacija. Norint įvežti susitariančios šalies kilmės statusą turinčią prekę į kitą šalį, būtini tokie kilmę įrodantys dokumentai: EUR. 1, EUR-MED judėjimo sertifikatas bei sąskaitos – faktūros deklaracija.

8. Atlikus ES ir Viduržemio jūros baseino šalių regiono tarpusavio prekybos analizę, išsiaiškinta, kad EUROMED šalys yra svarbios ES prekybos partnerės: 2001-2010 m. eksportas ir importas vidutiniškai sudarė atitinkamai 13,8 % ir 12,3 % ES užsienio prekybos apimties. Prekybos rodiklių dinaminė analizė rodo, kad per 2001-2010 m. eksportas išaugo 107,4 %, o importas – 158,7 %. Būtina paminėti, kad visą analizuojamą laikotarpį prekybos balansas su EUROMED šalimis buvo deficitinis, jis vidutiniškai sudarė -469,6 mlrd. EUR.

9. Importo požiūriu svarbiausios Europos Sąjungos prekybos partnerės yra šios EUROMED šalys: Libanas, Jordanija. Importas iš Libano 2001 – 2010 m. sudarė 30,5-56,7 %, iš Jordanijos – 29,9-55,2 % viso ES importo iš EUROMED šalių. Tuo tarpu didžiausia eksporto dalis tenka Palestinei ir Turkijai, atitinkamai 25,9-36,1 % ir 20,4-33,3 %. Būtina paminėti, kad deficitinis prekybos balansas 2001-2010 m. buvo su šiomis EUROMED šalimis: Alžyru (vidutiniškai -8,2 mlrd. EUR), Jordanija (vidutiniškai -252,9 mlrd. EUR), Libanu (vidutiniškai -261,6 mlrd. EUR), Sirija (-0,5 mlrd. EUR). Tačiau prekybos deficitas su šiomis šalimis nereiškia, kad ES blogai išnaudoja savo konkurencinius pranašumus, nes iš Alžyro daugiausia importuojamas mineralinis kuras, alyvos ir panašus gaminiai (2001-2010 m. šių produktų importas sudarė vidutiniškai 75 % viso importo iš Alžyro), iš Jordanijos daugiausiai įvežami cheminiai produktai, mašinos bei transporto priemonės, didžiąją dalį importo iš Libano sudaro žaliavos, o iš Sirijos – taip pat mineralinis kuras, alyvos. Išnagrinėjus, kokie produktai yra importuojami, matyti, kad ES tokia prekyba naudinga, nes įvežama daugiausiai žaliavos, kuras ir kiti nedidelę pridėtinę vertę turintys produktai (kuro atsargų, žaliavų). Šių produktų Europos Sąjungoje paklausa didelė, nes jų dėka gaminama aukštą pridėtinę vertę turinti produkcija (pavyzdžiui, automobiliai, mašinos), kuri eksportuojama į kitas užsienio šalis, taip uždirbant daugiau pajamų. Tokių produktų prekybos liberalizavimas skatina ES ekonomikos augimą, nes mažėja kaštai. Be to, laisvosios prekybos sutarčių sudarymas su Viduržemio jūros baseino šalimis atveria naujas rinkas ES eksportuotojams.

10. Analizuojant ES ir Viduržemio jūros baseino šalių tarpusavio prekybą svarbu išnagrinėta, kaip prekybos apimtis su šio regiono šalimis sąlygoja bendrą ES prekybos apimtį. Tam buvo naudojama koreliacinė-regresinė analizė. ES ir atskirų EUROMED šalių eksporto bei importo koreliacijos koeficientai parodė kad ne tarp visų EUROMED šalių eksporto bei importo ir ES eksporto bei importo egzistuoja ryšys. Labai stiprus ryšys egzistuoja tarp ES eksporto bei Turkijos, Tuniso ir Egipto eksporto, o ES importo stiprus ryšys egzistuoja su Turkijos, Tuniso bei Egipto importu.

Apskaičiuotas determinacijos koeficientas rodo, kokią dalį eksportas į atskirą EUROMED šalį sudaro bendro Bendrijos eksporto variacijoje. Ekportas į Turkiją sudaro 86,6 %, į Tunisą – 94,8 %, o į Egiptą – 89,9 %. Regresijos lygties koeficientas b atskleidžia, kad eksportui į Egiptą išaugus 1 mlrd. EUR, bendras Bendrijos ekportas padidėtų 455,5 mlrd. Jeigu eksportas išaugtų 1 mlrd. EUR Tunise ir Turkijoje, bendras ES eksportas didėtų atitinkamai 91,75 mlrd. EUR ir 405,6 mlrd. EUR.

11. Eksporto į Alžyrą struktūrinė analizė parodė, kad į Alžyrą iš Bendrijos daugiausia eksportuojama mašinų ir transporto įrenginių: 2001-2010 m. šios prekių grupės eksportas vidutiniškai sudarė 46,37 % viso eksporto į Alžyrą. Antrą didžiausią dalį sudarė pagamintos prekės, suklasifikuotos pagal medžiagą, t. y. 17,29 %. Po laisvosios prekybos susitarimo pasirašymo, žymiai padidėjo pramonės produkcijos eksportas, t. y. mašinų ir transporto priemonių, pagamintų prekių suklasifikuotų pagal medžiagą, gėrimų ir tabako. Nors pasirašant susitarimą mažinami prekybos apribojimai daugumai žemės ūkio produkcijos, matyti, kad maisto produktų ir gyvū gyvūnų eskportas didėjo mažiausiai iš visų prekių grupių.

12. 2001-2010 m. laikotarpiu ES iš Alžyro daugiausiai importavo mineralinio kuro, alyvos ir panašių medžiagų, t. y. jos vidutiniškai sudarė 95,48 % viso importo iš Alžyro. Visos kitos prekių grupės sudarė ženkliai mažiau - 0,01-1,58 %. Analizuojant importą, stebima mineralinio kuro, alyvos ir panašių medžiagų importo didėjimo tendencija: 2001-2010 m. laikotarpiu šios prekių grupės importas padidėjo 81,2 % . Svarbu pažymėti, kad šios grupės produktai priskiriami pramonės produkcijai, kuriai prekybos apribojimai mažinami kasmet.

Galima daryti prielaidą, kad Alžyriui buvo naudinga pasirašyti laisvosios prekybos susitarimą su Bendrija, kad galėtų į Bendriją įvežti daugiau mineralinio kuro ir alyvų. Bendrąją prasme Bendrijai ši sutartis buvo naudingesnė, nes į Bendriją iš Alžyro daugiausiai importuojami žemos pridėtinės vertės produktai (žema pridėtinė vertė reiškia gana žemą kainą), t. y. kuras, alyvos ir panašios medžiagos. Bendrija šias medžiagas naudoja aukštos pridėtinės vertės produktų gamybai, tokių kaip mašinos ir transporto įrengimai, kuriuos eksportuoja, pavyzdžiui, į Alžyrą. Aukštos pridėtinės vertės produkcijos eksportas sukuria daugiau pajamų Bendrijos eksportuotojams, o tuo pačiu ir pačiai Bendrijai.

13. Numatant Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros baseino šalių laisvosios prekybos sutarčių perspektyvas remiamasi Europos Komisijos parengta strategija „Europa 2020“. Joje įvardijamas vienas pagrindinių Europos Sąjungos tikslų – tvarus augimas, kurį skatina investicijos ir užsienio prekyba.

„*Europa 2020*“ strategijoje nurodomi tokie pagrindiniai tikslai, susiję su užsienio prekyba: užbaigti pradėtas derybas dėl prekybinių susitarimų, ypač su tomis šalimis, kurios turi didžiausią ekonominį potencialą, taip pat geriau vykdyti esamus susitarimus, sutelkiant dėmesį į netarifinių prekybinių kliūčių mažinimą; inicijuoti prekybos atvėrimą vadinamiems „žaliesiems sektoriams“ ir technologijoms, aukštųjų technologijų ir paslaugų sektoriams, taip pat daugiau dėmesio skirti tarptautinei standartizacijai; teikti aukšto lygio strateginius pasiūlymus pagrindiniams partneriams dėl rinkų atvėrimo, prekybos reguliavimo sistemų, pasaulinio disbalanso, energetikos ir klimato pokyčių, priėjimo prie naudingųjų iškasenų, pasaulinio skurdo, švietimo ir vystymosi. Europos Sąjunga siekia šių tikslų remdama įvairius projektus EUROMED šalyse: *Agadiro susitarimą, ANIMA, INVEST IN MED, Euro-Med rinką*. Europos Sąjunga Viduržemio jūros baseino šalis laiko svarbiomis užsienio prekybos partnerėmis, todėl siekia gerinti bendradarbiavimą, skatinti investicijas, liberalizuoti tarpusavio prekybą.

14. Preferencinių prekių kilmės taisyklių ateities gairės remiasi taisyklių supaprastinimu, išsamesnės informacijos teikimu prekybininkams bei pridėtinės vertės metodo pritaikymu visiems prekybininkams, t. y. ne tik tiems, kurie gali paprasčiau gauti informaciją iš žaliavų tiekėjų, pavyzdžiui, kai žaliavas tiekia susiję verslo subjektai: dukterinės įmonės, filialai, tarptautinės verslo grupės įmonės.

15. Atlikus Lietuvos ir Viduržemio jūros baseino regiono šalių prekybos analizę, nustatyta, kad eksportas į Viduržemio jūros baseino regiono šalis analizuojamu 2001-2010 m. laikotarpiu vidutiniškai sudarė 1,5 % viso Lietuvos eksporto. Tačiau 2001-2010 m. augo tiek eksportas, tiek importas iš šių šalių, atitinkamai 66,3 % ir 185,2 %. Nors prekybos balansas deficitinis buvo tik 2007, 2008 ir 2010 m., tačiau lyginant 2001 m. su 2010 m. prekybos balanso deficitas padidėjo 220,5 %. Tai rodo, kad didėjant prekybos apimtims su šio regiono šalimis, didėja ir Lietuvos prekybos deficitas.

16. Lietuva daugiausiai eksportuoja į Turkiją: 2001-2010 m. eksportas į Turkiją sudarė 47,71-81,75 % viso eksporto į Viduržemio jūros baseino regiono šalis. Tačiau pastebima, kad ši dalis turėjo tendenciją mažėti: per 2001-2010 m. ji sumažėjo 21,89 proc. punktu. Tuo tarpu eksporto į Egiptą dalis turėjo tendenciją didėti: per analizuojamą laikotarpį ji padidėjo 16,37 proc. punktų. Analizuojant importo struktūrą, pastebima, kad daugiausiai importuojama iš Turkijos (47,71-81,75 %) bei Maroko (7,15-45,69 %). Svarbu paminėti, kad importo iš Turkijos dalis turėjo tendenciją mažėti (per 2001-2010 m. ji sumažėjo 29,18 proc. punktais), o iš Maroko – didėti: per analizuojamą laikotarpį importo dalis padidėjo 37,44 proc. punktais.

17. Lyginant Lietuvos ir Viduržemio šalių bei ES ir Viduržemio šalių eksporto struktūrą pagal šalis, pastebima, kad ES eksporto struktūroje svarbią vietą užima Palestina bei Turkija, tuo tarpu Lietuvos eksporto struktūroje – Turkija ir Egiptas. Lyginant importo struktūrą, svarbu pažymėti, kad ES importo svarbiausios partnerės iš Viduržemio jūros baseino regiono šalių yra Libanas bei Jordanija, kai Lietuva iš šių šalių įsiveža labai nežymų kiekį prekių. Kadangi ES iš Libano ir Jordanijos importuoja daugiausiai cheminių produktų ir žaliavų, galima daryti prielaidą, kad Lietuva žaliavomis gali apsirūpinti pati, o cheminių produktų gamyba – vienas iš pagrindinių Lietuvos pramonės sektorių.

18. Lietuva į Viduržemio jūros baseino regiono šalis daugiausia eksportuoja mašinų ir transporto įrengimų, kurie bendroje eksporto struktūroje 2001-2010 m. vidutiniškai sudarė 38,91 %. Didžioji dalis mašinų ir transporto įrengimų 2001-2010 m. buvo eksportuojama į Turkiją: iš 48,8 mln. EUR eksporto (2001-2010 m. vidurkis) į Viduržemio jūros baseino regiono šalis, mašinų ir įrengimų eksportas vidutiniškai sudarė 44,6 mln. EUR. Sekanti didžiausia eksportuojamų prekių grupė – neapdorotos nevalgomos medžiagos, išskyrus kurą, kurios sudarė 33,02 % bendrame eksporte į Viduržemio jūros baseino regiono šalis. Didžioji dalis neapdorotų nevalgomų medžiagų eksportuojama į Turkiją bei Maroką.

19. Viduržemio jūros regiono šalys į Lietuvą daugiausiai importuoja pagamintų prekių suklasifikuotų pagal medžiagą, t. y. 26,27 % bendro importo iš šių šalių. Iš 32,4 mln. EUR importuojamų pagamintų prekių suklasifikuotų pagal medžiagą 31,1 mln. EUR importo – iš Turkijos. Sekanti didžiausia prekių grupė – mašinos ir transporto įrengimai, kurie 2001-2010 m. vidutiniškai sudarė 24,14 % Viduržemio jūros regiono šalių importo į Lietuvą. 86,7 % mašinų ir transporto įrengimų 2001-2010 m. buvo įvežama iš Turkijos.

20. Išanalizavus Lietuvos eksporto ir importo iš Viduržemio jūros baseino regiono šalis dinamiką pagal prekių grupes, galima daryti prielaidą, kad, jeigu tarpusavio užsienio prekybos tendencijos išliks tokios pačios (Lietuvos mašinų ir transporto įrengimų eksportas mažės, neapdorotų nevalgomų medžiagų eksportas didės, o pagamintų prekių, suklasifikuotų pagal medžiagą, ir mašinų bei transporto priemonių importas iš Viduržemio jūros baseino regiono šalių augs), Lietuva gali susidurti su tam tikromis problemomis, pavyzdžiui, pajamų iš užsienio prekybos su Viduržemio jūros baseino regiono šalimis mažėjimu, nes Lietuvos aukštos pridėtinės vertės prekių eksportas mažėja, didėja mažos pridėtinės vertės produktų eksportas į šias šalis, pavyzdžiui, žaliavų. Tuo tarpu Viduržemio jūros baseino regiono šalys į

Lietuva importuoja aukštesnės pridėtinės vertės produkciją ir pagal stebimas tendencijas, tokių prekių importas gali dar labiau didėti. Tuo labiau, kad nustatyta, jog paskutiniaisiais analizuojamais metais, t. y. 2010 m., prekybos balansas deficitinis, vadinasi Lietuva daugiau importuoja negu eksportuoja, todėl mažėja šalies pajamos.

21. Pagal Europos Komisijos parengtą strategiją „Europa 2020“ Europos Sąjunga ir toliau sieks didesnės integracijos Viduržemio jūros baseino regione, vadinasi, Lietuvai būtina prisitaikyti prie prekybinių barjerų nykimo, nes tarifinių ir netarifinių prekybos apribojimų mažinimas, sudaro galimybės ne tik Viduržemio jūros baseino regiono šalims tiekti produkciją Lietuvos rinkai, bet ir Lietuvos eksportuotojams didinti eksportą į Viduržemio jūros baseino regiono šalis.

LITERATŪRA

1. **Agreement between the European Economic Community and the Swiss Confederation.** – 1972. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21972A0722%2803%29:EN:NOT> [žiūrėta 2011-04-29]
2. **Ajami R. A. et al.** International business theory and practice. – New York: M.E. Sharpe, 2006. – 135-136 p. - ISBN 13: 978-0-7656-1780-4.
3. **Business Dictionary.** <http://www.businessdictionary.com/definition/free-trade-area.html> [žiūrėta 2011 01 09]
4. **Center for Social and Economic Research.** Economic Integration in the Euro-Mediterranean Region, 2009 http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/october/tradoc_145215.09.pdf [žiūrėta 2011 01 09]
5. **Cooperation Agreement between the European Economic Community and the Syrian Arab Republic.** – 1978. http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=EN&numdoc=21977A0118%2805%29&model=guichett [žiūrėta 2011-04-28]
6. **Council Decision of 29 July 1999 concerning the provisional application of the Agreement on Trade, Development and Cooperation between the European Community and its Member States, of the one part, and the Republic of South Africa, of the other part.** – 1999. http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?year=1999&serie=L&textfield2=311&Submit=Rechercher&_submit=Rechercher&ihmlang=en [žiūrėta 2011-05-16]
7. **Decision No 1/95 of the EC-Turkey Association Council of 22 December 1995 on implementing the final phase of the Customs Union.** – 1996. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21996D0213%2801%29:EN:HTML> [žiūrėta 2011-04-28]
8. **Douglas I. A.** Free trade under fire. – New Jersey: Princeton University Press, 2009. – 2 p. – URL: <http://www.google.com/books?hl=lt&lr=&id=11yILmf4NH4C&oi=fnd&pg=PP7&dq=free+trade&ots=pNFubQtFe4&sig=JfGCNR4UEVTE4CpVkJQvss7CY8gk#v=onepage&q&f=false>
9. **El-Agraa A. M.** The European Union – economics and policies. – New York: Cambridge University Press, 2007. – 580 p. – ISBN: 978-0-521-87443-1. – URL: <http://www.google.com/books?hl=lt&lr=&id=seX-BFibiakC&oi=fnd&pg=PR15&dq=european+union+history&ots=HTT7yVJKVy&sig=Q3DL8cXC6d5EKNRBSivd3mBEhr4#v=onepage&q=european%20union%20history&f=false>
10. **Euromed,** 2010. http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/regions/euromed/index_en.htm [žiūrėta 2011 04 26]
11. **EURO-MEDITERRANEAN AGREEMENT BETWEEN THE EUROPEAN COMMUNITIES AND ISRAEL.** – 2000. <http://rtais.wto.org/UI/PublicShowMemberRTAIDCard.aspx?enc=Hp3HhPQvFIZamWMXurvo0XRbdKPxmhTnUrp1GOuV1oY=> [žiūrėta 2011-04-28]
12. **EURO-MEDITERRANEAN AGREEMENT establishing an Association between the European Community and its Member States, of the one part, and the People's Democratic Republic of Algeria, of the other part.** – 2005. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2005/l_265/l_26520051010en00020228.pdf [žiūrėta 2011-04-28]
13. **EURO-MEDITERRANEAN AGREEMENT establishing an Association between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Arab Republic of Egypt, of the other part.** – 2004. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:304:0039:0208:EN:PDF> [žiūrėta 2011-04-28]

14. **EURO-MEDITERRANEAN AGREEMENT establishing an Association between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Hashemite Kingdom of Jordan, of the other part.** – 2002. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:129:0003:0165:EN:PDF> [žiūrėta 2011-04-28]
15. **EURO-MEDITERRANEAN AGREEMENT establishing an association between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Kingdom of Morocco, of the other part.** – 2000. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:070:0002:0190:EN:PDF> [žiūrėta 2011-04-28]
16. **Euro-Mediterranean Agreement establishing an association between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Republic of Tunisia, of the other part.** – 1997. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21998A0330%2801%29:EN:HTML> [žiūrėta 2011-04-28]
17. **EURO-MEDITERRANEAN INTERIM ASSOCIATION AGREEMENT on trade and cooperation between the European Community, of the other part, and the Palestine Liberation Organization (PLO) for the benefit of the Palestinian Authority of the West Bank and the Gaza Strip, of the other part.** – 1997. <http://rtais.wto.org/rtadocs/111/TOA/English/EC-Palestinian%20Authority%20FTA.pdf> [žiūrėta 2011-04-28]
18. **EURO-MEDITERRANEAN PARTNERSHIP: Regional Co-operation.** http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/regional-cooperation/documents/infonotes_enpisouth_regional_cooperation_en.pdf [žiūrėta 2012-03-04]
19. **EUROPE 2020: A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth.** – 2010. http://eunec.vlor.be/detail_bestanden/doc014%20Europe%202020.pdf [žiūrėta 2012-03-04]
20. **Eurostat.** Extra-EU trade by partner. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/external_trade/data/database [žiūrėta 2012-01-10]
21. **Eurostat.** EU27 Trade Since 1995 By SITC. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/external_trade/data/database [žiūrėta 2012-01-10]
22. **Eurostat.** EU27 Trade Since 1988 By CN8. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/external_trade/data/database [žiūrėta 2012-01-10]
23. **Eurostat.** EU27 Trade Since 1988 By SITC. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/external_trade/data/database [žiūrėta 2012-03-10]
24. **INTERIM AGREEMENT on trade and trade-related matters between the European Community, of the one part, and the Republic of Lebanon, of the other part.** – 2002. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:262:0002:0179:EN:PDF> [žiūrėta 2011-04-28]
25. **Kehoe W. J.** NAFTA: Concept, problems, promise // Marketing: Foundations For A Changing World. - Evansville, IN: Southern Marketing Association, 1995, p. 363-367. – URL: <http://people.virginia.edu/~wjkn/nafta.html>
26. **Kowalczyk, C., Riezman, R.** Free trade: what are the terms-of-trade effects? // Economic theory. – 2009, Nr. 41 (1), 148 p. ISSN 0938-2259. – URL: http://content.ebscohost.com/pdf23_24/pdf/2009/71U/01Oct09/43351937.pdf?T=P&P=AN&K=43351937&S=R&D=bth&EbscoContent=dGJyMNHr7ESeprc4yNfsOLCmr0mep7FSS6a4SLeWxWXS&ContentCustomer=dGJyMPGnsEiyqLZQuePfgex44Dt6fIA
27. **Makštutis, A.** The Principles of Strategis Management. – Klaipėda: University Press.
28. **Radžiukynas, J., Rimkus, V., Sarapinienė, S., Žitkienė, R., Povilauskienė, D.** Europos Sąjungos bendroji prekybos politika. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
29. **Regional trade agreements notified to the GATT/WTO and in force.** By type of agreement.

- <http://rtais.wto.org/UI/publicPreDefRepByRTAType.aspx> [žiūrėta 2011 01 09]
30. **Regional Trade Agreements.** http://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/region_e.htm [žiūrėta 2011 01 09]
 31. **Regulation (EEC) No 2842/72 of the Council of 19 December 1972 concluding an Agreement between the European Economic Community and the Republic of Iceland and adopting provisions for its implementation.** – 1972. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31972R2842:EN:HTML> [žiūrėta 2011-04-29]
 32. **Rivoli, P.** Who's Afraid of International Trade? // Insights on Law & Society. – 2009, Nr. 10 (1). - ISSN 15312461. – URL: <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?hid=7&sid=e050744c-a014-4ec8-aa6b-833ef1050527%40sessionmgr11&vid=4&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=47685114>
 33. **RTA database.** Search by country/territory. European Union. <http://rtais.wto.org/UI/PublicSearchByMemberResult.aspx?enc=bUbyxPA3Wob5pG8+pdmN/y73hFinG4awT3OiAUf7WfZsosGwmiY3CNtGLuMNSfTDXEckP7+3wkjH5ekItviEN2iFvPAwSnOWtdpUlm1MWJ0=> [žiūrėta 2011 01 09]
 34. **Rules of Origin in Preferential Trade Arrangements: Orientations for the Future.** – 2005. <http://www.eurocommerce.be/content.aspx?PageId=40188> [žiūrėta 2012-03-04]
 35. **Smith A.** Tautų turtas. – Vilnius: Margi raštai, 2004. - ISBN 9986092817.
 36. **STABILISATION AND ASSOCIATION AGREEMENT between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Republic of Albania, of the other part.** – 2006. http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/albania/st08164.06_en.pdf [žiūrėta 2011-04-29]
 37. **Trade, Growth and World Affairs: trade policy as a core component of the EU's 2020 strategy.** – 2010. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/november/tradoc_146955.pdf [žiūrėta 2012-02-26]
 38. **UNDERSTANDING THE WTO: BASICS.** The case for open trade. http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact3_e.htm [žiūrėta 2011 01 09]
 39. **Woolcock, S.** European Union policy towards Free Trade Agreements // ECIPE Working Paper. – 2007, Nr. 03/2007. – URL: <http://www.felixpena.com.ar/contenido/negociaciones/anexos/2010-09-european-union-policy-towards-free-trade-agreements.pdf> [žiūrėta 2012-03-04]

Jokubauskė, A. Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros baseino šalių laisvosios prekybos sutarčių analizė ir perspektyvos / Tarptautinės prekybos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. J. Radžiukynas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2012. – 90 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuotos Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros baseino laisvosios prekybos sutartys bei numatytos jų perspektyvos. Pirmoje darbo dalyje teoriniu aspektu tiriamos laisvos prekybos sutartys PPO susitarimų kontekste, įvertinama laisvos prekybos įtaka tarptautinės prekybos kūrimui ir jos iškraipymui, įvardijami ES preferenciniai prekybos susitarimai, jų klasifikacija bei tikslai. Antroje dalyje nagrinėjamos ES ir Viduržemio jūros baseino šalių laisvos prekybos sutartys, jų tikslai, struktūra ir priemonės, atliekama muitų sumažinimo ir jų panaikinimo tarpusavio prekyboje pagal prekių grupes analizė, analizuojamas prekių kilmės taisyklių reglamentavimas ES ir Viduržemio jūros baseino šalių laisvosios prekybos susitarimuose, atliekama ES ir Viduržemio jūros baseino šalių tarpusavio prekybos analizė. Trečioje dalyje aptariamos preferencinių prekių kilmės taisyklių ateities gairės bei numatomos Lietuvos ir Viduržemio jūros baseino šalių laisvosios prekybos perspektyvos.

Pagrindiniai žodžiai: laisvoji prekyba, EUROMED, tarptautinė prekyba, preferenciniai prekybos susitarimai, muitų mažinimas, prekių kilmės taisyklės.

Jokubauskė, A. An Analysis and perspectives of the European Union and the Mediterranean free trade agreements / Master's Work in International Trade. Supervisor assoc. doc. dr. J. Radžiukynas. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2012. – 90 p.

ANOTATION

The master's thesis analysis the free trade agreements between European Union and the Mediterranean region and provides their perspective. The first part of master's thesis contains theoretical analysis of the free trade agreements in the WTO agreements context, defining the influence of free trade to international trade and it's distortion, identifying EU preferential trade agreements, their classification and aims. The second parts contains an analysis of EU and the Mediterranean countries free trade agreements, their goals, structure and measures, performing the reduction and elimination of customs duties by group of products and the rules of origin analysis. The international trade between EU and the Mediterranean region was analyzed. The third section deals with the preferential rules of origin guideline and provides the perspective of the future Lithuania and Mediterranean region trade.

Key Words: free trade, EUROMED, international trade, preferential trade agreements, reductions in customs duties, rules of origin.

Jokubauskė, A. Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros baseino šalių laisvosios prekybos sutarčių analizė ir perspektyvos / Tarptautinės prekybos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. J. Radžiukynas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2012. – 90 p.

SANTRAUKA

Tarptautinės prekybos magistro darbo tema yra aktuali tuo, kad nepaisant laisvosios prekybos sutarčių Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros baseino regiono šalių, išlieka prekybos apribojimai, kurie veikia prekybos apimtį tarp Bendrijos ir Viduržemio jūros baseino šalių.

Magistro darbo problematiką sudaro tai, kad neaišku, kokią įtaką tarpusavio prekybai turi Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros šalių laisvos prekybos sutartys ir kokios jų perspektyvos. Todėl darbe išsikeliamą hipotezę, kad laisvos prekybos sutarčių pasirašymas tarp ES ir Viduržemio jūros regiono skatina regionų tarpusavio prekybą. Tyrimo objektas apima Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros šalių laisvos prekybos sutartis. Šiuo magistro darbu siekiama išanalizuoti Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros baseino šalių laisvosios prekybos sutartis ir numatyti perspektyvas. Tam išsikeliami uždaviniai tokie, kaip: nustatyti ES preferencinių prekybos susitarimų kaip tarptautinės prekybos liberalizavimo priemonės teisinius ir ekonominius aspektus; išanalizuoti ES ir Viduržemio jūros baseino šalių laisvosios prekybos sutartis; atlikti Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros baseino šalių tarpusavio prekybos analizę; numatyti Europos Sąjungos ir Viduržemio jūros baseino šalių laisvosios prekybos sutarčių perspektyvas.

Tyrimas atliekamas remiantis šiais metodais: bendraisiais mokslo sisteminės ir lyginamosios mokslinės literatūros analizės, duomenų lyginimo metodais, naudojami dinaminių eilučių analitiniai rodikliai, koreliacinė – regresinė analizė.

Darbo rezultatai: išanalizuota laisvos prekybos koncepcija, liberalizuotos prekybos poveikis tarptautinei prekybai, įvardyti tarptautinės prekybos iškraipymai, atsirandantys dėl laisvos prekybos; įvardyti Europos Sąjungos preferenciniai prekybos susitarimai PPO kontekste, susitarimų su Viduržemio jūros baseino šalimis tikslai, struktūra, priemonės; remiantis ES ir Alžyro laisvosios prekybos susitarimu išanalizuotos tarifinių ir netarifinių prekybos apribojimų panaikinimo nuostatos, išsiaiškinta, kad prekyba pramonės produkcija liberalizuojama lengviau negu prekyba žemės ūkio ir žuvininkystės produkcija; išanalizuotos prekių kilmės taisyklės ES ir Alžyro laisvos prekybos susitarime; atlikta ES ir Viduržemio jūros baseino regiono šalių tarpusavio prekybos analizė, remiantis 2001-2010 m. duomenimis; numatytos ES ir Viduržemio jūros baseino regiono šalių laisvosios prekybos sutarčių gairės bei Lietuvos ir šio regiono tarpusavio prekybos perspektyvos.

Jokubauskė, A. An Analysis and perspectives of the European Union and the Mediterranean free trade agreements / Master's Work in International Trade. Supervisor assoc. doc. dr. J. Radžiukynas. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2012. – 90 p.

SUMMARY

The master's thesis of International Trade theme relevance bases on the trade restrictions, which affect the European and Mediterranean trade volumes, although there exist free trade agreements between EU and Mediterranean countries.

Master's thesis problem is that, it is unclear what impact does the European Union and the Mediterranean free trade agreements have on these regions trade these regions volumes and what are their prospects. Therefore, the hypothesis is that the free trade agreements signed between the EU and the Mediterranean promote regional trade volumes. An object of analysis is the European Union and the Mediterranean free trade agreements. The Master's thesis aims to analyze the European Union and the Mediterranean free trade agreements and to provide a perspective of these agreements. Due to this there are several tasks such as: reveal the EU's preferential trade agreements as instruments of international trade liberalizations, legal and economic aspects; analyze the European Union and the Mediterranean free trade agreements; make an analysis of EU and Mediterranean international trade; provide the prospects of these free trade agreements.

The study is based on the following methods: general education and a systematic comparative analysis of scientific literature, data comparison methods, correlation – regression analysis and etc.

The results: analyzed the concept of free trade agreements and an impact of the free trade on international trade volumes, explained international trade distortions arising from the free trade; identified the European Union free trade agreements in the context of the WTO; revealed the objectives, tools and structure of the EU and Algeria free trade agreement; made an analysis of the trade between European Union and Mediterranean based on the period 2001-2010 year data; identified the guidelines of EU and Mediterranean free trade agreements and Lithuania and the Mediterranean international trade prospects.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

EUROPOS SAJUNGOS IR VIDURŽEMIO JŪROS BASEINO ŠALIŲ TARPUSAVIO PREKYBA

1 lentelė. ES eksporto struktūra pagal partneres, mlrd. EUR

Partnerė	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Vidurkis
Iš viso	884,7	891,90	869,2	953,0	1052,7	1160,1	1240,6	1309,9	1097,1	1348,0	1080,7
EUROME D	107,0	111,7	108,1	130,5	152,4	150,1	165,5	192,0	164,9	221,9	150,4

Šaltinis: sudaryta autorės

2 lentelė. ES importo struktūra pagal partneres, mlrd. EUR

Partnerė	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Vidurkis
Iš viso	979,1	937,0	935,3	1027,5	1179,6	1352,8	1435,0	1566,3	1206,5	1506,9	1212,6
EUROMED	107,0	111,7	108,1	130,5	152,4	150,1	165,5	192,0	164,9	221,9	150,4

Šaltinis: sudaryta autorės

3 lentelė. Europos Sąjungos ir EUROMED šalių eksporto, importo ir prekybos balanso dinaminį eilučių analitiniai rodikliai 2001-2010 m., mlrd. EUR

Rodikliai	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Absoliutus padidėjimas, mlrd. EUR	Vidurkis, mlrd. EUR
Eksportas	107,0	11,7	108,1	130,5	152,4	150,1	165,5	192,0	164,9	221,9	114,9	150,4
Importas	557,7	585,5	495,1	609,9	707,9	572,8	649,4	781,3	523,5	716,4	158,7	619,9
Prekybos balansas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-43,8	-469,6
Rodikliai	Grandininiai pokyčiai, %										Vidutinis augimo tempas, %	Padidėjimo (sumažėjimo) tempas, %
	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.			
Eksportas	4,4	-3,2	20,7	16,8	-1,5	10,2	16,0	-14,1	34,6	221,9	107,4	
Importas	5,0	-15,4	23,2	16,1	-19,1	13,4	20,3	-33,0	36,9	716,4	28,5	
Prekybos balansas	5,1	-18,3	23,9	15,9	-23,9	14,5	21,8	-39,1	37,9	-494,5	9,7	

Šaltinis: sudaryta autorės

4 lentelė. Europos Sąjungos su Alžyru eksporto, importo ir prekybos balanso dinaminių eilučių analitiniai rodikliai 2001-2010 m. , mlrd. EUR

Rodikliai	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Absolūtus padidėjimas, mlrd. EUR	Vidurkis, mlrd. EUR
Eksportas	7,7	8,3	8,0	9,5	10,5	10,0	11,3	15,4	14,7	15,53	7,8	11,1
Importas	16,2	14,4	14,6	15,3	20,9	24,2	20,6	28,3	17,4	20,92	4,7	19,3
Prekybos balansas	-8,4	-6,1	-6,6	-5,7	-10,4	-14,2	-9,3	-12,9	-2,7	-5,38	3,0	-8,2
Rodikliai	Grandininiai pokyčiai, %									Vidutinis augimo tempas, %	Padidėjimo (sumažėjimo) tempas, %	
	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.			
Eksportas	7,5	-3,7	18,6	10,3	-5,0	12,9	36,5	-4,6	6,0	8,7	102,0	
Importas	-10,9	1,3	4,5	36,9	15,7	-14,8	37,3	-38,6	20,5	11,1	122,7	
Prekybos balansas	-27,8	8,2	-12,7	81,0	36,5	-34,2	38,2	-79,1	99,3	17,6	85,6	

Šaltinis: sudaryta autorės

5 lentelė. Europos Sąjungos su Egiptu eksporto, importo ir prekybos balanso dinaminių eilučių analitiniai rodikliai 2001-2010 m. , mlrd. EUR

Rodikliai	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Absolūtus padidėjimas, mlrd. EUR	Vidurkis, mlrd. EUR
Eksportas	7,4	6,8	6,3	7,6	8,5	9,1	10,4	12,7	12,6	14,9	7,5	9,6
Importas	3,2	3,3	3,6	4,2	5,2	7,7	7,0	8,2	6,1	7,2	4,0	5,6
Prekybos balansas	4,1	3,4	2,8	3,4	3,3	1,4	3,4	4,5	6,5	7,6	3,5	4,0
Rodikliai	Grandininiai pokyčiai, %									Vidutinis augimo tempas, %	Padidėjimo (sumažėjimo) tempas, %	
	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.			
Eksportas	-8,2	-6,1	19,9	11,7	6,9	14,6	22,5	-0,9	17,7	8,7	102,0	
Importas	2,8	7,3	18,4	23,5	46,3	-8,1	17,0	-25,8	18,2	11,1	122,7	
Prekybos balansas	-16,8	-19,1	21,7	-3,2	-56,3	136,2	33,8	44,5	17,2	17,6	85,6	

Šaltinis: sudaryta autorės

6 lentelė. Europos Sąjungos su Izraeliu eksporto, importo ir prekybos balanso dinamiųjų eilučių analitiniai rodikliai 2001-2010 m. , mlrd. EUR

Rodikliai	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Absolūtus padidėjimas, mlrd. EUR	Vidurkis, mlrd. EUR
Eksportas	14,9	13,9	11,8	12,9	13,5	14,0	14,3	14,1	11,5	14,4	-0,5	13,5
Importas	10,2	9,1	8,0	8,8	9,7	10,0	11,4	11,2	8,9	11,1	0,9	9,8
Prekybos balansas	4,7	4,8	3,8	4,1	3,8	4,0	2,9	2,8	2,6	3,3	-1,4	3,7
Rodikliai	Grandininiai pokyčiai, %									Vidutinis augimo tempas, %	Padidėjimo (sumažėjimo) tempas, %	
	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.			
Eksportas	-6,6	-15,5	9,4	5,1	3,2	2,1	-1,5	-18,4	25,7	0,4	-3,4	
Importas	-10,9	-12,4	9,7	11,4	2,5	13,7	-1,0	-21,2	25,4	1,9	8,6	
Prekybos balansas	2,7	-21,3	8,8	-8,3	4,9	-26,9	-3,2	-7,2	27,0	-2,6	-29,5	

Šaltinis: sudaryta autorės

7 lentelė. Europos Sąjungos su Jordanija eksporto, importo ir prekybos balanso dinamiųjų eilučių analitiniai rodikliai 2001-2010 m. , mlrd. EUR

Rodikliai	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Absolūtus padidėjimas, mlrd. EUR	Vidurkis, mlrd. EUR
Eksportas	1,9	2,0	1,9	2,0	2,3	2,7	2,7	3,0	2,6	2,8	0,9	2,4
Importas	167,0	310,0	218,0	284,0	391,0	233,0	222,0	302,0	177,0	249,0	82,0	255,3
Prekybos balansas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-81,1	-252,9
Rodikliai	Grandininiai pokyčiai, %									Vidutinis augimo tempas, %	Padidėjimo (sumažėjimo) tempas, %	
	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.			
Eksportas	7,8	-7,5	5,0	18,2	14,0	-0,4	10,8	-12,0	7,1	4,8	46,6	
Importas	85,6	-29,7	30,3	37,7	-40,4	-4,7	36,0	-41,4	40,7	12,7	49,1	
Prekybos balansas	86,5	-29,8	30,5	37,8	-40,7	-4,8	36,3	-41,7	41,2	12,8	49,1	

Šaltinis: sudaryta autorės

8 lentelė. Europos Sąjungos su Libanu eksporto, importo ir prekybos balanso dinamiųjų eilučių analitiniai rodikliai 2001-2010 m. , mlrd. EUR

Rodikliai	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Absoliutus padidėjimas, mlrd. EUR	Vidurkis, mlrd. EUR
Eksportas	3,2	3,2	3,5	3,4	3,2	3,2	3,3	3,9	4,2	4,7	1,5	3,6
Importas	316,0	199,0	202,0	243,0	216,0	225,0	308,0	357,0	256,0	330,0	14,0	265,2
Prekybos balansas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-12,5	-261,6
	312,8	195,8	198,5	239,6	212,8	221,8	304,7	353,1	251,8	325,3		
	Grandininiai pokyčiai, %											
Rodikliai	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Vidutinis augimo tempas, %	Padidėjimo (sumažėjimo) tempas, %	
Eksportas	-1,6	9,3	-2,7	-5,4	0,7	3,3	18,7	7,3	12,2	4,6	47,0	
Importas	-37,0	1,5	20,3	-11,1	4,2	36,9	15,9	-28,3	28,9	3,5	4,4	
Prekybos balansas	-37,4	1,4	20,7	-11,2	4,2	37,4	15,9	-28,7	29,2	3,5	4,0	

Šaltinis: sudaryta autorės

9 lentelė. Europos Sąjungos su Maroku eksporto, importo ir prekybos balanso dinamiųjų eilučių analitiniai rodikliai 2001-2010 m. , mlrd. EUR

Rodikliai	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Absoliutus padidėjimas, mlrd. EUR	Vidurkis, mlrd. EUR
Eksportas	7,6	7,8	8,2	8,9	11,8	10,5	12,4	14,5	11,9	13,6	6,0	10,7
Importas	6,4	6,4	6,4	6,6	9,1	7,2	8,1	8,4	6,5	7,7	1,4	7,3
Prekybos balansas	1,2	1,4	1,8	2,3	2,7	3,3	4,3	6,0	5,4	5,9	4,7	3,4
	Grandininiai pokyčiai, %											
Rodikliai	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Vidutinis augimo tempas, %	Padidėjimo (sumažėjimo) tempas, %	
Eksportas	3,0	4,5	8,9	32,8	-11,5	18,2	16,8	-17,6	14,6	7,7	79,4	
Importas	0,9	-0,9	3,4	38,2	-20,7	12,0	3,9	-22,5	18,8	3,7	21,5	
Prekybos balansas	13,3	29,2	28,2	17,5	19,1	31,8	40,9	-10,7	9,4	19,9	376,8	

Šaltinis: sudaryta autorės

10 lentelė. Europos Sąjungos su Palestina eksporto, importo ir prekybos balanso dinaminių eilučių analitiniai rodikliai 2001-2010 m. , mlrd. EUR

Rodikliai	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Absoliutus padidėjimas, mlrd. EUR	Vidurkis, mlrd. EUR
Eksportas	32,0	33,0	28,0	36,0	47,0	39,0	46,0	61,0	52,0	80,0	48,0	45,4
Importas	6,0	8,0	6,0	6,0	10,0	13,0	14,0	7,0	7,0	35,0	29,0	11,2
Prekybos balansas	26,0	25,0	22,0	30,0	37,0	26,0	32,0	54,0	45,0	45,0	19,0	34,2
Rodikliai	Grandininiai pokyčiai, %									Vidutinis augimo tempas, %	Padidėjimo (sumažėjimo) tempas, %	
	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.			
Eksportas	3,1	-15,2	28,6	30,6	-17,0	17,9	32,6	-14,8	53,8	13,3	150,0	
Importas	33,3	-25,0	0,0	66,7	30,0	7,7	-50,0	0,0	400,0	51,4	483,3	
Prekybos balansas	-3,8	-12,0	36,4	23,3	-29,7	23,1	68,8	-16,7	0,0	9,9	73,1	

Šaltinis: sudaryta autorės

11 lentelė. Europos Sąjungos su Sirija eksporto, importo ir prekybos balanso dinaminių eilučių analitiniai rodikliai 2001-2010 m. , mlrd. EUR

Rodikliai	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Absoliutus padidėjimas, mlrd. EUR	Vidurkis, mlrd. EUR
Eksportas	2,3	2,3	2,3	2,5	2,9	3,0	3,2	3,5	3,1	3,7	1,4	2,9
Importas	4,4	4,4	3,1	2,6	3,0	3,5	3,4	3,6	2,3	3,6	-0,8	3,4
Prekybos balansas	-2,1	-2,1	-0,8	-0,1	-0,2	-0,5	-0,2	-0,1	0,8	0,1	2,1	-0,5
Rodikliai	Grandininiai pokyčiai, %									Vidutinis augimo tempas, %	Padidėjimo (sumažėjimo) tempas, %	
	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.			
Eksportas	0,9	0,2	6,6	15,3	4,9	6,8	8,3	-11,3	18,7	5,6	58,8	
Importas	1,6	-30,0	-17,2	17,3	15,5	-2,7	6,6	-35,7	5,0	1,1	-17,6	
Prekybos balansas	2,3	-63,3	-88,8	74,7	215,1	-62,6	-22,9	-649,3	-92,3	-76,3	-102,8	

Šaltinis: sudaryta autorės

12 lentelė. Europos Sąjungos su Tunesu eksporto, importo ir prekybos balanso dinamiųjų eilučių analitiniai rodikliai 2001-2010 m., mlrd. EUR

Rodikliai	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Absolūtus padidėjimas, mlrd. EUR	Vidurkis, mlrd. EUR
Eksportas	21,9	26,6	30,9	40,1	44,6	50,0	52,7	54,1	43,7	61,2	39,4	42,6
Importas	22,1	24,6	27,3	32,7	36,1	41,7	47,0	46,0	36,1	42,3	20,2	35,6
Prekybos balansas	-0,2	2,0	3,6	7,4	8,5	8,3	5,7	8,1	7,7	18,9	19,1	7,0
Rodikliai	Grandininiai pokyčiai, %									Vidutinis augimo tempas, %	Padidėjimo (sumažėjimo) tempas, %	
	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.			
Eksportas	21,7	15,9	30,1	11,2	12,1	5,3	2,8	-19,2	39,9	13,3	179,9	
Importas	11,3	10,8	20,1	10,2	15,6	12,6	-2,1	-21,5	17,2	8,3	91,6	
Prekybos balansas	-1041,2	76,8	105,7	15,5	-2,6	-31,3	42,5	-5,9	146,8	-77,1	-8855,6	

Šaltinis: sudaryta autorės

13 lentelė. Europos Sąjungos su Turkija eksporto, importo ir prekybos balanso dinamiųjų eilučių analitiniai rodikliai 2001-2010 m., mlrd. EUR

Rodikliai	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Absolūtus padidėjimas, mlrd. EUR	Vidurkis, mlrd. EUR
Eksportas	21,9	26,6	30,9	40,1	44,6	50,0	52,7	54,1	43,7	61,2	39,4	42,6
Importas	22,1	24,6	27,3	32,7	36,1	41,7	47,0	46,0	36,1	42,3	20,2	35,6
Prekybos balansas	-0,2	2,0	3,6	7,4	8,5	8,3	5,7	8,1	7,7	18,9	19,1	7,0
Rodikliai	Grandininiai pokyčiai, %									Vidutinis augimo tempas, %	Padidėjimo (sumažėjimo) tempas, %	
	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.			
Eksportas	21,7	15,9	30,1	11,2	12,1	5,3	2,8	-19,2	39,9	13,3	179,9	
Importas	11,3	10,8	20,1	10,2	15,6	12,6	-2,1	-21,5	17,2	8,3	91,6	
Prekybos balansas	-1041,2	76,8	105,7	15,5	-2,6	-31,3	42,5	-5,9	146,8	-77,1	-8855,6	

Šaltinis: sudaryta autorės

2 PRIEDAS

1 lentelė. Europos Sąjungos su Alžyru eksporto pagal prekių grupes dinaminį eilučių analitiniai rodikliai 2001-2010 m. , mlrd. EUR

Rodikliai	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Absolūtus padidėjimas, mln. EUR	Vidurkis, mln. EUR
Maistas ir gyvi gyvūnai	1232	1122	9327	1092	1158	1198	1397	2082	1582	1793	560	1359
Gėrimai ir tabakas	24	35	28	21	28	42	51	94	59	99	75	48
Neapdorotos nevalgomos medžiagos, išskyrus kurą	191	185	200	209	216	284	400	350	352	466	276	285
Mineralinis kuras, alyvos ir panašios medžiagos	56	75	110	127	179	226	424	476	469	627	570	277
Gyvūniniai ir augaliniai riebalai, aliejus ir vašikai	28	112	59	62	21	9	25	83	103	64	36	56
Cheminės medžiagos ir susiję produktai	1005	1101	1125	1303	1340	1335	1470	1867	178	2082	1077	1281
Pagaminotos prekės suklasifikuotos pagal medžiagą	1073	1112	1072	1161	1268	1934	2076	3440	3297	3341	2268	1977
Mašinos ir transporto įrenginiai	633	4001	3934	4910	5621	4295	4661	6003	6281	6246	2612	4959
Įvairūs pramonės dirbiniai	429	514	510	557	549	540	593	677	592	643	214	560
Niekur kitur nepriskirti produktai	41	32	30	29	63	64	78	84	71	71	30	56

1 lentelės tęsinys kitame puslapyje

1 lentelės tęsinys

Rodikliai	Grandininiai pokyčiai, %									Vidutinis augimo tempas, %	Padidėjimo (sumažėjimo) tempas, %
	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.		
Maistas ir gyvi gyvūnai	-8,9	-16,9	17,1	6,0	3,5	16,6	49,0	-24,0	13,4	6,2	45,5
Gėrimai ir tabakas	46,2	-19,7	-25,5	34,4	50,1	21,7	83,4	-37,5	68,4	24,6	314,7
Neapdorotos nevalgomos medžiagos, išskyrus kurą	-2,9	7,9	4,5	3,5	31,3	40,8	-12,5	0,8	32,4	11,8	144,5
Mineralinis kuras, alyvos ir panašios medžiagos	33,8	47,5	15,3	41,1	26,0	87,4	12,3	-1,4	33,5	32,8	1021,8
Gyvūniniai ir augaliniai riebalai, aliejus ir vaškai	306,0	-47,3	4,5	-66,0	-55,5	165,7	234,7	24,1	-38,1	58,7	131,2
Cheminės medžiagos ir susiję produktai	9,6	2,2	15,8	2,9	-0,4	10,1	27,0	-90,5	1068,3	116,1	107,2
Pagaminotos prekės suklasifikuotos pagal medžiagą	3,7	-3,6	8,3	9,2	52,5	7,3	65,7	-4,2	1,3	15,6	211,5
Mašinos ir transporto įrengimai	10,1	-1,7	24,8	14,5	-23,6	8,5	28,8	4,6	-0,6	7,3	71,9
Įvairūs pramonės dirbiniai	19,7	-0,8	9,3	-1,6	-1,5	9,7	14,2	-12,5	8,7	5,0	49,9
Niekur kitur nepriskirti produktai	-22,0	-6,1	-2,9	117,0	1,7	21,0	7,8	-15,2	0,4	11,3	74,3

Šaltinis: sudaryta autorės

2 lentelė. Europos Sąjungos su Alžyru importo pagal prekių grupes dinaminių eilučių analitiniai rodikliai 2001-2010 m. , mlrd. EUR

Rodikliai	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Absolūtus padidėjimas, mln. EUR	Vidurkis, mln. EUR
Maistas ir gyvi gyvūnai	23	29	36	37	46	43	43	42	32	30	7	36
Gėrimai ir tabakas	3	4	4	4	5	5	4	5	3	3	0	4
Neapdorotos nevalgomos medžiagos, išskyrus kurą	54	51	64	86	80	149	106	175	36	80	26	88
Mineralinis kuras, alyvos ir panašios medžiagos	11216	10713	10621	11182	15348	17166	14755	20008	17047	20328	9112	14838
Gyvūniniai ir augaliniai riebalai, aliejus ir vašakai	0	2	2	2	2	8	0	0	0	0	0	2
Cheminės medžiagos ir susiję produktai	164	140	183	175	191	211	188	313	190	284	120	204
Pagaminotos prekės suklasifikuotos pagal medžiagą	73	134	102	80	62	133	133	123	57	115	42	101
Mašinos ir transporto įrengimai	442	253	312	350	11	54	32	26	33	43	-399	206
Įvairūs pramonės dirbiniai	10	9	11	9	8	7	6	5	4	4	-6	7
Niekur kitur nepriskirti produktai	1	2	2	4	19	6	5	7	10	10	9	7

2 lentelės tęsinys kitame puslapyje

2 lentelės tęsinys

Rodikliai	Grandininiai pokyčiai, %									Vidutinis augimo tempas, %	Padidėjimo (sumažėjimo) tempas, %
	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.		
Maistas ir gyvi gyvūnai	24,4	26,3	1,2	26,8	-8,3	1,7	-3,5	-22,5	-5,9	4,5	32,4
Gėrimai ir tabakas	15,5	10,7	3,4	10,3	-1,9	-8,8	12,5	-41,6	9,4	1,1	-6,2
Neapdorotos nevalgomos medžiagos, išskyrus kurą	-4,8	25,3	32,8	-7,0	87,4	-29,1	65,1	-79,6	123,6	23,8	47,7
Mineralinis kuras, alyvos ir panašios medžiagos	-4,5	-0,9	5,3	37,3	11,8	-14,0	35,6	-14,8	19,3	8,3	81,2
Gyvūniniai ir augaliniai riebalai, aliejus ir vašakai	635,6	-5,3	22,0	2,2	245,1	-96,4	-70,8	-82,4	-37,5	68,1	-96,5
Cheminės medžiagos ir susiję produktai	-14,9	31,0	-4,2	9,1	10,3	-10,8	66,3	-39,4	50,0	10,8	73,5
Pagaminotos prekės suklasifikuotos pagal medžiagą	83,8	-23,9	-21,6	-23,0	114,7	0,3	-7,8	-53,9	102,9	19,1	56,8
Mašinos ir transporto įrengimai	-42,8	23,5	12,0	46,1	-89,3	-41,5	-17,8	26,4	31,1	-5,8	-90,2
Įvairūs pramonės dirbiniai	-7,2	19,8	-17,2	-6,5	-20,7	-9,4	-24,1	-6,7	-10,2	-9,1	-60,7
Niekur kitur nepriskirti produktai	80,2	-27,4	110,2	401,2	-66,2	-19,6	29,1	45,9	6,6	62,2	652,8

Šaltinis: sudaryta autorės

3 PRIEDAS

1. lentelė. Europos Sąjungos kviečių eksporto į Alžyrą dinaminių eilučių analitiniai rodikliai 2001-2010 m. , t

Rodikliai	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Absoliutus padidėjimas, mlrd. EUR	Vidurkis, mlrd. EUR
Eksportas	72480	81208	79198	81407	92042	105634	109339	144117	151566	160133	87652	107712
Rodikliai	Grandininiai pokyčiai, %										Vidutinis augimo tempas, %	Padidėjimo (sumažėjimo) tempas, %
	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.			
Eksportas	12,0	-2,5	2,8	13,1	14,8	3,5	31,8	5,2	5,7	9,6		120,9

Šaltinis: sudaryta autorės

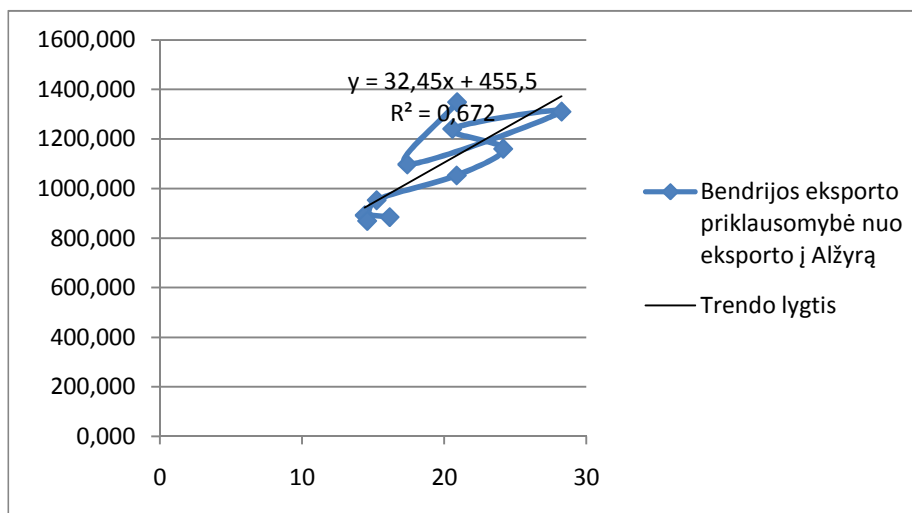
2. lentelė. Europos Sąjungos kviečių importo iš Alžyro dinaminių eilučių analitiniai rodikliai 2001-2010 m. , t

Rodikliai	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Absoliutus padidėjimas, mlrd. EUR	Vidurkis, mlrd. EUR
Eksportas	688218	738832	720570	698245	728620	691684	602826	662215	564316	558876	-129342,0	665440,2
Rodikliai	Grandininiai pokyčiai, %										Vidutinis augimo tempas, %	Padidėjimo (sumažėjimo) tempas, %
	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.			
Eksportas	7,4	-2,5	-3,1	4,4	-5,1	-12,8	9,9	-14,8	-1,0	-2,0		-18,8

Šaltinis: sudaryta autorės

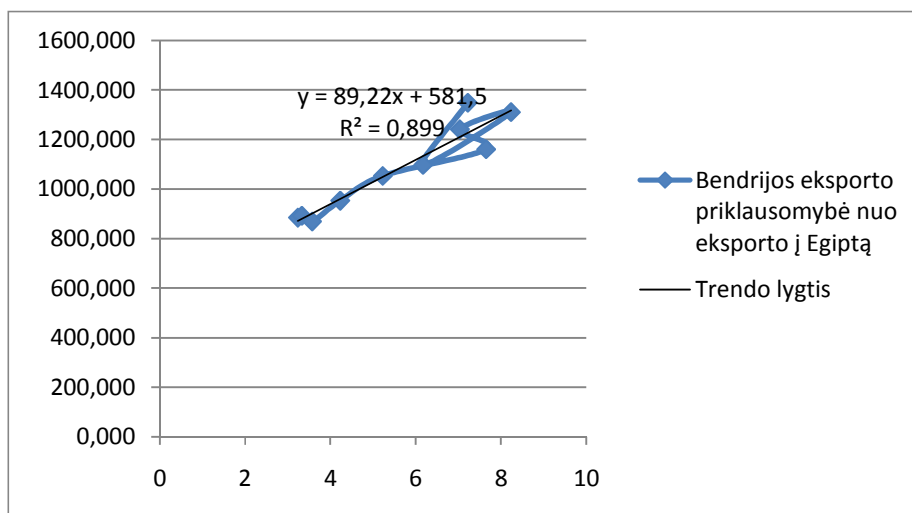
4 PRIEDAS

EUROPOS SAJUNGOS EKSPORTO IR EKSPORTO Į EUROMED ŠALIS TARPUSAVIO RYŠYS IR PRIKLAUSOMYBĖ

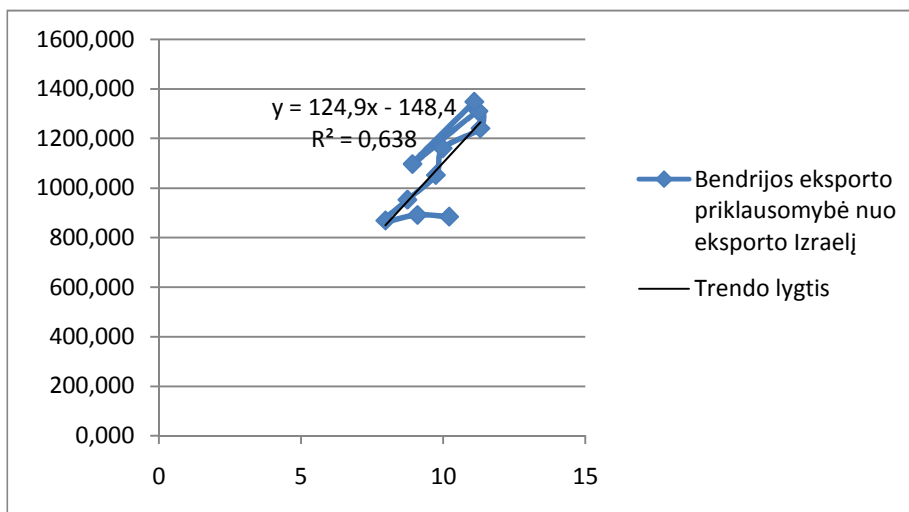
1 pav. ES eksporto ir eksporto į Alžyrą tarpusavio ryšys ir priklausomybė

Šaltinis: sudaryta autorės

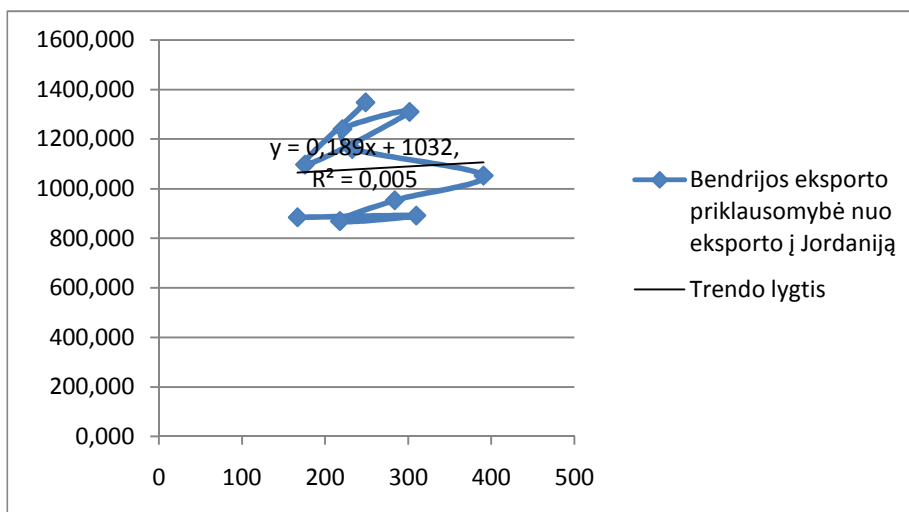
2 pav. ES eksporto ir eksporto į Egiptą tarpusavio ryšys ir priklausomybė

Šaltinis: sudaryta autorės

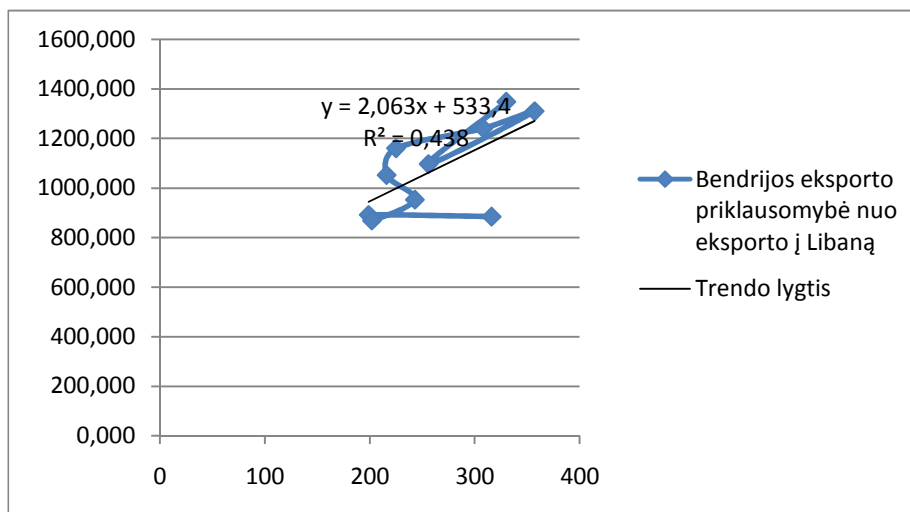
3 pav. ES eksporto ir eksporto į Izraelį tarpusavio ryšys ir priklausomybė

Šaltinis: sudaryta autorės

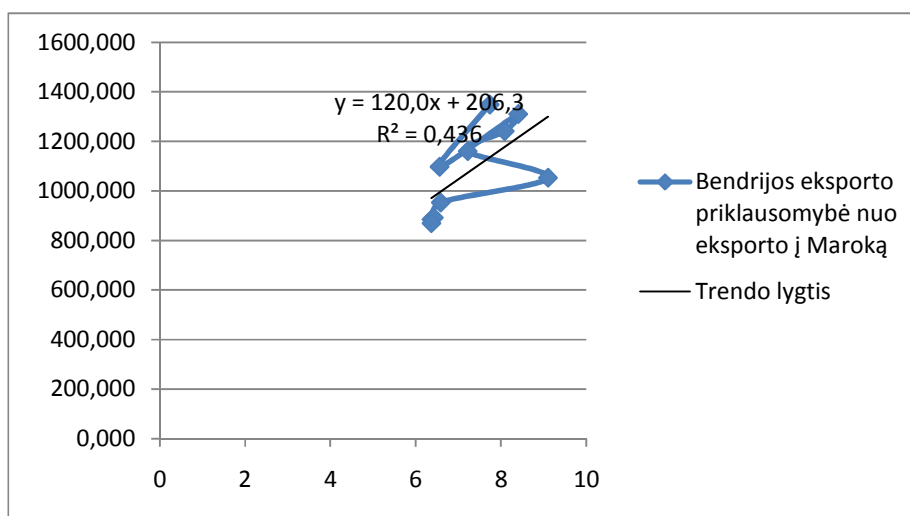
4 pav. ES eksporto ir eksporto į Jordaniją tarpusavio ryšys ir priklausomybė

Šaltinis: sudaryta autorės

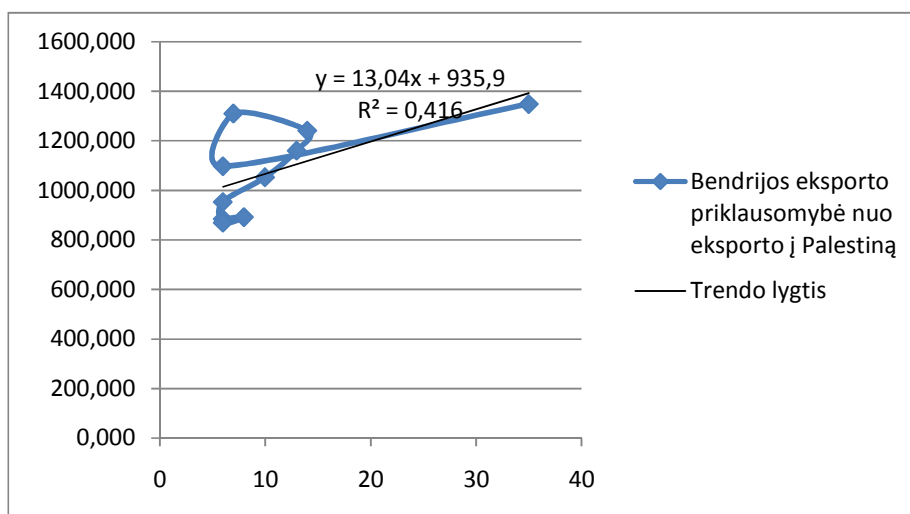
5 pav. ES eksporto ir eksporto į Libaną tarpusavio ryšys ir priklausomybė

Šaltinis: sudaryta autorės

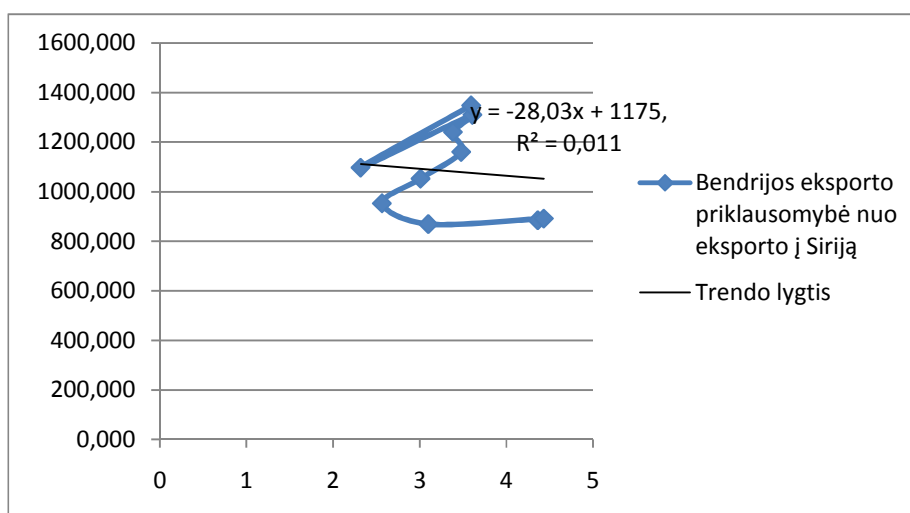
6 pav. ES eksporto ir eksporto į Maroką tarpusavio ryšys ir priklausomybė

Šaltinis: sudaryta autorės

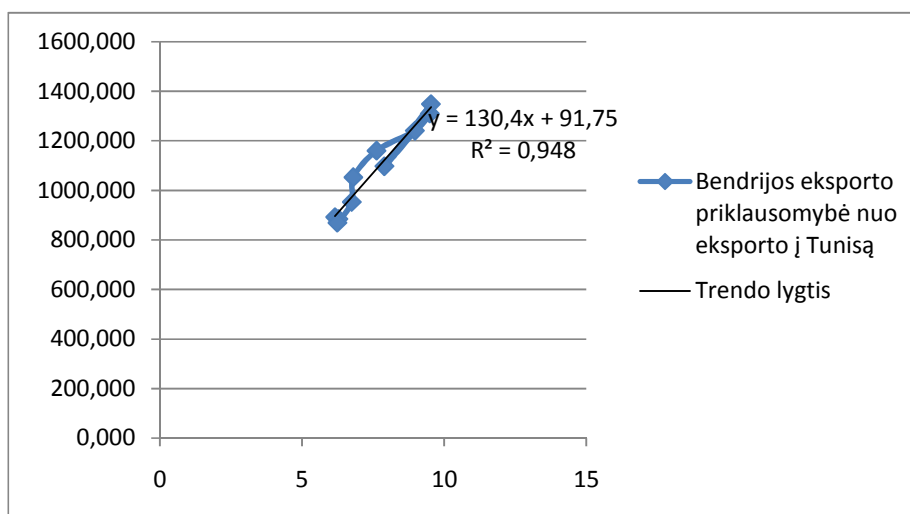
7 pav. ES eksporto ir eksporto į Palestiną tarpusavio ryšys ir priklausomybė

Šaltinis: sudaryta autorės

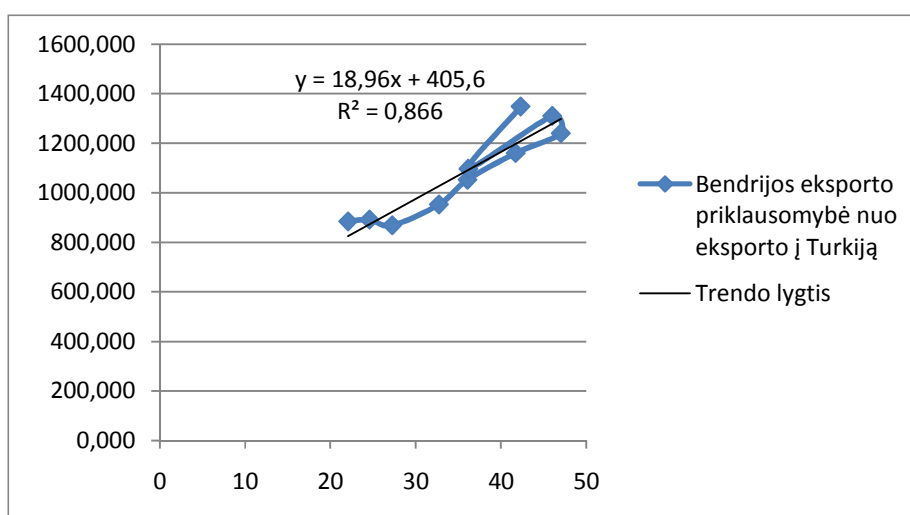
8 pav. ES eksporto ir eksporto į Siriją tarpusavio ryšys ir priklausomybė

Šaltinis: sudaryta autorės

9 pav. ES eksporto ir eksporto į Tunisą tarpusavio ryšys ir priklausomybė

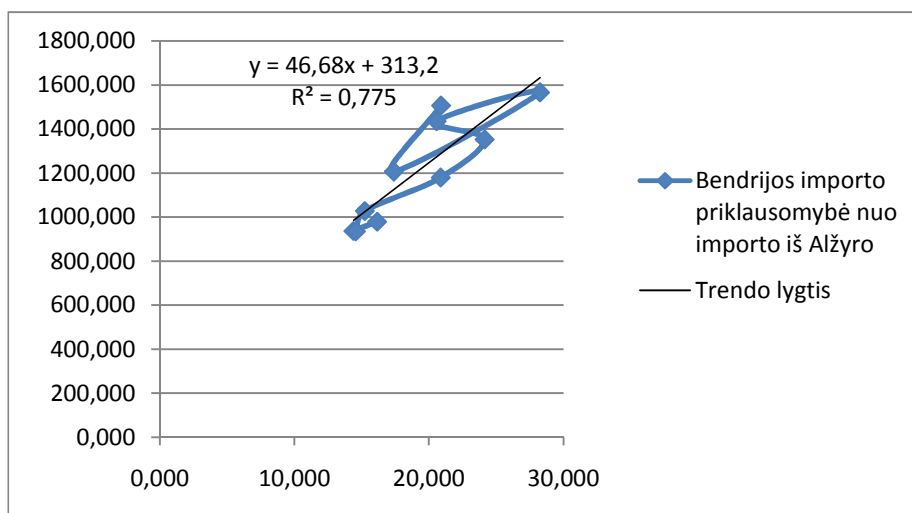
Šaltinis: sudaryta autorės

10 pav. ES eksporto ir eksporto į Turkiją tarpusavio ryšys ir priklausomybė

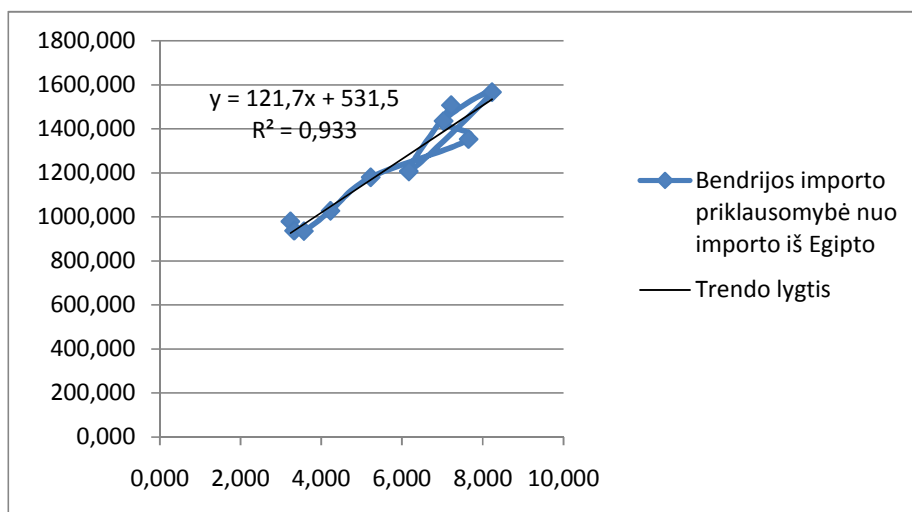
Šaltinis: sudaryta autorės

EUROPOS SAJUNGOS IMPORTO IR IMPORTO Į EUROMED ŠALIS TARPUSAVIO RYŠYS IR PRIKLAUSOMYBĖ

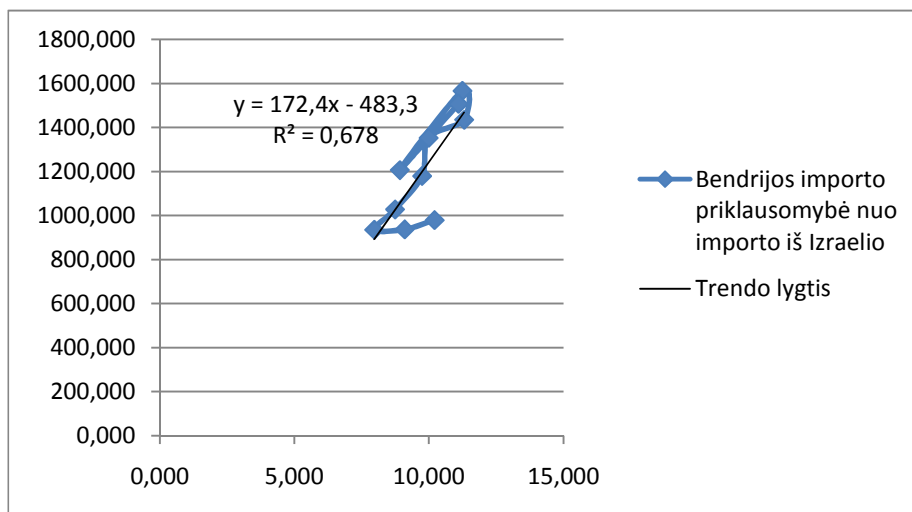
1 pav. ES importo ir importo iš Alžyro tarpusavio ryšys ir priklausomybė

Šaltinis: sudaryta autorės

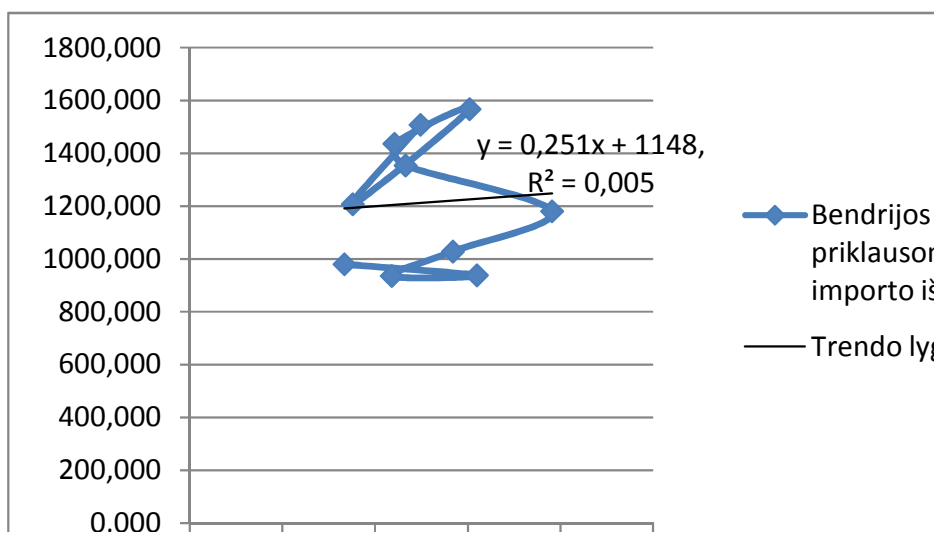
2 pav. ES importo ir importo iš Egipto tarpusavio ryšys ir priklausomybė

Šaltinis: sudaryta autorės

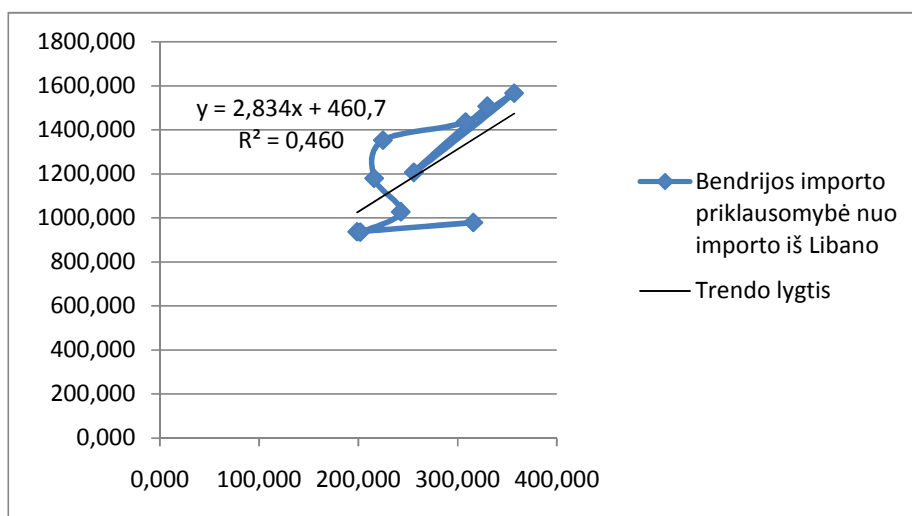
3 pav. ES importo ir importo iš Izraelio tarpusavio ryšys ir priklausomybė

Šaltinis: sudaryta autorės

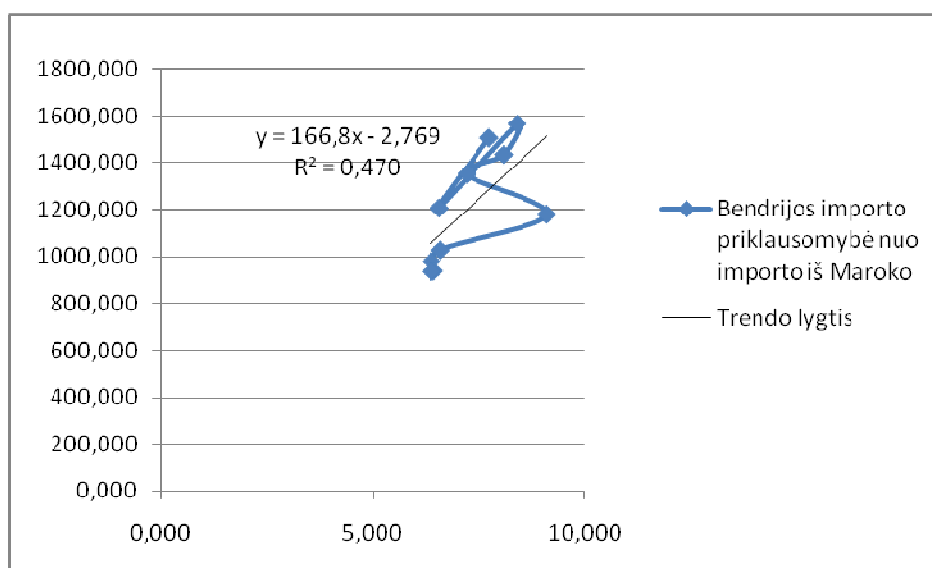
4 pav. ES importo ir importo iš Jordanijos tarpusavio ryšys ir priklausomybė

Šaltinis: sudaryta autorės

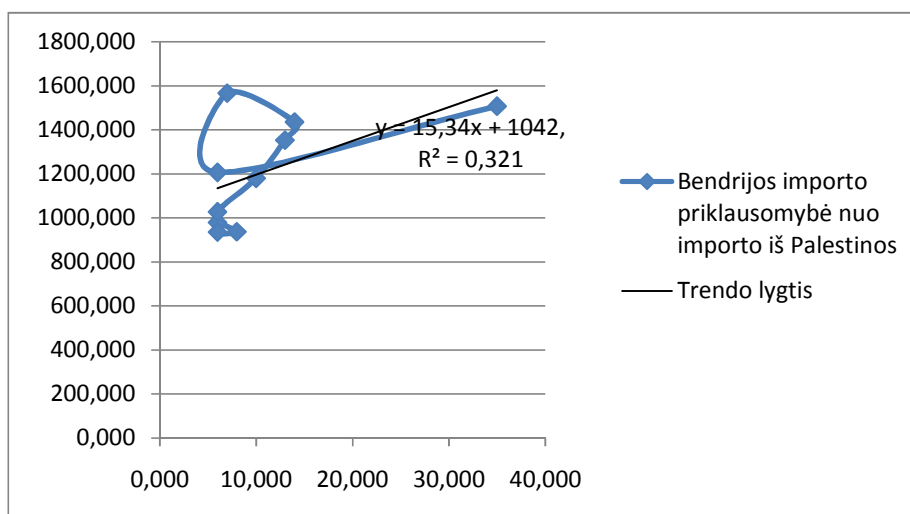
5 pav. ES importo ir importo iš Libano tarpusavio ryšys ir priklausomybė

Šaltinis: sudaryta autorės

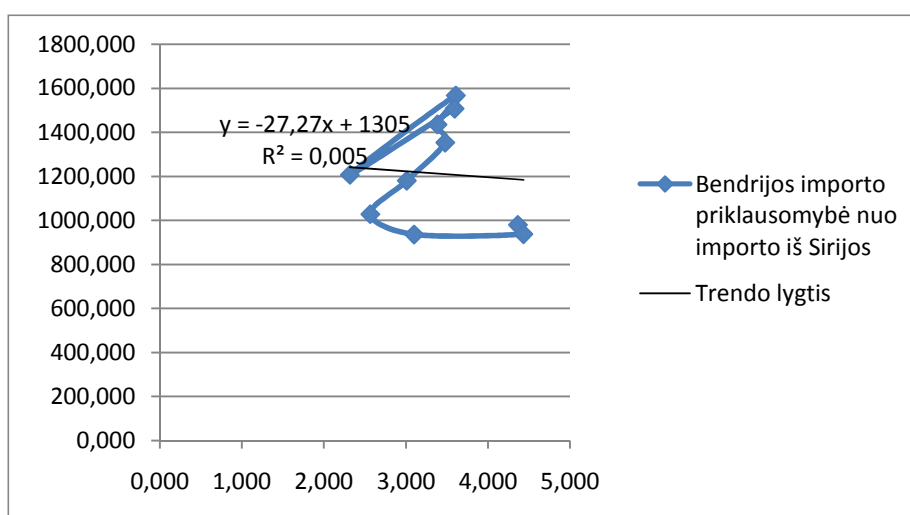
6 pav. ES importo ir importo iš Maroko tarpusavio ryšys ir priklausomybė

Šaltinis: sudaryta autorės

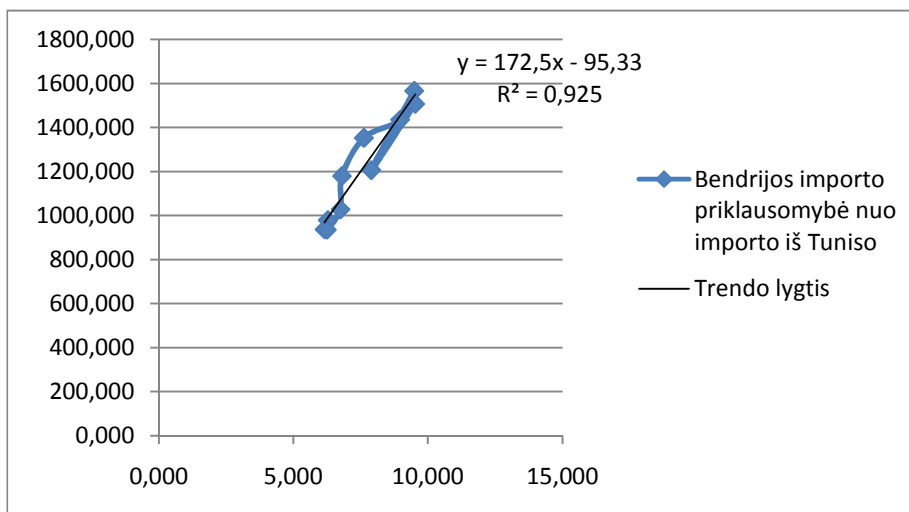
7 pav. ES importo ir importo iš Palestinos tarpusavio ryšys ir priklausomybė

Šaltinis: sudaryta autorės

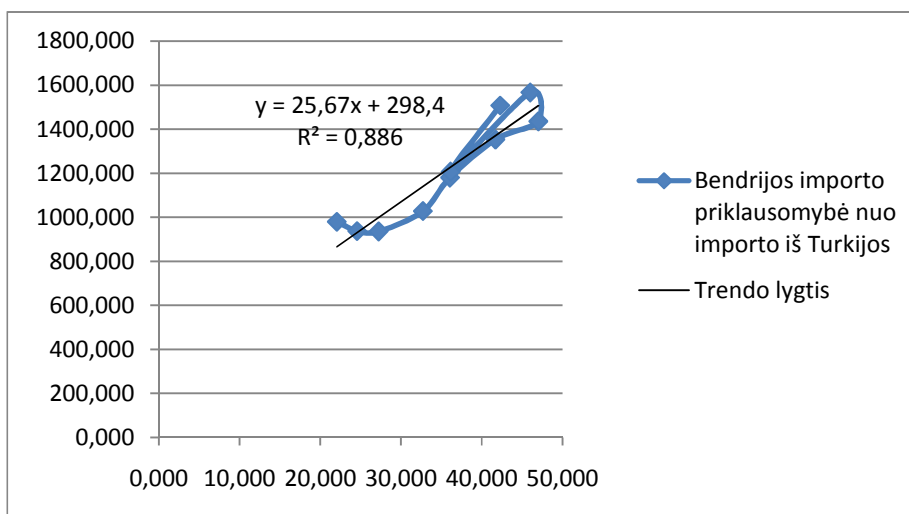
8 pav. ES importo ir importo iš Sirijos tarpusavio ryšys ir priklausomybė

Šaltinis: sudaryta autorės

9 pav. ES importo ir importo iš Tuniso tarpusavio ryšys ir priklausomybė

Šaltinis: sudaryta autorės

10 pav. ES importo ir importo iš Turkijos tarpusavio ryšys ir priklausomybė

Šaltinis: sudaryta autorės

6 PRIEDAS

LIETUVOS IR EUROMED TARPUSAVIO PREKYBOS RODIKLIAI 2001-2010 M.

1 lentelė. Lietuvos eksportas į EUROMED šalis 2001-2010 m., mln. EUR

Šalis	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.
Alžyras	3,8	2,1	0,3	0,8	0,0	0,2	10,6	51,2	10,3	0,4
Egiptas	0,3	0,8	0,4	0,0	0,5	0,9	1,3	5,4	25,4	23,4
Izraelis	4,9	8,7	4,0	5,2	5,9	13,6	14,6	14,3	8,6	15,6
Jordanija	0,3	0,1	0,0	0,2	7,5	0,2	0,4	0,5	0,9	0,7
Libanas	0,2	0,3	0,3	0,4	0,1	0,2	0,2	3,7	1,0	2,3
Marokas	0,2	0,3	0,0	5,0	1,8	2,8	19,7	33,5	15,8	0,9
Palestina	-	-	0,0	0,0	-	-	-	0,0	0,0	0,0
Sirija	0,1	0,1	0,2	0,2	0,4	0,2	0,2	5,8	3,7	4,5
Tunisas	1,9	0,1	0,1	0,1	0,4	0,0	5,5	4,8	1,3	2,1
Turkija	72,5	102,2	107,8	121,9	120,4	107,4	95,2	112,3	64,4	90,0
Iš viso	84,1	114,7	113,3	133,9	137,1	125,6	147,7	231,5	131,4	139,8

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Eurostat. EU27 Trade Since 1988 By CN8.
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/external_trade/data/database

2 lentelė. Lietuvos importas iš EUROMED šalių 2001-2010 m., mln. EUR

Šalis	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.
Alžyras	0,0	0,0	1,6	0,0	-	-	0,0	0,3	0,0	-
Egiptas	0,5	0,5	1,1	2,5	2,0	3,6	4,0	4,7	6,0	2,8
Izraelis	5,4	7,7	10,2	6,9	10,6	11,4	17,2	18,7	8,6	7,4
Jordanija	2,3	0,2	0,6	3,3	3,7	0,3	0,1	0,1	0,1	0,0
Libanas	0,0	0,0	0,0	0,3	0,4	0,5	0,4	0,2	0,2	0,1
Marokas	4,9	5,9	8,0	9,2	20,0	41,9	30,7	53,4	11,8	77,5
Palestina	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sirija	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,7
Tunisas	0,5	0,6	0,7	0,1	0,3	0,2	0,4	0,0	0,3	0,2
Turkija	45,7	67,8	76,3	70,7	81,4	106,9	137,3	115,3	74,7	80,9
Iš viso	59,4	82,9	98,6	93,0	118,4	164,9	190,1	192,7	101,7	169,5

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Eurostat. EU27 Trade Since 1988 By CN8.
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/external_trade/data/database

3 lentelė. Lietuvos ir EUROMED šalių eksporto, importo ir prekybos balanso dinamiųjų eilučių analitiniai rodikliai 2001-2010 m., mln. EUR

Rodikliai	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	Absolutus padidėjimas, mlrd. EUR	Vidurkis, mlrd. EUR
Eksportas	84,1	114,7	113,3	133,9	137,1	125,6	147,7	231,5	131,4	139,8	55,7	135,9
Importas	59,4	82,9	98,6	93,0	118,4	164,9	190,1	192,7	101,7	169,5	110,1	127,1
Prekybos balansas	24,6	31,8	14,7	40,8	18,6	-39,3	-42,5	38,8	29,6	-29,7	-54,3	8,8
Rodikliai	Grandininiai pokyčiai, %									Vidutinis augimo tempas, %	Padidėjimo (sumažėjimo) tempas, %	
	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.			
Eksportas	36,4	-1,2	18,2	2,4	-8,3	17,5	56,8	-43,3	6,4	9,4	66,3	
Importas	39,5	18,9	-5,6	27,3	39,3	15,3	1,4	-47,2	66,7	17,3	185,2	
Prekybos balansas	28,9	-53,6	177,1	-54,4	-	8,1	-	-23,6	-	-68,9	-220,5	

Šaltinis: sudaryta autorės

4 lentelė. Lietuvos eksportas į Viduržemio jūros baseino regiono šalis pagal prekių grupes 2001-2010 m., mln. EUR

Prekių grupė	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.
Maistas ir gyvi gyvūnai	5,53	6,53	13,00	8,74	10,90	12,56	11,05	38,30	27,02	37,86
Gėrimai ir tabakas	0,14	0,00	0,00	0,01	0,18	0,32	0,28	0,17	13,46	20,06
Neapdorotos nevalgomos medžiagos, išskyrus kūrą	4,52	4,32	8,65	25,94	48,52	84,31	84,15	126,92	32,50	99,64
Mineralinis kuras, alyvos ir panašios medžiagos	0,02	0,08	0,04	0,02	0,29	0,39	0,48	0,53	0,56	0,96
Gyvūniniai ir augaliniai riebalai, aliejus ir vašakai	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,03	0,05
Cheminės medžiagos ir susiję produktai	1,11	5,57	1,92	21,17	29,51	27,32	26,65	3,56	2,53	3,84
Pagamintos prekės suklasifikuotos pagal medžiagą	1,74	2,05	1,68	2,05	3,76	5,03	7,62	5,31	3,47	6,31
Mašinos ir transporto įrenginiai	71,75	95,70	102,65	85,47	61,81	32,74	13,88	10,50	8,49	5,24
Įvairūs pramonės dirbiniai	1,43	3,01	2,22	0,85	2,47	2,75	3,92	4,81	3,30	4,41
Niekur kitur nepriskirti produktai ir sandoriai	0,03	0,01	0,01	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,13	0,25

Šaltinis: sudaryta autorės

5 lentelė. Lietuvos importas iš Viduržemio jūros baseino regiono šalių pagal prekių grupes 2001-2010 m., mln. EUR

Prekių grupė	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.
Maistas ir gyvi gyvūnai	11,13	11,67	14,19	14,89	18,00	18,71	20,16	22,87	20,47	17,05
Gėrimai ir tabakas	2,02	2,49	1,84	0,44	2,24	4,80	5,52	5,57	5,24	5,29
Neapdorotos nevalgomos medžiagos, išskyrus kūrą	3,05	0,86	2,91	7,05	15,87	34,34	25,82	52,44	9,49	74,96
Mineralinis kuras, alyvos ir panašios medžiagos	0,00	0,00	0,01	0,00	0,00	0,00	0,01	0,00	0,04	0,02
Gyvūniniai ir augaliniai riebalai, aliejus ir vašakai	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,02	0,00	0,00	0,04	0,07
Cheminės medžiagos ir susiję produktai	3,17	4,68	5,30	5,08	6,04	7,98	9,91	7,08	4,92	4,40
Pagamintos prekės suklasifikuotos pagal medžiagą	16,14	24,65	32,17	24,77	27,81	36,47	54,66	40,38	29,69	37,44
Mašinos ir transporto įrengimai	13,15	25,61	25,19	26,99	34,33	44,41	48,53	40,36	21,34	17,80
Įvairūs pramonės dirbiniai	10,78	12,95	16,99	13,75	14,14	18,18	25,50	24,42	10,49	12,51
Niekur kitur nepriskirti produktai ir sandoriai	0,01	0,01	0,01	0,06	0,00	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00

Šaltinis: sudaryta autorės